

Markus Rahja

SUOMEN SOTILASPOLIITTINEN TOIMINTAYMPÄRISTÖ

Laadullinen sisällönanalyysi Suomen ulko-, turvallisuus- ja puolustuselonteoista vuosilta 2012-2021

Johtamisen ja talouden tiedekunta
Pro gradu -tutkielma
Maaliskuu 2022

TIIVISTELMÄ

Markus Rahja: Suomen sotilaspoliittinen toimintaympäristö: Laadullinen sisällönanalyysi Suomen ulko-, turvallisuus- ja puolustuselonteosta vuosilta 2012-2021

Pro gradu -tutkielma

Tampereen yliopisto

Politiikan tutkimus

Maaliskuu 2022

Tässä pro gradu -tutkielmassa aiheena on Suomen valtion sotilaspoliittinen turvallisuus alueellisen turvallisuustutkimuksen näkökulmasta. Tutkimuskohteena on Suomen sotilaspoliittinen toimintaympäristö ja siinä tapahtuneet muutokset. Teoreettisen viitekehyksen muodostaa Alexander Wendtin kuvaama sosiaalinen konstruktivismi kansainvälisessä politiikassa sekä Kööpenhaminan koulukunnan kehittämä alueellinen turvallisuuskompleksiteoria. Neuvostoliiton hajoaminen myötä turvallisuustutkimus laajensi ja syvensi valtioiden väliseen sotilaspoliittiseen turvallisuuteen keskittyvää agendaansa. Sotilaalliset konfliktit ja jännitteet eivät kuitenkaan ole hävinneet kansainvälisestä järjestelmästä, vaan kuuluvat yhä ajankohtaisena ja merkittävänä osana kansainvälisen turvallisuuden tutkimuksen agendalle.

Suomen sotilaspoliittista toimintaympäristöä tutkitaan tästä lähtökohdasta tarkastelemalla laadullisen sisällönanalyysin keinoin Suomen hallituksen ulko-, turvallisuus- ja puolustuspoliittisia selontekoja vuosilta 2012-2021. Tutkimus toteutetaan määrittelemällä alueellisen turvallisuuskompleksiteorian pohjalta sotilaspoliittisen turvallisuuden piirteet. Näistä muodostetaan tutkimuksen tukikysymykset, jotka aineistolle esitetään. Aineistosta tunnistetut tiivistelmät kategorisoidaan ensin alaluokiksi, jotka ovat Suomen turvallisuuskeskinäisriippuvuuden linjat. Seuraavaksi alaluokat kategorisoidaan maantieteellisesti koherenteiksi ulottuvuuksiksi, jotka yhdessä muodostavat Suomen sotilaspoliittisen toimintaympäristön. Lopuksi tutkimuksen tuloksia heijastellaan Barry Buzanin ja Ole Wæverin *Regions and Powers: The Structure of International Security* esittämään analyttiseen konseptiin EU-Euroopan turvallisuuskompleksista ja muodostetaan tutkielman johtopäätökset.

Analyysin tuloksena tunnistettiin 32 valtiota tai valtiojoukkoa sekä 13 maantieteellistä aluetta, joilla on Suomelle sotilaspoliittista merkitystä. Suomen sotilaspoliittisen turvallisuuden kannalta keskeiset toimijat ovat Venäjä, Yhdysvallat ja Ruotsi. Keskeiset valtiojoukot ovat Nato, EU ja Pohjoismaat/Nordefco. Maantieteellisesti tärkeimmät alueet ovat Itämeren alue, Pohjois-Eurooppa ja Arktinen alue, minkä lisäksi muulla Euroopalla on Suomen turvallisuuden kannalta merkitystä. Tämän ulkopuolisista alueista erityisesti Kiina kasvattaa sotilaspoliittista merkitystään, vaikkei vielä toistaiseksi ole esimerkiksi Yhdysvaltoihin verrattavissa oleva globaali valta.

Suomi ymmärtää oman sotilaspoliittisen toimintaympäristön määrittävän kahden päätoimijan, Venäjän ja Yhdysvaltojen välisenä suurvaltapolitiittisen kilpailun areenana, jossa Venäjän strategisia tavoitteita Suomi yhdessä läntisten kumppaniensa kanssa pyrkii vastustamaan. Asetelma säilyy läpi tarkastelujakson, mutta sen kuvauksen intensiteetissä havaitaan selvää kasvua. Tarkastelujaksolla havaitaan Suomen toimijuudessa muutoksena puolustusyhteistyön laajentuminen ja syventyminen. Lopuksi analyysin tulosten perusteella voidaan todeta, että Suomi ymmärtää kuuluvansa EU-Euroopan turvallisuuskompleksiin, ja se ymmärtää kompleksin pitkälti Buzanin ja Wæverin teorian mukaisesti. Analyysi antaa viitteitä löyhän Euroopan superkompleksin muodostumisesta pitkittyneen Venäjä ja Ukrainan välisen konfliktin myötä.

Avainsanat: Turvallisuustutkimus, laadullinen sisällönanalyysi, alueellinen turvallisuuskompleksiteoria, sotilaspoliittinen, toimintaympäristö, ulko- ja turvallisuuspolitiikka

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO.....	1
2. TEOREETTINEN KEHYS	4
2.1. KONVENTIONAALINEN SOSIAALINEN KONSTRUKTIVISMI	4
2.1.1. <i>Sosiaalinen konstruktivismi metateoriana .....</i>	<i>4</i>
2.1.2. <i>Sosiaalinen konstruktivismi kansainvälisessä politiikassa .....</i>	<i>9</i>
2.2. ALUEELLINEN TURVALLISUUSTUTKIMUS.....	11
2.2.1. <i>Alueellinen turvallisuuskompleksiteoria .....</i>	<i>14</i>
2.2.2. <i>Turvallisuus käsitteenä.....</i>	<i>15</i>
2.2.3. <i>Valtion sotilaspoliittinen turvallisuus .....</i>	<i>16</i>
2.2.4. <i>Turvallisuuskompleksit sekä alueelliset ja globaalit toimijat .....</i>	<i>19</i>
2.2.5. <i>Alueellisen turvallisuuskompleksiteorian analyysin tasot.....</i>	<i>23</i>
3. TUTKIMUSMENETELMÄ JA -AINEISTO	26
3.1. LAADULLINEN SISÄLLÖNANALYYSI.....	26
3.2. MENETELMÄKuvaus.....	28
3.3. AINEISTO	31
4. ANALYYSI TURVALLISUUSKESKINÄISRIIPPUVUUKSIEN LINJOISTA.....	35
4.1. TIIVISTELMIEN KATEGORISOINTI ALALUOKIKSI.....	37
4.2. ALALUOKKIEN TEEMOITTELU	38
4.2.1. <i>Valtioneimijat.....</i>	<i>38</i>
4.2.2. <i>Valtiojoukot.....</i>	<i>44</i>
4.2.3. <i>Maantieteelliset alueet .....</i>	<i>48</i>
4.2.4. <i>Suomi toimijana.....</i>	<i>51</i>
4.3. YLÄLUOKKIEN MUODOSTAMINEN.....	53
4.3.1. <i>Yhdysvallat.....</i>	<i>53</i>
4.3.2. <i>Venäjä.....</i>	<i>54</i>
4.3.3. <i>Itämeren alue.....</i>	<i>55</i>
4.3.4. <i>Pohjois-Eurooppa .....</i>	<i>56</i>
4.3.5. <i>Arktinen alue .....</i>	<i>57</i>
4.3.6. <i>Muu Eurooppa.....</i>	<i>57</i>
4.3.7. <i>Muut alueet.....</i>	<i>58</i>
5. SUOMEN SOTILASPOLIITTINEN TOIMINTAYMPÄRISTÖ	61
5.1. SUOMEN KESKEISET TURVALLISUUSRIIPPUVUUDEN LINJAT.....	61
5.2. SUOMI EU-EUROOPAN TURVALLISUUSKOMPLEKSISSA	64
5.3. JOHTOPÄÄTÖKSET.....	72
6. LÄHDELUETTELO	79
6.1. PRIMÄÄRI-AINEISTO.....	79
6.2. SEKUNDÄÄRI-AINEISTO.....	79

LIITTEET

LIITE 1: Taulukko 3: Tiivistelmien kategorisointi.

LIITE 2: Taulukko 4: Taulukon 3 tulokset ilmaistuna kolmen tarkastelupisteen kautta.

1. Johdanto

Tämän tutkielman aiheena on siis Suomen sotilaspoliittinen turvallisuus ja ympäristö. Tavoitteena on lisätä ymmärrystä siitä, miten Suomi ymmärtää oman sotilaspoliittisen toimintaympäristönsä; ketkä ympäristössä toimivat, millä tavalla ne ovat suhteessa Suomeen ja erityisesti, mistä *turvallisuuskeskinäisriippuvuuden linjoista* ja maantieteellisistä kokonaisuuksista Suomen sotilaspoliittinen toimintaympäristö rakentuu. Tutkielman tutkimuskysymys on *Miten Suomi ymmärtää oman sotilaspoliittisen toimintaympäristönsä 2010-luvun jälkeen ja mitä se kertoo EU-Euroopan turvallisuuskompleksin muutoksesta 2000-luvun alun jälkeen?* Osana laajempaa turvallisuusympäristöä Suomen sotilaspoliittisen toimintaympäristön analyysi toimii pohjana Suomen puolustuspolitiikalle. Vuoden 2021 puolustuspoliittisen selonteon mukaan ”puolustusvalmiuden ja torjuntakyvyn on vastattava toimintaympäristön vaatimuksia” (Valtioneuvosto 2021, 24).

Turvallisuuden referentti ja samalla tutkimuskohde on siis perinteisen turvallisuustutkimuksen mukaisesti valtio. Siksi tutkimus toteutetaan analysoimalla Suomen hallituksen määräajoin julkaisemia ulko-, turvallisuus- ja puolustusselontekoja vuosilta 2012-2021. Analyysi toteutetaan laadullisen sisällönanalyysin keinoin ja sen tulokset muodostuvat kahdesta tasosta, alaluokista ja yläluokista. Alaluokat ovat Suomen turvallisuuskeskinäisriippuvuuden linjoja, joista muodostetaan maantieteellisesti koherentteja yläluokkia. Nämä koostuvat maantieteellisistä alueista ja niihin liitetyistä valtioista tai valtiojoukoista. Yhdessä nämä kaksi tasoa muodostavat analyysin tuloksen, josta tehdään johtopäätökset kuudennessa luvussa. Kuten tutkimuskysymys, myös johtopäätökset ovat kaksiosaiset. Ensiksi määritellään Suomen keskeiset turvallisuuskeskinäisriippuvuuden linjat ja maantieteelliset alueet, jonka jälkeen tuloksia heijastellaan Kööpenhaminan koulukunnan alueellisen turvallisuuskompleksiteorian kuvaukseen EU-Euroopan turvallisuuskompleksista. Kuten seuraavassa luvussa taustoitetaan, Suomen turvallisuusympäristöä tutkitaan usein kehystäen Suomi osaksi laajempaa kokonaisuutta, kuten osaksi Pohjoismaita, Itämeren aluetta, arktista aluetta, Eurooppaa, länttä tai kansainvälisiä instituutioita. Tutkielmassa asetelma käännetään toisin päin ja tutkitaan Suomen sotilaspoliittista toimintaympäristöä sellaisena, kuin se Suomen virallisena näkemyksenä hahmotetaan.

Tutkielman metateoreettisena lähtökohtana on sosiaalinen konstruktivismi, jonka lähtökohtana on painottaa sosiaalisia konstruktioita, ideoita ja identiteettejä pyrittäessä selittämään kansainvälisen turvallisuuden rakenteita, ilmiöitä ja prosesseja. Valtioiden turvallisuus muotoutuu kanssakäymisessä toisten toimijoiden kanssa, ja toisin kuin realistinen koulukunta näkee, kyseessä on laajempi ilmiö,

kuin sotilaallisten suorituskykyjen ja maantieteen muodostama materiaallinen todellisuus. Sotilaspoliittinen turvallisuus on itsessään sosiaalinen konstruktio, johon vaikuttaa edellä mainittujen lisäksi useat tekijät, kuten valtion identiteetti, historia ja poliittiset ideologiat. Näistä tekijöistä muodostuu valtioiden välinen suhteiden verkosto, jota analysoimalla on mahdollista hahmottaa sotilaspoliittinen toimintaympäristö. Materiaalisella todellisuudella on kuitenkin merkitystä, koska se rajoittaa ja mahdollistaa sitä, miten sotilaallista voimaa voidaan projisoida tai käyttää. Maantiede, teknologia, sotilaalliset suorituskyvyt ja muut valtion resurssit väistämättä vaikuttavat sotilaspoliittisella sektorilla rajoittaen turvallisuuskysymyksiä alueellisesti.

Toisesta maailmansodasta lähtien kylmä sota lännen ja Yhdysvaltojen välillä määritteli voimakkaasti kansainvälisen turvallisuustutkimuksen agendaa sekä rajasi turvallisuuden konseptin kansainvälisessä politiikassa tarkoittamaan valtioiden sotilaspoliittista turvallisuutta (Buzan ja Hansen 2009, 159). Vasta Neuvostoliiton hajoaminen ja kylmän sodan päättyminen vapautti näkemään turvallisuuden laajempaan ilmiöön. Valtion sijaan turvallisuuden kohteena nähtiin yhä useammin yksilö, yhteisö, terveys, talous tai ympäristö, ja turvallisuustoimijoina muitakin kuin valtiolliset toimijat. Ensimmäinen tarkoittaa turvallisuustutkimuksen agendan laajentamista sotilaspoliittiselta muille sektoreille. Jälkimmäinen taas tarkoittaa muun kuin valtion valitsemista turvallisuuden referentiksi turvallisuustutkimuksen syventämiseksi (Buzan ja Hansen 2009, 189). Laajemman ja syvemmän kansainvälisen turvallisuustutkimuksen agendan rinnalla sotilaspoliittinen turvallisuustutkimus menetti hegemonisen asemansa tieteenalalla, mikä on tervetullutta rikastuttamaan ajattelua turvallisuudesta laajemmin.

Kuitenkin niin kauan kuin valtiot globaalisti panostavat yhä enenevässä määrin asevoimiinsa ja katsovat sotilaallisen voimankäytön olevan yksi keinoista ylläpitää valtion turvallisuutta, perinteisellä, valtioiden välisellä kansainvälisen turvallisuuden tutkimuksella on yhä akateemista ja yhteiskunnallista relevanssia. Valtioiden väliset konfliktit ja jännitteet eivät ole hävinneet Euroopasta tai sen lähialueilta. Yhdysvaltojen johtama koalitio hyökkäsi Irakiin vuonna 2003, Venäjä Georgiaan vuonna 2008, Ukrainaan vuonna 2014 ja Azerbaidzhan Armeniaan vuonna 2020. Viimeisimpänä jännitteet ovat voimistuneet uudelleen Venäjän asevoimien keskitysten seurauksena Ukrainan rajan läheisyyteen vuoden 2021 keväällä ja uudestaan syksyllä. Myös Suomi arvioi nykyisen sotilaspoliittisen toimintaympäristönsä jännitteiseksi. Syksyllä 2021 julkaistu valtioneuvoston puolustusselonteko arvioi, että ”Suomen ja Euroopan lähialueiden turvallisuustilanne on epävakaa ja vaikeasti ennakoitavissa.” (Valtioneuvosto 2021, 13). Tähän viittasi presidentti Sauli Niinistö uudenvuodenpuheessaan: ”Konflikti Ukrainan rajoilla on syvenemisen partaalla. Euroopan turvallisuuden kannalta tunnelmat ovat kiristyneet. Muutos on ollut nopea.” (Tasavallan presidentti

2022). Ukrainan konflikti ja siihen kytkeytyvä keskustelu Suomen turvallisuudesta ja turvallisuusympäristön muutoksista toimivat osaltaan kimmokkeena tutkimuksen teemalle: millaisessa kansainvälisessä turvallisuusympäristössä Suomi tällä hetkellä on ja miten ympäristö on muuttunut?

Toistaiseksi vain Yhdysvallat voi projisoida ja käyttää merkittävää sotilaallista voimaa globaalisti ja siten sen toimintaympäristökin on globaali, mutta suurin osa sotilaspoliittisista turvallisuuskysymyksistä rajautuu alueellisesti. Siksi sotilaspoliittista turvallisuutta tarkasteltaessa juuri alueellinen taso, valtioiden naapurit ja lähialueet on perusteltua nostaa analyysin keskiöön. Tutkielman teoriana käytetään Kööpenhaminan koulukunnan kehittämää alueellista turvallisuuskompleksiteoriaa, joka on analyttinen työkalu juuri alueellisen turvallisuuden tutkimiseen. Sen pääajatus on, että pääosin turvallisuus¹ kansainvälisessä järjestelmässä “manifestoi itsensä alueellisissa klustereissa” (Buzan ja Wæver 2003, 44). Teoreettisena työkaluna sillä on kuitenkin linkkinsä todellisuuteen; turvallisuuskompleksin rakenteelle ja luonteelle esitetään selvät kriteerinsä, eikä mistä tahansa valtiojoukosta voida puhua turvallisuuskompleksina (Buzan, Wæver, ja Wilde 1998, 14). Analyysi perustuu alueelliseen turvallisuuskompleksiteoriaan kahdella tavalla. Ensimmäisen avulla määritellään sotilaspoliittinen turvallisuus, minkä lisäksi teoria tukee analyysin tulosten jäsentämisessä ja systemaattisessa tarkastelussa.

Tutkielma etenee siten, että seuraavassa luvussa avataan tutkielman teoreettinen viitekehys ensin metateoreettisella tasolla tukeutuen Alexander Wendtin kuvaukseen sosiaalisesta konstruktivismista kansainvälisessä politiikassa, jonka jälkeen alueellinen turvallisuuskompleksiteoria siten, kuin sitä tässä tutkielmassa sovelletaan. Toisen alaluvun alussa luodaan lisäksi lyhyt katsaus aikaisempaan kirjallisuuteen alueellisesta turvallisuustutkimuksesta. Kolmas luku käsittelee tutkimusmenetelmää, sen sovellutusta tätä tutkielmaa varten sekä avaa tutkimusaineiston pääpiirteissään. Neljännessä luvussa analysoidaan aineisto laadullisen sisällönanalyysin keinoin. Ensimmäisessä alaluvussa vastataan tutkimuskysymykseen, jonka jälkeen analyysin tuloksia ja johtopäätöksiä heijastellaan Buzanin ja Wæverin kuvaukseen EU-Euroopan turvallisuuskompleksista.

---

¹Kööpenhaminan koulukunnan turvallistamisteorian mukaan turvallisuus tulee nähdä turvallistamisprosessin kautta. Tätä avataan tarkemmin alaluvussa 2.2.2.

2. Teoreettinen kehys

Tässä luvussa kuvataan tutkielman teoreettinen kehys. Konstruktivismin lähtökohtana on tutkia sosiaalisia suhteita toimijoiden välillä. Nämä suhteet rakentavat toimijat – ihmiset yksilöinä, valtiot tai muut ihmisistä koostuvat kollektiivit. Toisaalta me ihmisinä konstruoimme todellisuutta. Toimijat konstruoivat toisiaan sekä maailmaa:

”Me *teemme* luonnon tarjoamista raaka-aineista maailman sellaiseksi kuin mitä se on sen kautta, mitä me teemme toisillemme ja mitä me sanomme toisillemme. Tosiaan, sanominen on tekemistä: puhuminen on epäilemättä tärkein keino tehdä maailma siksi mitä se on.”² (Onuf 2013, 3–4.)

Vaikka sotilaspoliittisella ulottuvuudella konkreettista materiaa – aseita, panssarivaunuja, hävittäjiä ja ohjuksia – on maailmanlaajuisesti erittäin paljon, ei se suoraan kerro meille turvallisuudesta paljoakaan. Olennaista on, mitä niistä ajatellaan, miten niistä puhutaan ja miten niiden suhteen toimitaan. Esimerkiksi Yhdysvaltojen sotilaalliset suorituskyvyt tuottavat Euroopassa samanaikaisesti eurooppalaisille ja erityisesti Naton jäsenille turvaa ja vakautta samalla, kun ne tuottavat turvattomuutta Venäjälle.

2.1. Konventionaalinen sosiaalinen konstruktivismi

Sosiaalinen konstruktivismi kuuluu turvallisuustutkimuksen laajentajiin ja syventäjiin, ja se voidaan jakaa konventionaaliseen ja kriittiseen suuntaukseen. Molempia yhdistää tavoite purkaa ja ymmärtää sosiaalista maailmaa ja sen rakenteita. Materiaalisen todellisuuden asemesta olennaista on tutkia intersubjektiivisuutta, jolla tarkoitetaan sekä toimijoiden välistä että toimijoiden ja rakenteen välistä kanssakäymistä. Suuntaukset eroavat kuitenkin siinä, että konventionaalinen konstruktivismi katsoo, että identiteettien ja intressien muodostumiseen vaikuttavat myös materiaaliset tekijät. (Hopf 1998a, 182–83.) Alexander Wendt muotoilee suuntausten välisen jaon kysymällä, koostuuko kansainvälinen elämä ainoastaan ideoista, ”*ideas all the way down*” (Wendt 1999, 110). Kriittinen konstruktivististä vastaisi kyllä.

2.1.1. Sosiaalinen konstruktivismi metateorianana

Sosiaalinen konstruktivismi korostaa kansainvälisen politiikan toimijoiden identiteettien, intressien ja toimien muodostuvan ja muokkautuvan toimijoiden kanssakäymisessä toistensa sekä kansainvälisen järjestelmän rakenteen kanssa. Se tuottaa teoreettisia ja empiirisiä selitysmalleja sosiaalisille instituutioille ja sosiaaliselle muutokselle toimijoiden ja rakenteiden yhteisvaikutuksen avulla (Adler 1997, 325). Konstruktivismi voidaan tiivistää kolmeen perusajatuksen. Se on

---

² Kaikki lainaukset ovat tutkielman kirjoittajan kääntämiä, ellei toisin mainita.

sosiaalisen analyysin työkalu, joka olettaa ihmisten välisen kanssakäymisen muovautuvan pääasiallisesti ideationaalisten tekijöiden kautta, että tärkeimmät ideationaaliset tekijät ovat laajasti jaettuina intersubjektiiivisia uskomuksia, joita ei voida pelkistää yksittäisiin toimijoihin, ja että nämä jaetut uskomukset konstruoivat toimijoiden identiteettejä ja intressejä. (Finnemore ja Sikkink 2001, 392–93) Tarkoitus on purkaa rationalistien usein itsestään selvinä pitämiä ”luonnollisia” asioita, kuten kansainvälisen anarkian olemusta (Hopf 1998b, 182).

Vaikka sosiaalista konstruktivismia käytetään kansainvälisen politiikan tutkimuksessa, sitä ei kuitenkaan pidetä suoraan kansainvälisen politiikan teoriana (Adler 1997; Fearon ym. 2002, 56). Sosiaalista konstruktivismia tulee katsoa metateoreettisena lähtökohtana ja sosiaalisena teoriana, joka tekee väitteitä sosiaalisen elämän ja sosiaalisen muutosten luonteesta. Teoria ei väitä mitään sosiaalisten rakenteiden ominaisuuksista tai tee poliittisia ennustuksia, vaan tarkempi analyysi poliittiselle ennustamiselle tai toimijoiden käyttäytymiselle tulee muista lähteistä. (Finnemore ja Sikkink 2001, 393.) Vaikka Wendt kirjansa toisessa osassa pyrkii luomaan kokonaisvaltaista kansainvälisepoliittista teoriaa, hän myöntää teoriansa abstraktion ja yleisyyden tason olevan korkea ja kirjan painottuvan enemmän valtiojärjestelmän ontologiaan (Wendt 1999, 6).

Kysymystä todellisuuden materiaalisuudesta ja sosiaalisuudesta voidaan lähestyä ontologisesti tai epistemologisesti, eli kysymällä, onko materiaalisella todellisuudella merkitystä tiedon tuottamisessa. Materiaalinen-sosiaalinen-asteikon toiseen päähän voidaan sijoittaa postmodernistit ja poststrukturalistit, joiden mukaan materiaalinen todellisuus voi olla olemassa, mutta vain rakenteen ja toimijoiden sosiaalisella ulottuvuudella on merkitystä. Heidän mukaansa sanat, joilla maailmaa kuvaamme eivät saa merkitystään suhteessa materiaaliseen todellisuuteen, vaan kielen rakenteissa suhteessa toisiin sanoihin. Tämän vuoksi heille juuri kieli on olennainen tutkimuskohde. Postpositivistien mukaan sosiaaliset faktat ovat kontekstiin sidottuja ja epävakaita, minkä vuoksi tieto ja totuusväittämät nähdään kielen ja vallan kautta niiden totuusarvon sijaan. (Klotz ja Lynch 2007, 13.) Postpositivistit eivät usko tieteen selittävän ”maailmaa tuolla jossain”, toisin kuin positivistit, jotka katsovat tieteen kykenevän selittämään maailmaa yhä paremmin sen edistyessä ja kehittyessä (Wendt 1999, 38–39).

Wendt pyrkii yhdistämään maailman materiaalisuuden ja sosiaalisuuden kausaalisella viittausteorialla, jonka mukaan termit, joilla käsittelemme todellisuuden objekteja saavat merkityksensä kaksivaiheisessa prosessissa. Ensiksi jokin termi luodaan kuvaamaan jotain objektia, jolloin termi kytketään siihen. Prosessin toisessa vaiheessa objekti ja tähän kytkeytynyt termi siirtyvät puhujalta toiselle niin kutsutussa puhujien ketjussa, minä aikana termin sisältö elää ja muovautuu. Toisin kuin postmodernistit ajattelevat, termin sisältö ei rakennu ainoastaan suhteessa muihin

termeihin, vaan sitä rajoittaa ”mielestä itsenäinen, kielen ulkopuolinen maailma”. (Wendt 1999, 57.) Toisin sanoen objektin itsenäiset sosiaaliset ja materiaaliset ominaisuudet rajaavat siihen liitetyn termin mahdollista sisältöä. Wendt käyttää esimerkkinä sikaa, joka riippumatta siitä, sanommeko sen lentävän, ei todellisuudessa voi lentää (Wendt 1999, 56). Toisaalta objektin ominaisuudet eivät myöskään suoraan määritä termin sisältöä. Saaresta Kiinan eteläisen rannikon läheisyydessä yksi voi puhua yhtenä Kiinan osavaltioista ja toinen itsenäisenä valtiona molempien viitatessa samaan objektiin ja samalla ollen samaa mieltä objektin materiaalisesta sisällöstä.

Identiteetti on toimijan tapa ymmärtää itseään ja suhteuttaa itsensä ympäristöön. Identiteetti on sitä, miten jokin asia ymmärretään ja mitä ominaisuuksia siihen liitetään, eli yksinkertaisesti ajatuksia siitä kuka toimija on tietyssä tilanteessa. Edellä mainittua Wendt vielä tarkentaa määrittelemällä identiteetin aikomuksellisten toimijoiden ominaisuudeksi, joka saa aikaan motivoivia ja käyttäytymyksellisiä dispositioita. (Wendt 1999, 170.) Identiteetti on subjektiivista sekä intersubjektiivista. Subjektiivisesti identiteetillä tarkoitetaan toimijan omaa ymmärrystä itsestään, joka on perustana toimijan luonteenlaadulle. Subjektiivisuuden lisäksi identiteetillä on intersubjektiivinen ulottuvuus sen muovautuessa kanssakäymisessä muiden kanssa. Myös toisten toimijoiden ymmärrys toimijasta muokkaa identiteettiä, eli se konstituoituu sekä sisäisten että ulkoisten rakenteiden vaikutuksesta (Wendt 1999, 224).

Identiteetit kuvaavat toimijaa, eli sitä miten hän ymmärtää itsensä toimijana sekä itsensä suhteessa muihin. Yhteisöjen tasolla, kuten valtion tapauksessa, identiteetit muodostuvat Wendtin (1999, 320) mukaan luonnonvalinnan ja kulttuurisen valinnan kautta. Ensimmäisellä viitataan luonnontieteissä tunnettuun teoriaan lajien kehittymisestä geenimutaatioiden ja olosuhteiden muutosten yhteisvaikutuksesta. Luonnossa olosuhteiden muuttuessa jotkin lajin sisäiset geenimutaatiot paljastuvat selviytymisen kannalta tärkeiksi, jolloin kyseisen mutaation kantajat onnistuvat lisääntymään muiden siinä epäonnistuessa, koska selviytyminen luonnossa on lähtökohtaisesti vaikeaa. Kansainvälisissä suhteissa samalla teorialla voidaan selittää kansainvälisen järjestelmän ensimmäisten vaiheiden kehityskulkua. Wendtin mukaan realistien käsitys valtioista lähtökohtaisesti itsekkäinä ei pidä paikkaansa, vaan nykyisen kansainvälisen järjestelmän muotoutuessa ja sen ollessa vielä ilman instituutioita, valtioiden taipumus itsekkyyteen on luonnonvalinnan logiikan mukaisesti karsinut altruistiset toimijat pois ja täten jättänyt jälkeensä vain itsekkäitä valtioita. Wendt kuitenkin toteaa, että taipumus itsekkyyteen saattaa olla valtion synnynnäinen luonteenpiirre ottaen huomioon sosiaalisen identiteettiteorian oletaman yhteisön suosivan ryhmänsä jäseniään suhteessa yhteisön ulkopuolisiin.

Luonnonvalinta vaatii toimiakseen ympäristön, jossa toimijan selviytyminen on vaikeaa. Tätä ei kuitenkaan voida todeta nykyisestä kansainvälisestä järjestelmästä. Nykyään heikot valtiot selviytyvät ja esimerkiksi toisen maailmansodan jälkeen Wendtin sanoin ”itsemurhan” tehneet Saksa ja Japani ikään kuin syntyivät uudelleen. Luonnonvalinnan selitysvaima siis lakkaa, kun valtioiden selviytyminen kansainvälisessä järjestelmässä ei enää ole vaikeaa, vaan olosuhteiden muuttuessa valtiot muuttuvat mukautumalla uuteen ympäristöön. Tällöin identiteetit ja intressit muokkautuvat luonnonvalinnan sijaan kulttuurisen valinnan kautta. (Wendt 1999, 321–23.) On esimerkiksi argumentoitu, että valtioiden yhteisön hyväksymä valtioiden suvereniteetin normi on selittänyt heikkojen valtioiden selviytymistä (Jepperson, Wendt, ja Katzenstein 1996, 35). Kulttuurinen valinta on sosiaalinen evolutiivinen identiteettien syntymekanismi, josta sosiologit käyttävät myös nimitystä sosialisatio. Toisin kuin luonnonvalinta, joka ei vaadi toimiakseen toimijoiden tietoista käytöstä, kulttuurinen valinta perustuu toimijoiden kognitioon, rationaalisuuteen ja tavoitteellisuuteen.

Sosiaalinen oppiminen tarkoittaa toimijan identiteettien ja vastaavien intressien muuttumista kanssakäymisessä riippuen siitä, kuinka muut toimijaa kohtelevat. Wendt kutsuu ilmiötä peilauksen periaatteeksi, missä toimija omaksuu niitä piirteitä, joita se luulee Toisen näkevän itsessään. Jos Toinen käyttäytyy toimijaa kohtaan, kuin toimija olisi vihollinen, alkaa toimija vähitellen omaksumaan vihollisen identiteettiä suhteessa Toiseen. Sosiaalinen oppiminen on konstitutiivinen prosessi, jossa toimija omaksumalla oman roolinsa viestittää Toiselle, että Itse ymmärtää Toiselle tietyn roolin, ja siten odottaa tämän toimivan roolin mukaisesti. Edellä kuvatun sosiaalisen teon kautta tapahtuva sosiaalinen oppiminen luo ja muokkaa toimijoiden identiteettejä ja on samalla edellytys identiteettien olemassaololle; sosiaalinen kanssakäyminen mahdollistaa ja ylläpitää identiteettejä. (Wendt 1999, 321–35.)

Teoksen *Social Theory of International Politics* yksi innoittajista on neorealismen kritiikki. Norealistit katsovat anarkian olevan ”self-help”-järjestelmä, joka tuottaa sotilaallista kilpailua, valtatasapainoja ja sotaa. Wendtin mukaan näin voi jossain kontekstissa olla, mutta ei siksi, että se olisi anarkian perustavanlaatuinen ominaisuus, vaan siksi, että sen hetkinen anarkian kulttuuri tuottaa edellä mainittuja tendenssejä. Näin ei kuitenkaan välttämättä ole kaikissa tilanteissa, koska anarkialla itsellään ei ole omaa logiikkaansa, vaan rakenteen vaikutukset toimijoihin seuraa siitä, miten se kussakin tilanteessa on konstruoitunut. Anarkialla voi makrotasolla³ olla ainakin vihollisen, kilpailun ja ystävyyden kulttuurit, joita Wendt nimittää hobbesilaiseksi, lockelaiseksi ja kantilaiseksi anarkian kulttuuriksi. (Wendt 1999, 247–49.)

---

³ Mikrotason rakenne viittaa rakenteen osasten tasolla tapahtuvaan interaktioon, kun makrotaso tukeutuu rakenteeseen toimintaa selittävänä tekijänä (Wendt 1999, 144–145).

Kulttuurilla Wendt tarkoittaa sosiaalisesti jaettua tietoa, joka on yleistä ja kytkeytynyttä toimijoiden välillä. Kulttuuri, kuten anarkia, on itsessään ”tyhjä astia”, jolla ei itsessään ole sisältöä, vaan se voi olla yhtä hyvin yhteistyöperustaista tai konfliktuaalista (Wendt 1999, 141). Mikro- ja makrotason sekä kausaalisuuden ja konstitutiivisuuden lisäksi Wendt jakaa kulttuurin, eli sosiaalisen tiedon yleiseen ja kollektiiviseen (Wendt 1999, 143).

Yleisen ja kollektiivisen tiedon luonnetta selittäessä materialistisesta kohti konstruktivistista ajattelua Wendt toteaa, että ihmiset toimivat yksityisten merkitysten tai uskomusten pohjalta, ja nämä merkitykset ovat suhteellisen itsenäisiä materiaalisista olosuhteista. Vaikka valtiot (toimijat) toimisivatkin materiaaliin liittämiensä merkityksien pohjalta, kyseessä ei ole rakenteen kulttuurinen ulottuvuus, jos nämä merkitykset eivät ole yhteisesti jaettuja. Yleinen tieto, jota Wendt kutsuu intersubjektiiviseksi ymmärrykseksi, on yksilöihin pelkistettävissä olevaa, ja viittaa toimijan uskomuksiin toisten toimijoiden ominaisuuksista, aikomuksista ja toimista sekä uskomuksiin siitä, että toimija uskoo toisten toimijoiden uskovan samoin. Uskomuksen todenmukaisuus ei ole oleellista, mutta tieto ei ole yleistä, elleivät toimijat usko muiden uskovan samoin kuin toimija itse. Yleinen tieto voi näyttäytyä esimerkiksi normeina, sääntöinä, instituutioina tai ideologioina. Kuten rakenteen kulttuurin kohdalla laajemminkin, yhteisen tiedon olemassaolo ei viittaa automaattisesti yhteistyöhön, vaan voi olla mitä vaan yhteisesti uskottua ”hobbesilaisesta sodasta kaikki kaikkia vastaan Kantin ikuiseen rauhaan”. Erotuksena kollektiivisesta tiedosta, yleinen tieto ei ole muuta kuin ”uskomuksia päässä” tai ”jaettuja mentaalisia malleja”. (Wendt 1999, 157–61.)

Kollektiivisen tiedon luonne ja vaikutukset poikkeavat yleisestä tiedosta. Kollektiivinen tieto supervenioi⁴ yksilöiden uskomuksia ja on siten monirealisoituva (multiple realizability), eli sama kollektiivinen tieto on mahdollista saavuttaa eri alkuperistä (Wendt 1999, 162, 254). Kollektiivisen tiedon supervenienttisestä luonteesta johtuen se ei voi olla olemassa ilman yleistä tietoa. Kollektiivisen tiedon rakenne syntyy toimijoiden uskomuksista, jotka saavat toimijat harjoittamaan käytänteitä, jotka tuottavat kollektiivisen tiedon. Koska kollektiivista tietoa ei voida pelkistää yksittäisten toimijoiden uskomuksiin, myöskään yksittäisen toimijan uskomukset eivät määritä kollektiivista tietoa. Esimerkiksi ihmisten yksittäiset uskomukset kapitalismista voivat olla epätäydellisiä, mutta niiden tuottama toiminta voi silti tuottaa kapitalismia siten, kun se kollektiivisena tietona ymmärretään. Tällöin on mahdollista, että yhdelläkään yksilöllä ei välttämättä ole samaa uskomusta, kuin millaisena niiden toiminnasta tuotettu kollektiivinen tieto näyttäytyy. (Wendt 1999, 162–63.)

---

⁴ Wendt määrittelee supervenienssin siten, että makrotason rakenne ei ole pelkistettävissä mikrotason rakenteeseen, vaikka samalla makrotason rakenne on riippuvainen mikrotason rakenteesta. Tällöin makrotaso supervenioi mikrotasoa. (Wendt 1999, 155–56.)

Wendt kirjoittaa ryhmäuskomuksista kollektiivisena muistina, jonka kautta ryhmä konstituoii omaa identiteettiään ja suhdettaan muihin toimijoihin rituaaleilla ja jatkuvalla sosialisointiprosesseilla.

”Niin kauan, kun yksilöt näkevät itsensä uskollisena ja sitoumuksia ryhmäänsä kohtaan, kollektiiviset muistot tulevat olemaan resurssina kollektiivisen toiminnan mobilisoimiseen, vaikka yksilöt fenomenologisessa mielessä eivät niihin usko, ja että ne voivat auttaa selittämään kokonaisvaltaisen käyttäytymisen malleja.” (Wendt 1999, 163.)

Kulttuuri on siis enemmän, kuin vain ajatukset yksilöiden päissä. Uskomuksista tulee yleistä tietoa vasta, kun toimija uskoo muiden uskovan samoin. Yksittäiset uskomukset voivat olla riittäviä muodostamaan kulttuuria ja yksittäiset uskomukset eivät välttämättä ole tarpeellisia kulttuurin muodostumiselle. Kollektiivinen tieto ei välttämättä muutu yksittäisten uskomusten muutosten johdosta, mutta muutos kollektiivisessa tiedossa viestii muutoksesta yksittäisten uskomusten tasolla.

Sosiaalinen rakenne ei ole olemassa ilman toimijoita, muttei myöskään toimijoita ilman sosiaalisia rakenteita. Koska rakenne tuotetaan ja toisinnetaan kanssakäymisessä, on rakenne itsessään sosiaalinen prosessi, joka viittaa sen jatkuvaan muutokseen ja mahdolliseen epävakauteen. Wendt kuitenkin argumentoi päinvastoin toteamalla, että ”kulttuuri on itseään toteuttava ennustus”, koska toimija toimii oman tilannearvionsa pohjalta, joka perustuu ymmärrykseen sen omista, sekä uskomuksiin muiden toimijoiden identiteeteistä, intresseistä ja aikomuksista, jolloin juuri edellä kuvattu kulttuuri sosiaalisena tietona ohjaa toimijaa. Tällöin toimija tulee omalla toiminnallaan uudelleentuottaneeksi sosiaalista rakennetta. Se, miksi tästä ei seuraa staattista ja muuttumatonta kulttuuria, johtuu Wendtin mukaan toimijoiden epätäydellisestä sosiaalistamisesta, kulttuurin sisäisistä ristiriidoista, jaettujen uskomusten tarkoituksettomista seurauksista, eksogeenisistä shokeista tai kulttuurin sisäisestä uusien ideoiden innovaatiosta. (Wendt 1999, 184–89.) Kulttuuri siis toteuttaa itseään ja määrittää toimijoiden käyttäytymistä lyhyellä aikavälillä, mutta pidemmällä aikavälillä muotoutuu sellaiseksi, kuin valtiot sen tekevät.

2.1.2. Sosiaalinen konstruktivismi kansainvälisessä politiikassa

Konstruktivismiin nousun katsotaan lähteneen 1980-luvun debatista rationalistien ja reflektivistien välillä (Finnemore ja Sikkink 2001, 391). Kriittisestä tutkimuksesta kumpunneelle konstruktivistiselle käänteelle oli kolme pääasiallista motivaatiota. Ensiksi kriittisen turvallisuustutkimus kritisoi neorealistien ja neoliberalistien rationalistisen perustan vajavaisuutta. Toiseksi konstruktivismiin nousuun vaikutti 1990-luvun taitteessa kansainvälisen politiikan tieteenalaan voimakkaasti vaikuttanut kylmän sodan päättyminen Neuvostoliiton hajoamisen myötä. Kaksinapaisen maailmanjärjestyksen murtuminen ilman konfliktia tai resurssien siirtymistä napojen välillä kyseenalaisti aiemmin tieteenalan valtateorioiden ja erityisesti neorealismien selitysvoiman.

Samalla kylmän sodan päättyminen paljasti kriittisen teorian vajavaisuutta, joka oli väittänyt, että kansainvälisen politiikan tieteenalan diskurssi on konstitutiivisessa suhteessa kansainvälisen politiikan käytännön todellisuuden kanssa, mikä ei selvästikään pitänyt paikkaansa. Kylmän sodan päättyminen ei vastannut lainkaan neorealistisia ennustuksia, mikä ohjasi monia tieteenalan sisäisestä kritiikistä kohti teoretisointia ja itsenäistä analyysiä. (Price ja Reus-Smit 1998, 265.)

Kolmantena tekijänä konstruktivismin suosion kasvulle Price ja Reus-Smit esittävät tutkijakunnassa tapahtuneen uuden sukupolven esiin nousun, mikä linkittyy läheisesti kahteen ensiksi mainittuun. Yhtäältä uusi sukupolvi halusi siirtyä metateoreettisesta kritiikistä kohti kansainvälisen politiikan teoretisointia ja empiiristä analyysiä. Tilaa uudelle tutkimussuuntaukselle oli tieteenalalla ja se haluttiin täyttää erityisesti, kun uuden sukupolven suhtautuminen perinteisiin teorioihin niiden epäonnistuttua selittämään kylmän sodan päättyminen oli skeptinen. Tieteenalan avautumisen lisäksi kansainvälisen järjestelmän muutos teki samalla tilaa uusille tutkimuskysymyksille perinteisten rinnalla. Näitä uuden sukupolven edustajia alettiin kutsumaan konstruktivisteiksi heidän keskittyessä selittämään kansainvälisen politiikan sosiaalista konstruktioita. (Price ja Reus-Smit 1998, 266.)

Konstruktivismi yhdistää kaksi periaatetta. Ensiksi ihmistoiminnan rakenteiden katsotaan määräytyvän enemmän jaettujen ideoiden kautta kuin materiaalistien voimien kautta, ja toiseksi, että nämä jaetut ideat konstruoivat toimijoiden identiteettejä ja intressejä. Wendt kuvaa ensimmäistä periaatetta idealismiksi ja jälkimmäistä holistisuudeksi tai rakenteellisuudeksi, jolloin konstruktivismi voidaan nähdä ”rakenteellisena idealismina” (Wendt 1999, 1). Price ja Reus-Smit jakoivat konstruktivismin modernisteihin ja postmodernisteihin ensimmäisten keskittyessä maailmanpolitiikan subjektien ja objektien sosiolingvistisiin konstruktioihin jälkimmäisten pohtiessa vallan ja tiedon välistä suhdetta. He jakavat edelleen modernistisen konstruktivismin systeemiseen ja holistiseen konstruktivismiin, joista ensimmäinen nimensä mukaisesti on painottunut systeemitason suuntaan, jota Alexander Wendt edustaa. Holistisella konstruktivismilla, jota edustavat muun muassa Friedrich Kratochwil ja Rey Koslowski (Koslowski ja Kratochwil 1994, 216) sekä John Ruggie (Ruggie 1995), viitataan pyrkimykseen yhdistää valtion sisäiset ja kansainväliset ilmiöt kokonaisvaltaisesti selittämään muutosta toimijoissa (Price ja Reus-Smit 1998, 267–69).

Toisaalta konstruktivismista voidaan puhua käsitteillä ”ohut” ja ”paksu”, missä kyse on suhtautumisesta materialistiseen todellisuuteen. Ohuen konstruktivismin edustajat, joiksi Hay ja Wendt itse itsensä määrittävät, painottavat ideoiden merkitystä materiaalisuuden yli. Filosofisen konstruktivismin, johon Colin Hay viittaa paksun konstruktivismin perustana, ei anna materiaalille arvoa. Hänen mielestään ideat ja diskurssit eivät onnistu tai epäonnistu kuvailemaan todellisuutta, vaan heille ideat ja diskurssit ovat todellisuutta (Hay 2002, 199–200). Kansainvälisen politiikan

paksussa konstruktivismissa ei kuitenkaan mennä näin pitkälle, jossa kyse on materiaalisuuden ja ideationaalisuuden, sekä kausaation ja konstitutiivisten painotuseroista (Marsh 2009, 684).

2.2. Alueellinen turvallisuustutkimus

Alueellista turvallisuustutkimusta on tehty 1960-luvun lopusta lähtien, jolloin ei kuitenkaan onnistuttu luomaan koherenttia alueellista turvallisuutta selittävää teoriaa. Yhtenä syynä tähän on kansainvälisen politiikan realistien ja liberalistien uus-versioiden menestyksekkäs siirtyminen kansainvälisen järjestelmän tasolle onnistuen selittämään vallitsevaa kylmän sodan aikaista kaksinapaista järjestelmää. (Buzan ja Wæver 2003, 77.) Alueellinen turvallisuustutkimus oli jäänyt Yhdysvaltojen ja Neuvostoliiton välisen dynamiikan ja systeemitasolle painottuneen teoreettisen keskustelun alle. 1900-luvun lopulla Neuvostoliiton romahtamisen myötä alueellisten turvallisuusdynamiikkojen tutkimuksen tutkijakunta vähitellen kasvoi (Buzan ja Hansen 2009, 177). Keskeisenä syynä tälle oli edellä mainittujen kaksinapaista kansainvälistä järjestelmää selittävien teorioiden kyvyttömyys selittää alueellisia turvallisuusdynamiikkoja oli ilmeinen. Barry Buzan, alueellisen turvallisuuskompleksiteorian kehittäjä, muotoili jo vuonna 1983 kritiikkinsä valtatasapainoon keskittyviä kansainvälistä anarkiaa selittäviä systeemiteorioita kohtaan:

”Vaikka näillä yrityksillä on taksonomista ja analyttistä kiintoisuutta itsessään, ja ne tuottavat mielenkiintoisia teoreettisia debatteja, kuten Kaplanin yrityksestä muodostaa sääntöjä valtatasapainosysteemille, ne eivät tuota selkeitä johtopäätöksiä erilaisten rakenteiden vaikutuksesta turvallisuuteen. [...] Näin korkealla yleisyyden tasolla, siten, emme löydä paljoa opastusta systeemirakenteen vaikutuksesta kansallisen turvallisuuden ongelmaan.” (Buzan 1983, 101–3.)

Alueellisen lähestymistavan puolesta Robert Kelly on esittänyt viisi argumenttia. Ensimmäiseksi enemmistö valtioista on huolissaan eniten omista lähinaapureistaan. Toiseksi voidaan empiirisesti todeta, että pienemmät valtiot pyrkivät hyödyntämään alueella toimivaa suurvaltaa paikallisia, lähialueen vastustajia vastaan. Kolmanneksi hän mainitsee regionalismin eduksi nykyisen systeemisen päällystämisen, eli valtion intervention toiselle alueelle, ”normatiivisen kiusallisuuden”. Tällä hän viittaa siihen, ettei nykypäivän kansainvälisessä anarkiassa enää katsota imperialistista tai kolonialistista toimintaa suopeasti, vaan järjestelmään on muodostunut normi, jonka mukaan myös pienet valtiot ja alueet ”ansaitsevat tilaa”. Wendtiläisittäin ajatuksen voi ymmärtää siten, että hobbesilainen kansainvälisen anarkian kulttuuri on nykyjärjestelmässä läsnä yhä vähemmän. Neljänneksi suurvallan alueellinen päällystäminen on aiempaa haastavampaa johtuen pienempien valtioiden kasvaneesta kyvystä vastustaa päällystämistä ja toisaalta – osin edelliseen argumenttiin linkittyen – siitä, että valtioiden halukkuus vaikuttaa oman alueensa ulkopuolelle on vähentynyt. Lopuksi Kelly toteaa, etteivät abstraktit systeemitason teoriat yksinkertaisesti ole riittäviä selittämään

alueellista turvallisuusdynamiikkaa. Alueellinen turvallisuustutkimus sen sijaan kykenee yhdistämään yksikkötason sekä systeemitasen sijoittumalla näiden väliin. (Kelly 2007, 199–201.)

Yksi ensimmäisistä selkeästi alueellisen turvallisuustutkimuksen teorian kehitti Karl Deutch alun perin Richard van Wageningenin esittämästä ajatuksesta turvallisuusyhteisöistä, jolla tarkoitetaan yhteisöä, jonka kesken vallitsee aito uskomus siihen, ettei väkivaltaa käytetä konfliktien ratkaisemiseen. Yhdistetyssä turvallisuusyhteisössä kaksi tai useampi yhteisö integroituu yhdeksi yhteisöksi, jolla on yhteinen hallinto. Pluralistinen turvallisuusyhteisö viittaa yhteisöjen integroitumiseen yhteisöjen säilyttäessä itsenäisen hallintonsa. Deutch korosti kommunikaation tärkeyttä turvallisuusyhteisön ja jaetun identifikaation muodostumisessa. Konseptin suosiosta huolimatta turvallisuusyhteisöt eivät onnistuneet juurtumaan tutkimusagendana 1900-luvun loppupuolella (Adler ja Barnett 1998, 6–8.) Se on kuitenkin selvinnyt menestyksekkäästi 2000-luvulle, jolloin sitä on sovellettu muun muassa Eurooppaan (Cross ym. 2013; Rieker 2016; Simao 2017), Aasiaan (Collins 2013; Pervez 2013; Seliger ja Pascha 2011) ja kansainvälisiin organisaatioihin (Natosta ks. esim. Gheciu 2019; M. C. Williams ja Neumann 2000).

Alueellista turvallisuutta ovat tutkineet Emanuel Adler ja Michael Barnett, jotka toimittamassaan kirjassa *Security Communities* (1998) jatkavat Karl Deutschin kehittämää ajatusta turvallisuusyhteisöstä. Kehittäen konseptia edelleen ja luoden uuden analyttisen kehyksen, he tarjoavat turvallisuustutkimukselle ”vaihtoehdoisen tavan tarkastella alueellista kanssakäymistä ja niiden suhdetta turvallisuuskäytäntöihin (Adler ja Barnett 1998, 6). Turvallisuusyhteisöt ovat hyödyllinen analyysityökalu alueellisen turvallisuuden tutkimisessa, mutta kuten Charles Tilly kirjan artikkelissaan toteaa, sitä voidaan hyödyntää pitkälti vain turvallisuusyhteisöjen tunnistamiseen, niiden muodostumisen tutkimiseen sekä siihen, missä olosuhteissa turvallisuusyhteisöt edistävät rauhaa ja/tai kansainvälistä yhteistyötä (Tilly 1998, 398). Näin ollen turvallisuusyhteisöteoria ei sellaisenaan sovellu tämän tutkielman tarpeisiin, koska turvallisuusyhteisö on vain yksi alueellisen turvallisuuskeskinäisriippuvuuden muoto, jota hyödynnetään myös alueellisen turvallisuuskompleksiteorian kontekstissa (Buzan ja Wæver 2003, 78).

Security Communities on Suomen näkökulmasta kulmasta mielenkiintoinen Ole Wæver tarkastelee Pohjoismaita malliesimerkkinä turvallisuusyhteisöstä, eli yhteisöstä, jonka sisällä voi olla laajemman turvallisuuden piiriin kuuluvia kysymyksiä, mutta ei sotilaspoliittisia. Wæverin mukaan siitä, että Pohjoismaat olisivat turvallisuusyhteisö ei ole epäilystäkään, mutta itsestään selvää turvallisuusyhteisön muodostuminen ei kuitenkaan ole ollut. Viimeisen viidensadan vuoden aikana Pohjoismaissa on käyty sisäisiä tai valtioiden välisiä konflikteja noin 50 kertaa. Turvallisuusyhteisön muodostumiseen onkin tarvittu useita niin kutsuttuja ”ei-sotia” 1900-luvun aikana, kuten

Ahvenanmaan kysymyksen rauhanomainen ratkaisu viime vuosisadan alkupuoliskolla. Tämän tutkielman kannalta erityisen mielenkiintoista on, että Pohjoismaiden turvallisuusyhteisön rakentuminen voidaan selittää vain laajemman Euroopan kehityksessä; ”Pohjoismaat ovat laajemman alueen osa-alue⁵, eivätkä siten ole vastuussa omasta rauhastaan”. (Wæver 1998, 71–74.) Esimerkiksi historiallisen institutionalismin korostama turvallisuusinstituutioiden tärkeys yhteistyön kehittymiselle ei toimi Pohjoismaiden kontekstissa niiden vähäisen painoarvon vuoksi⁶ (Fawcett 2018, 285).

Vuonna 1997 julkaistussa kirjassa *Regional Orders: Building Security in a New World* David Lake ja Patrick Morgan (toim.) päätyivät samankaltaiseen ajatukseen alueellisen turvallisuuskompleksiteorian kanssa alueellisen turvallisuuden rakenteesta. Lake määrittelee alueellisen järjestelmän tarkoittavan joukkoa valtioita, joihin vaikuttaa jokin rajat ylittävä, mutta paikallinen tietyltä maantieteelliseltä alueelta peräisin oleva ”ulkoisvaikutus” (Engl. externality). Jos ulkoisvaikutus aiheuttaa todellista tai potentiaalista uhkaa yksilöille tai valtioiden hallituksille, muodostuu alueellinen turvallisuusjärjestelmä tai -kompleksi. (Lake 1997, 48–49.) Kööpenhaminan koulukunnan mukaan nämä ulkoisvaikutukset viittaavat samaan kuin alueellisen turvallisuuskompleksiteorian ajatus turvallisuuskeskinäisriippuvuuden linjoista. Keskeisenä erona näiden välillä on niiden laatu; Laken mukaan kompleksi muodostuu valtion turvallisuuden kannalta kielteisistä ulkoisvaikutuksista, kun taas Buzan ja Wæver ymmärtävät linjojen voivan olla minkä laatuista tahansa. Olennaista on se, että ulkoisvaikutuksella (tai turvallisuuskeskinäisriippuvuuden linjalla) on merkitystä valtiolle, joko myönteistä, kielteistä tai jotain siltä väliltä. Lake ja Morgan epäonnistuvat Buzanin ja Wæverin mukaan siinä, kun he ottavat konseptiinsa liikaa turvallisuuden ulkopuolisia muuttujia, mikä toisintaa aikaisemman alueellisen tutkimuksen keskeistä ongelmaa kyetä uskottavasti selittää alueellisen turvallisuuden dynamiikkaa (Buzan ja Wæver 2003, 77–79). Benjamin Miller menee kirjan arvostelussaan tätäkin pidemmälle todeten, että Lake ja Morgan ovat vielä kaukana koherentista teoriasta, joka huomioisi riittävästi sekä globaalin että paikallisen tason muuttujat (Miller 1998, 752).

2000-luvulla alueelliseen turvallisuustutkimukseen ovat Kööpenhaminan koulukunnan lisäksi kontribuoineet muun muassa Peter Katzenstein (2005) hänen pyrkiessään selittämään ”huokoisen alueellisen järjestyksen”⁷ konseptin avulla alueen ytimen ja periferian välistä suhdetta. Katzenstein aloittaa rakentamaan teoriaansa sen ajatuksen päälle, että kansainvälinen järjestelmä koostuu alueista,

---

⁵ Engl. subregion.

⁶ Pohjoismaat ovat koordinoineet osallistumistaan sotilaalliseen kriisinhallintaan turvallisuusinstituution (NORDCAPS) alla jo 1960-luvulta lähtien. Syvempi yhteistyö Nordefcon puitteissa on alkanut kuitenkin vasta kymmenisen vuotta Adlerin ja Barnettin kirjan julkaisemisen jälkeen vuonna 2009. (NORDEFECO 2021.)

⁷ Engl. Porous regional order.

jotka kaikki ovat voimakkaasti kiinni Yhdysvaltojen imperiumissa (Katzenstein 2005, 1). Alueet ovat poliittisen vallan ja tarkoituksellisen toiminnan tulosta, kun vahvat valtiot kurottavat yli rajojensa edistääkseen tavoitteitaan. Alueet eivät ole ”geoekonomisia blokkeja”, vaan ne muotoutuvat globaaleissa, paikallisissa ja alueellisissa prosesseissa tehden niiden rajoista huokoisia. Huokoiset alueet ottavat vaihtelevia institutionaalisia muotoja alueen jäsenten yhtäältä vaikuttaen alueen rakenteeseen ja toisaalta alueen vaikuttaessa sen jäseniin. (Katzenstein 2005, 21–22.)

Rick Fawnin toimittama *Globalising the Regional, Regionalising the Global* (2009a) on mielenkiintoinen kooste alueellisuuden käsitteen teoretisointia ja alueellisia tapaustutkimuksia. Fawn itse kartoittaa kirjan ensimmäisessä artikkelissa (Fawn 2009b) alueellisen tutkimuksen historiaa, käsittelee aluetta käsitteenä sekä sen piirteiden kautta, mutta lopulta kirjassa ei kehitetä konseptuaalista tai metodologista tapaa lähestyä alueellisuutta. Huomionarvoisesti hän esittää, ettei historiallista valtiokeskeisyyttä tulisi ylikompensoida liikaa korostamalla ei-valtiollisten toimijoiden roolia ja vaikutusvaltaa suhteessa valtioon (Fawn 2009b, 30–31). Erityisesti sotilaspoliittista turvallisuutta koskien huomio on perusteltu.

2.2.1. Alueellinen turvallisuuskompleksiteoria

Vastauksena systeemitheorioille esittämään kritiikkiin kyvyttömyydestä analysoida kansallisen turvallisuuden ongelmaa riittävällä tarkkuudella, Barry Buzan kehitti 1980-luvulla klassisen turvallisuuskompleksiteorian. Teoksessaan *People, States, and Fear: The National Security Problem in International Relations* Buzan argumentoi, ettei kansallisen turvallisuuden problematiikka voida ymmärtää ilman, että analyysissä huomioidaan systeemitason ja paikallisen tason lisäksi alueellinen taso. ”Turvallisuuden konsepti sitoo yhteen yksilöt, valtiot ja kansainvälisen järjestelmän niin läheisesti, että sitä tulee tarkastella holistisesta näkökulmasta” (Buzan 1983, 245). Alueellisen ulottuvuuden parempi huomioiminen on perusteltua kahdesta syystä. Yhtäältä maantieteellä on merkitystä valtioiden turvallisuuteen etäisyyden ja maaston kautta. Pääsääntöisesti voidaan todeta, että valtioiden välinen kanssakäyminen sotilaspoliittisella sektorilla vähenee sitä mukaa, kun niiden välinen etäisyys kasvaa (Buzan ja Wæver 2003, xvi). Maastolla on lisäksi vaikutuksensa valtioiden väliseen kanssakäymiseen. Meret, joet, vuoret, arot, aavikot, metsät ja monet muut luonnonmuodostelmat rajoittavat ja tukevat valtioiden välistä kanssakäymistä sekä toisaalta muodostavat valtioille sotilaspoliittisia haavoittuvuuksia ja vahvikkeita. Toinen argumentti on, että valtioiden väliset ja lähialueen turvallisuuskysymykset ovat niille merkittävimpiä, koska uhkien vaikutus on suurempi lähelle kuin kauas. Tämä pätee esimerkiksi taloussektorilla vähemmän, kun markkinat toimivat maailmanlaajuisessa verkostossa, jossa monikansalliset toimijat ovat globaaleja, minkä vuoksi ilmiön vaikutukset voivat levitä nopeasti ja voimakkaasti ympäri maailmaa.

Klassiseen turvallisuuskompleksiteoriaan verrattuna yksi suurimpia muutoksia oli sisällyttää teoriaan vuonna 1998 julkaistussa teoksessa *Security: A New Framework For Analysis* (Buzan, Wæver, ja Wilde 1998) myös ympäristö-, talous-, yhteiskunnallinen- ja poliittinen sektori osaksi turvallisuuskompleksien analyysikehystä. Monen Suomea koskevan turvallisuuskysymyksen voidaan katsoa sijoittuvan edellä mainituille sektoreille, mutta tässä tutkielmassa analyysi rajataan vain sotilaspoliittiseen sektoriin, joka avataan toisessa alaluvussa. Kolmannessa alaluvussa käsitellään kansainvälisen järjestelmän elementit sekä kuvataan yksityiskohtaisemmin EU-Euroopan kompleksi, johon Suomikin teorian mukaan kuuluu. Viimeisessä alaluvussa käsitellään turvallisuuskompleksin analyysin tasot.

2.2.2. Turvallisuus käsitteenä

Alueellinen turvallisuuskompleksiteoria on työkalu analysoida, selittää ja osin ennakoida turvallisuuden kehittymistä tietyllä alueella. Sen lisäarvo muihin kansainvälistä järjestelmää tutkiviin teorioihin on sen mahdollistama systeemitasoa yksityiskohtaisempi tarkastelu. Kehittäessään turvallisuuskompleksin konseptia, Buzan argumentoi, että juuri paikallisen ja systeemitason tutkimuksellisesti laiminlyödyllä alueellisella tasolla turvallisuutta käsitteenä on hyödyllisintä soveltaa (Buzan 1983, 105). Teoria on hyödyllinen analyysityökalu kolmella tasolla. Se antaa perusteet kansainvälisen turvallisuuden tutkimuksen eri tasoista, niiden tärkeysjärjestyksestä ja keskinäisistä suhteista (Buzan ja Wæver 2003, 45). Toiseksi teoria toimii kehyksenä, jonka avulla on mahdollista tehdä alueellista turvallisuustutkimusta:

”Kuvailevana sovellutuksena alueellinen turvallisuuskompleksiteoria on suunnattu ihmisille, jotka työskentelevät empiirisesti tiettyjen alueiden kanssa. Se on enimmäkseen kuvaileva kieli, keino tuottaa järjestystä monimutkaiseen dataan ja rakenteellisen historian kirjoittamiseen” (Buzan ja Wæver 2003, 52).

Kolmanneksi teoria kykenee tekemään ennustuksia siinä mielessä, että sen avulla kyetään rajoittamaan periaatteessa rajattomia tulevaisuuksia vain tiettyihin, kun vaadittavat kriteerit on huomioitu. On kuitenkin huomioitava, että kyseessä ei ole ennustamista siinä mielessä, että jonkin alueen kehittämisestä voitaisiin tehdä suoraan väitteitä, vaan teorian avulla voidaan pitää joitain kehityssuuntia todennäköisempänä ja toisaalta rajata tiettyjä kehityssuuntia pois teorian määrittämien muuttujien säilyessä vakiona. (Buzan ja Wæver 2003, 65.)

Turvallisuuden perusta on toimijan selviytymistä eksistentiaalisesta uhasta (Buzan, Wæver, ja Wilde 1998, 27), mutta turvallisuus on myös ”teko, joka vie politiikan vakiintuneiden pelin sääntöjen ulkopuolelle kehystäen kysymyksen erityisenä politiikan kysymyksenä tai kokonaan politiikan

ulkopuolisena kysymyksenä”⁸ (Buzan ja Wæver 2003, 23). Turvallistamisen voidaan nähdä olevan äärimmäinen versio politisoimisesta, kun jokin asia pyritään nostamaan poliittiselle agendalle liittäen siihen kysymyksen selviytymisestä; asia pyritään kuvaamaan eksistentiaalisena uhkana olemassaololle (Buzan 1997, 14–15). Turvallistamisessa onnistuessaan turvallistaja kykenee legitimoimaan tavanomaisesta poliittisesta toiminnasta poikkeavaa menettelyä ja toimia, jotka muutoin eivät olisi hyväksyttäviä tai mahdollisia. Turvallisuusuhkaa ei siis voida ulkoisesti määrittää, vaan sellaiseksi turvallistaja (valtio) pyrkii määrittämään muita toimijoita tai ilmiöitä oikeuttaakseen perinteisen politiikan rajoja rikkovaa toimintaa (Buzan ja Wæver 2003, 48).

Turvallistaminen voi olla tapauskohtaista tai institutionalisoitua. Ensimmäisellä tarkoitetaan uutta ja vakiintumatonta kysymystä, jota ei aikaisemmin ole pyritty tai onnistuttu turvallistamaan. Jälkimmäisellä viitataan tilanteeseen, jossa uhat ovat usein pitkäkestoisia, jolloin valtio on jo aikaisemmin turvallistanut jonkin kysymyksen, eikä turvallistamiseen liittyvää kiireellisyyden tuntua ole tarve enää toisintaa; aina kyseisestä uhasta puhuttaessa puhutaan turvallisuusuhasta, vaikka sanoja turvallisuus tai uhka ei ääneen lausuttaisikaan. (Buzan, Wæver, ja Wilde 1998, 27–28.) Turvallisuuskysymysten institutionalisoituminen on tyypillistä sotilaspoliittisella sektorilla, mikä johtuu nykyisen kansainvälisen järjestelmän luonteesta (Buzan, Wæver, ja Wilde 1998, 49).

Turvallistamisteoriaa ei ole tarpeen tässä avata laajemmin, koska tässä tutkielmassa puhetekojen ja diskurssin sijaan keskitytään vain turvallistamisprosessin ensimmäiseen vaiheeseen, jossa turvallistaja tekee turvallistamisteon⁹ kuvaamalla jotain eksistentiaalisena uhkana. Kysymys siitä, onnistuuko Suomi turvallistamaan esittämiään turvallisuuskysymyksiä, asettuu tämän tutkielman asetelman ulkopuolelle.

2.2.3. Valtion sotilaspoliittinen turvallisuus

Sotilaspoliittisen sektorin keskeisin toimija on valtio, joka suvereenina entiteettinä väittää, että tietyn maantieteellisen alueen ja ihmisten hallinta sekä voimankäyttö alueella kuuluu ainoastaan valtiolle ja sen hallinnolle. Valtionhallinnon keskeisinä tehtävinä ovat järjestyksen, rauhan sekä hallinnon säilyttäminen ja lain noudattaminen. Valtion sotilaspoliittista turvallisuutta koskevat kysymykset liittyvät siis valtioonhallinnon väitteen mahdolliseen väkivaltaiseen haastamiseen sisäisesti tai ulkoisesti. Voimankäyttö linkittyy tähän siten, että valtion kykyyn väitteen puolustamiseen ulkoisia ja sisäisiä sotilaspoliittisia haastajia vastaan on historiallisesti perustunut ja perustuu viime kädessä yhä sotilaalliseen suorituskykyyn ja aseelliseen voimankäyttöön. Pitkälti vain sotilaallisilla

---

⁸ ”Security” is the move that takes politics beyond the established rules of the game and frames the issue either as a special kind of politics or as above politics.

⁹ Engl. Securitization move.

suorituskyvyillä valtio voi uhata toisen valtion suvereniteettia. Sotilaallisilla suorituskyvyillä ja niiden kehittämällä on oma, teknologiseen kehitykseen liittyvä logiikkansa, mutta on oleellista tunnistaa niihin liittyvät käsitykset ja odotukset, minkä vuoksi sotilaallisiin suorituskykyihin ja niiden mahdolliseen käyttöön politiikka kuuluu erottamattomasti, minkä lisäksi maantieteellä, historialla ja ideologioilla on vaikutuksensa sotilaspoliittisen sektorin turvallistamisprosesseihin. (Buzan ja Wæver 2003, 49–52.)

Vaikka sotilaspoliittisella sektorilla voi olla ei-valtiollisia tai muita toimijoita kuin valtiot, ne rajataan tutkielman ulkopuolelle. Valtioiden lisäksi toimijoina tietyissä määrin voidaan kuitenkin katsoa sotilaspoliittista toimijuutta omaavat kansainväliset organisaatiot ja muut maaryhmät. Nämä voidaan nähdä valtiojoukkoina, joiden keskinäiset turvallisuussuhteet ovat pääosin myönteisiä. Kapeasti tulkittuna valtiojoukko toimijana on vain valtioiden intressien ja toiminnan aggregaatio, mutta laueammin tulkiten niiden voidaan nähdä edustavan jotain itse valtiojoukkoa laajempaa. Esimerkiksi Naton turvallisuuden voidaan katsoa olevan Lännen turvallisuutta, tai EU:n turvallisuuden Euroopan turvallisuutta. (Buzan, Wæver, ja Wilde 1998, 54–55.)

Maantieteellinen vaikutus muodostuu etäisyydestä ja maastosta. Sotilaallinen voimankäyttö lähialueita kauempana vaatii sellaisia resursseja, joita vain harvoilla valtiolla on käytettävissään. Siksi pääosa sotilaallisesta keskinäisriippuvuudesta muodostuu valtion lähialueella. Maasto vaikuttaa sotilaallisten suorituskykyjen käyttöön joko sitä vahvistaen tai heikentäen. (Buzan, Wæver, ja Wilde 1998, 59.) Valtioiden välillä kulkeva korkea vuorijono tai aavikko vaikeuttaa sotilaallisen voimankäyttöä, kun taas alavat maa-alueet ja hyvät liikenne- tai vesiyhteydet edistävät sotilaallista liikkuvuutta. Maantieteen vaikutusta turvallistamiseen ei voida kuitenkaan analysoida ainoastaan materialistisesti ja mekaanisesti. Sillä on merkitystä sellaisenaan, mutta se tulee analysoida poliittisessa viitekehysessä. (Buzan ja Wæver 2003, 69–70.)

Historian merkitys sotilaspoliittisen sektorin turvallistamisprosesseihin on keskeinen, koska valtiot ammentavat historiastaan paljon merkityksiä nykypäivään, jolloin historialliset merkitykset vaikuttavat nykyhetken valtioiden väliseen kanssakäymiseen. Keskeisin logiikka sotilaspoliittisella sektorilla on, että historialliset viholliskuvat yleensä vahvistavat nykyisyyden viholliskuvia. (Buzan, Wæver, ja Wilde 1998, 59.) Historialliset viholliskuvat eivät kuitenkaan ole ehto niiden muodostumiselle. Yhdysvaltojen ja Neuvostoliiton vuosikymmeniä kestänyt kylmä sota tapahtui, vaikka näillä mailla ei ollut viholliskuvia toisistaan ennen toista maailmansotaa. Historian sijaan viholliskuvan muodostumisen alkuunpanija oli poliittisten ideologioiden ristiriita (Buzan, Wæver, ja Wilde 1998, 60). Poliittikka ja poliittiset ideologiat vaikuttavat sotilaspoliittiseen sektoriin yhtäältä siten, millä tasolla toiset valtiot tunnustetaan legitimeinä toimijoina kansainvälisessä järjestelmässä.

Toisaalta viholliskuvaa voi rakentaa ideologioiden välisten jännitteet. Tämä politiikan ja ideologian dynamiikka voi vaikuttaa merkittävästi turvallistamisprosesseihin varsinkin, jos toisia toimijoita ei tunnusteta legitimeinä tai tasavertaisina toimijoina, mikä voi laskea tai jopa kokonaan poistaa sotilaallisen voimankäytön kynnyksen. (Buzan, Wæver, ja Wilde 1998, 60.)

Tutkielman ollessa konstitutiivista¹⁰ on itse asiassa perusteltua olettaa, että turvallistettujen turvallisuuskeskinäisriippuvuuden linjojen lisäksi kaikkien merkityksellistämisten taustalla historia historialliset kokemukset ovat vaikuttaneet niihin jo valmiiksi sisäänrakennettuina. ”Konstitutiivinen analyysi on luonnostaan staattista. Se kertoo mistä rakenteet on tehty ja kuinka niillä voi olla tiettyjä vaikutuksia, mutta ei niistä prosesseista, joiden kautta ne kulkevat ajan läpi, lyhyesti, *historiasta* (Wendt 1999, 185–86). Teoriassa ennen ensimmäistä kohtaamistaan toimijan B kanssa, toimija A on voinut jo luoda merkityksiä B:stä johtaen ne omasta identiteetistään ja intresseistään. Historia on kuitenkin jo tässä vaiheessa vaikuttanut toimija A:ssa, joten historian merkityksettömyys olisi mahdollista vain ”aikojen alussa”. (Wendt 1999, 328.)

Turvallisuuskompleksiteoria perustuu ajatukseen turvallisuuskeskinäisriippuvuudesta. Valtioiden turvallisuus muodostuu suhteessa toisiin valtioihin. Tätä voidaan tarkastella globaalilla tasolla, mutta mielekkäin analyysin taso on teorian mukaan tarkastella keskinäisriippuvuuksia alueellisina ilmiöinä, koska uhat kantavat ja ovat voimakkaampia maantieteellisesti lähelle. Turvallisuuskeskinäisriippuvuuden ollessa alueellisesti niin vahvaa, että ryhmä valtioita tunnistavat sen toisiinsa linkittyneiksi sekä voivat erottaa ne toisten alueiden riippuvuuksista, voidaan todeta valtioiden muodostavan alueellisen turvallisuuskompleksin (Buzan ja Wæver 2003, 47–48). Vahvuudella tässä tarkoitetaan keskinäisriippuvuuden voimakkuuden ja merkityksellisyyden lisäksi sen pitkäkestoisuutta (Buzan ja Wæver 2003, 45). Alueellinen turvallisuuskeskinäisriippuvuus ei itsessään ole valtion turvallisuuden kannalta myönteinen tai kielteinen, vaan keskinäisriippuvuus voi perustua ystävyyteen, vihamielisyyteen tai jollekin muulle suhteen laadulle näiden kahden ääripään muodostamalla janalla. (Buzan, Wæver, ja Wilde 1998, 12.)

Ajatus ystävyyden ja vihollisuuden rakenteista liittyy teorian vahvasti sosiaaliseen konstruktivismiin ja erityisesti Alexander Wendtin ajatuksiin hobbesilaisesta, lockelaisesta ja kantilaisesta kansainvälisen anarkian kulttuurista, jotka on Buzanin ja Wæverin mukaan sovellettavissa yhtä hyvin

---

¹⁰ Alueellisen turvallisuuskompleksiteorian voidaan katsoa olevan konstitutiivinen teoria siinä mielessä, ettei se keskity niinkään syy-seuraussuhteiden tunnistamiseen. Buzan ja Wæver tosin katsovat teorian kykenevän esittämään rajoitettuja kausaalisia väitteitä, koska teorialla kyetään rajaamaan mahdollisten tulevaisuuksien määrää (Buzan ja Wæver 2003, 4). Wendtin näkökulmasta teoria kuitenkin on vahvasti konstitutiivinen niiden tutkiessa asioiden ominaisuuksia tutkimalla niiden suhdetta rakenteeseen – tutkielman kontekstissa valtioiden suhdetta alueellisiin turvallisuuskomplekseihin (Wendt 1998, 105).

alueellisesti kuin globaalistikin (Buzan ja Wæver 2003, 50). Turvallisuuskompleksien sosiaalisesta rakenteesta puhuttaessa he käyttävät termejä konfliktimuodostelma, turvallisuusregiimi ja turvallisuusyhteisö¹¹ (Buzan ja Wæver 2003, 53–54). Turvallisuuskeskinäisriippuvuuden laadun ystävyys-vihollisuus-janalla on ensimmäinen suhteen tarkastelun kohde, minkä lisäksi suhteen sisäistämisen tasolla on merkitystä; perustuuko suhde pakottamiseen, intresseihin vai molemminpuoliseen uskomukseen suhteen legitimiudesta. On huomionarvoista, ettei suhteen laadun ja sen sisäistämisen tason välillä ole välttämättä korrelaatiota. (Buzan ja Wæver 2003, 50.) Suhteen rakentaminen pakottamisen kautta tarkoittaa sotilaspoliittisella sektorilla sotilaallisen voimankäyttöä tai sillä uhkaamista. Tällaisia valtioiden välisiä suhteita voidaan historiasta tunnistaa lukemattomia määriä. Tämän tutkielman kannalta merkittävin on luonnollisesti Venäjän ja Ukrainan suhde, johon Venäjä on pyrkinyt vaikuttamaan sotilaallisella voimankäytöllä ja sillä uhkaamalla¹².

Yhteisiin intresseihin nojaava suhde on pakottavaa sisäistetympi, koska se vaatii vähintään jonkin tason luottamuksen, että toinen toimii jaettujen ideoiden mukaisesti. Tällaisesta klassinen esimerkki on kylmän sodan aikainen Yhdysvaltojen ja Neuvostoliiton välinen suhde, jossa jaettuna ajatuksena oli ydinaseisiin liittyvä yhteisen tuhon periaate¹³. Molemmat luottivat vakaasti siihen, että yhden käyttäessä ydinaseita toista kohtaan myös toinen tulisi käyttämään ydinaseita, joten molempien intresseissä oli olla käyttämättä ydinaseita toisiaan vastaan. Kolmas ja syvin sisäistämisen taso on suhde, joka perustuu jaettuun uskomukseen yhteisestä ymmärryksestä siitä, mikä on oikein ja väärin, mikä on hyvää tai huonoa. Toimijat haluavat toimia yhteisesti jaettujen ideoiden ja normien mukaisesti, koska ne nähdään legitimeinä. Normin ymmärtäminen legitiminä tarkoittaa sitä, että toimija hyväksyy täysin itselleen normin asettamat odotukset ja vaatimukset. Wendtin termein toisin kuin intressipohjaisessa suhteessa, sisäistetyssä suhteessa toimija nähdään jaettujen intressien, ei omien intressien kautta. Tällöin odotetun toiminnan noudattamisen taso on korkeinta ja normien muutosten vastustus suurinta. (Wendt 1999, 272–73.)

2.2.4. Turvallisuuskompleksit sekä alueelliset ja globaalit toimijat

Turvallisuuskompleksi on analyttinen työkalu alueellisen turvallisuuden tutkimiseen (Buzan ja Wæver 2003, 51). Sillä tarkoitetaan ”kokonaisuutta, joka muodostuu yksiköistä, joiden merkittävät turvallistamisen tai turvallistamisen purkamisen¹⁴ prosessit, tai molemmat, ovat niin toisiinsa linkittyneet, että niiden turvallisuuskysymyksiä ei voi järkevästi analysoida tai ratkaista toisistaan

---

¹¹ Engl. “Conflict formation”, “security regime” ja “security community”.

¹² Venäjä keskitti keväällä 2021 joukkojaan Ukrainan itärajalalle sekä uudestaan loppuvuonna 2021. Ukrainan rajavartiolaitoksen johtaja arvioi joukon vahvuudeksi ainakin 85 000 sotilasta (Verkkouutiset 2021).

¹³ Tästä jaetusta ajatuksesta käytetään englanniksi termiä Mutual Assured Destruction (MAD).

¹⁴ Engl. Securitization or desecuritization.

riippumattomasti” (Buzan ja Wæver 2003, 44). Teorian mukaan kaikki valtiot ovat kietoutuneet koko kansainvälisen järjestelmän kattavaan turvallisuuskeskinäisriippuvuuden verkkoon, mutta järjestelmän anarkkisen luonteen vuoksi, maantieteen vaikutuksesta ja koska uhkien vaikutus on suurempi lähelle kuin kauas, järjestelmään muodostuu alueellisia turvallisuuskeskinäisriippuvuuden klustereita, joissa toimijoiden välinen dynamiikka on selvästi voimakkaampaa suhteessa toisiin alueisiin (Buzan ja Wæver 2003, 46).

Alueellinen turvallisuuskompleksiteoria jakaa kansainvälisen järjestelmän supervaltoihin, insulaattorivaltioihin ja turvallisuuskomplekseihin, jotka ovat osin toisensa poissulkevia. Supervalta ei voi olla samaan aikaan insulaattorivaltio, eikä insulaattorivaltio voi kuulua turvallisuuskompleksiin. Supervalta (sekä suurvalta ja alueellinen valta) ovat aina osa jotain turvallisuuskompleksia, mutta niillä on vaihteleva määrä kompleksin rajat ylittävää vaikutusvaltaa muiden alueiden turvallisuusdynamiikkoihin. Rajat ylittävää vaikutusvaltaa kutsutaan päällystämiseksi tai lävistämiseksi riippuen sen voimakkuudesta. Lisäksi valtio ei voi teorian mukaan olla osa kahta kompleksia, vaan ainoastaan yhtä. (Buzan ja Wæver 2003, 48.)

Kompleksit siis ovat suhteellisen tiivis turvallisuuskeskinäisriippuvuuden verkko. Tämä verkko rakentuu yksittäisistä turvallisuuskeskinäisriippuvuuden linjoista, jotka vedetään turvallistajasta turvallistamisprosessin kohteeseen (Buzan, Wæver, ja Wilde 1998, 43). Nämä linjat yhdessä muodostavat turvallisuuskeskinäisriippuvuuden globaalin verkon, josta on tunnistettavissa alueellisia tihentymiä – turvallisuuskomplekseja. Valtion ollessa turvallistaja ja toisen valtion turvallistamisen kohde, on ilmeistä, että toimijat eivät todellisuudessa ole valtioita, vaan esimerkiksi poliitikkoja tai virkamiehiä. Myöskään turvallistamisprosessin kohde ei välttämättä ole suoraan valtio kokonaisuutena vaan esimerkiksi valtiojohto, valtion edustama ideologia, kansa tai joku muu. Tällä erolla on merkitystä turvallistamisprosesseja tutkiessa, mutta turvallisuuskeskinäisriippuvuuksia tarkasteltaessa valtiokokonaisuuden (valtio ja kaikki sen sisäiset kollektiivit) on riittävää tyypistää yksittäiseksi turvallisuuskeskinäisriippuvuuden linjan pääksi tai solmukohdaksi (Buzan, Wæver, ja Wilde 1998, 45).

Turvallisuuskompleksi on sosiaalisesti rakentunut siinä mielessä, että alueellinen keskinäisriippuvuus perustuu valtioiden kanssakäymiseen, turvallisuuden diskursseihin ja käytänteisiin suhteessa toisiinsa. (Buzan ja Wæver 2003, 48.) Turvallisuuskompleksi ei siis perustu siihen, että esimerkiksi Suomi toteaa olevansa niin turvallisuuskeskinäisriippuvainen Euroopasta, että ”jos turvallisuus lähialueillamme tai muualla Euroopassa olisi uhattuna, ei Suomi EU:n jäsenenä voisi olla ulkopuolinen” (Valtioneuvosto 2020, 10). Lainausta on merkki siitä, että Suomi ymmärtää kuuluvansa EU-Euroopan turvallisuuskompleksiin, mutta kompleksi ei määritelmällisesti perustu yksittäisen

toimijan diskurssiin tai käytänteisiin, vaan se muodostuu kaikista alueen toimijoiden turvallisuuskeskinäisriippuvuuksista. Tältä osin kompleksiteorialla on selkeä liittymäpinta Alexander Wendtin sosiaaliseen konstruktivismiin. Turvallisuuskompleksin voidaan katsoa olevan supervenienssi (ks. Wendt 1999, 155–57) sosiaalinen konstruktio, jossa kompleksia (makro-taso) ei voida redusoida yksittäiseen toimijaan (mikro-taso), mutta on kuitenkin samaan aikaan riippuvainen kaikista kompleksin toimijoista.

Turvallisuuskompleksin neljä keskeistä elementtiä ovat rajat, anarkkinen rakenne, polaarisuus sekä sosiaalinen konstruktio. Rajat määrittävät kompleksien reunat, anarkkinen rakenne on suora seuraus siitä, että kompleksi sisältää aina enemmän kuin yhden toimijan, polaarisuus muodostuu toimijoiden välisestä vallanjaosta, ja sosiaalinen konstruktio toimijoiden välisestä kanssakäymisestä. (Buzan ja Wæver 2003, 53.) Turvallisuuskomplekseja on erilaisia. Standardikompleksissa on useita toimijoita ja turvallisuusdynamiikka on painottunut sotilaspoliittiselle sektorille. Keskitetty kompleksi voi olla joko globaalin toimijan ympärille rakentunut yksinapainen kompleksi tai instituutioiden kautta integroitunut, kuten Eurooppa on Euroopan unionin kautta. Erotuksena standardikompleksiin, yksinapaista ja instituutioiden kautta integroitunutta kompleksia yhdistää vallan keskittyminen yhdelle kompleksin sisäiselle toimijalle. (Buzan ja Wæver 2003, 55–58.) Tämän tutkielman lähtökohtana on, että Suomi määritelmällisesti kuuluu EU-Euroopan turvallisuuskompleksiin, joten tässä ei ole tarpeen avata muita kompleksityyppejä, kuten suurvaltakompleksia.

Supervalta viittaa valtioon, jolla on sotilaalliset suorituskyvyt ja riittävät taloudelliset resurssit ylläpitämään niitä sen kyetessä käyttämään niitä globaalisti. Supervallan tulee olla aktiivinen toimija lähes kaikkialla kansainvälisessä järjestelmässä ja sen itse sekä muiden tulee tunnustaa tämä asema niin diskursseissa kuin toiminnassa. Suurvaltastatukseen ei vaadita supervaltaa vastaavaa toimintakykyä tai suorituskykyä, eikä sen tarvitse vaikuttaa kaikkialla kansainvälisessä järjestelmässä. Keskeisenä erotuksena alueelliseen valtaan on se, millä tasolla muut sen huomioivat. Jos muut merkittävät toimijat huomioivat omissa laskelmissaan valtiolla olevan potentiaalia toimia supervallan tavoin ainakin lyhyellä tai keskipitkällä aikavälillä, se lasketaan suurvallaksi. (Buzan ja Wæver 2003, 34–35.)

Supervalloilla ja suurvalloilla on huomattavaa vaikutusvaltaa alueellisesti sekä kansainvälisessä järjestelmässä, koska ne voivat *päällystää* (engl. overlay) jonkin toisen turvallisuuskompleksin sisäistä turvallisuusdynamiikkaa. Se ei tällöin kuulu kompleksiin, vaan tuottaa alueen päälle uuden turvallisuusdynamiikan kerroksen. ”Päällystämistä tapahtuu silloin, kun suurvaltainnensit ylittävät pelkän läpäisemisen tason ja ne alkavat hallitsemaan aluetta niin voimakkaasti, että paikalliset turvallisuussuhteet käytännössä lakkaavat toimimasta” (Buzan ja Wæver 2003, 61). Päällystäminen

on äärimmäistä suurvaltaintressien tunkeutumista alueelle, jolloin se tukahduttaa alueelliset turvallisuuskeskinäisriippuvaisuudet. Tunkeutumisella viitataan tilanteeseen, kun intressit vaikuttavat kompleksien ulkopuolelta, mutta alueen turvallisuusdynamiikka ei ole sille täysin alisteista, kuten kylmän sodan aikana Itä-Aasia Yhdysvaltojen ja Neuvostoliiton paineen alla (Buzan ja Wæver 2003, 128).

Alueelliset vallat ovat keskeisiä alueellisten turvallisuuskompleksien polaarisuuden muodostumisessa, mutta globaalin tason toimijat katsovat, etteivät niillä ole merkittävää vaikutusvaltaa globaalilla tasolla, vaikkakin alueen mahdollinen päälleystämisen voi kasvattaa alueellisen vallan globaalia merkitystä, kuten kävi Vietnamille tai Egyptille kylmän sodan aikana. (Buzan ja Wæver 2003, 37.) Tällöinkään tosin ei ole kyse alueellisen vallan omasta kapasiteetista. Supervaltojen, suurvaltojen ja alueellisten valtojen ero kulkee siis siinä, että supervallat ja suurvallat määrittävät globaalin tason polaarisuuden sekä turvallisuusdynamiikan, ja alueellinen valta määrittää alueellista turvallisuusdynamiikkaa ennen mahdollista globaalin toimijan päälleystämisen vaikutusta (Buzan ja Wæver 2003, 34).

Päälleystämistä pienemmän intensiteetin kompleksinvälistä vaikutussuhdetta kutsutaan *läpäisemiseksi* (engl. penetrate), jonka äärimmäinen muoto päälleystämisen siis on (Buzan ja Wæver 2003, 63). Läpäiseminen toimii mekanismina suurvaltojen ja turvallisuuskompleksien välisille turvallisuuskeskinäisriippuvuuksien linjoille. Näitä muodostuu, kun kompleksin ulkopuolinen toimija ”tekee turvallisuusliittoutumista” (engl. security alignment) (Buzan ja Wæver 2003, 46–47.) Tällä viitataan siihen, että suurvalta kykenee puuttumaan ja vaikuttamaan toisen kompleksin valtioiden keskinäiseen turvallisuusdynamiikkaan sitä kuitenkaan täysin tukahduttamatta. Esimerkiksi läpäisevä suurvalta voi pakottaa kaksi keskenään sotivaa valtiota tekemään rauhansopimuksen omalla kompleksin ulkopuolelta tulevalla vaikutusvallallaan.

Tutkielman kannalta keskeisin turvallisuuskompleksi on EU-Euroopan kompleksi, johon 2000-luvun alussa julkaistussa kirjassaan *Regions and Powers* Buzan ja Wæver Suomen määrittävät. Kylmän sodan aikana sen katsottiin olevan aluksi Euroopan ja Neuvostoliiton kompleksin välissä olevana insulaattorivaltiona yhdessä Ruotsin kanssa. (Buzan ja Wæver 2003, 349–50, 486.) Kuten edellä on todettu, EU-Euroopan kompleksi on luonteeltaan EU:n ympärille keskittynyt kompleksi. EU-Eurooppa on ainutlaatuinen siinä mielessä, että Eurooppa on ainoa alue, jossa kompleksissa valta on keskittynyt ei-valtiolliselle toimijalle, ja jolla alkaa olla toimijuutta suvereenille valtiolle perinteisesti kuuluvalla kansainvälisen turvallisuuden ulottuvuudella. Lisäksi se on harvinaislaatuinen, koska niin kutsutun metaturvallistamisen kautta sen sisällä voidaan katsoa vallitsevan turvallisuusyhteisö – tila, jossa konflikti toisen alueen valtion kanssa ei ole edes kuviteltavissa. Meta-turvallistamisella tässä

viitataan pelkoon siitä, että Euroopan historian toisinto on todellinen mahdollisuus tulevaisuudessa, jos maanosa kääntyisi integraatiosta hajaannuksen tielle. (Buzan ja Wæver 2003, 352–53.)

On tärkeää huomioida, että edellä mainitussa turvallistamisprosessissa turvallisuuden referenttiobjekti ei ole valtio vaan Eurooppa maanosana. Euroopassa nimittäin pyritään samaan aikaan päinvastaisella logiikalla turvallistamaan Euroopan integraatioprojekti turvallisuusuhkana kansallisille identiteeteille ja valtioiden suvereniteetille. (Buzan ja Wæver 2003, 356–57.) Vastakkaiset turvallistamisprosessit ovat mielenkiintoisessa yhteydessä toisiinsa ottaen huomioon, että Euroopan katsotaan olevan turvallisuusyhteisö, jossa määritelmällisesti sotilaallinen konflikti valtioiden välillä ei ole kuviteltavissa (Buzan ja Wæver 2003, 375–76). Samalla kuitenkin Euroopan historian uusiutumisen turvallistamisprosessin voidaan katsoa sisältävän implisiittisen viittauksen Saksan uudesta noususta turvallisuusuhkana (Buzan ja Wæver 2003, 361). Siksi Wæverin tarkentava määritelmä, että Eurooppa on ”todennäköinen turvallisuusyhteisö, mutta ei tukevasti ankkuroitu”, onkin kuvaavampi (Wæver 1998, 76).

Sotilaspoliittinen sektori ei siis ole kokonaan hävinnyt Euroopasta, vaikka se turvallisuusyhteisönä nähdäänkin. Nato, jonka päätehtävänä on sen jäsenmaiden kollektiivinen puolustaminen, on yhä olemassa ja voimissaan. Se tosin 2000-luvulla on kuvattu toimijana, joka käytännössä keskittyy muihin kuin jäsenmaita uhkaaviin valtioiden välisiin konflikteihin, kuten omaan laajentumiseen, sotilaalliseen kriisinhallintaan ja humanitaarisiin interventioihin (Buzan ja Wæver 2003, 370). EU-Euroopan kompleksiin on tunkeutunut kaksi globaalia toimijaa, Yhdysvallat ja Venäjä, joista ensimmäinen on huomattavasti vaikutusvaltaisempi. Kompleksissa valta on keskittynyt integraation kautta Euroopan unionille, mutta Euroopassa on kuitenkin merkittäviä alueellisia – ja tilanteesta riippuen jopa globaaleja – toimijoita, lähinnä Ranska, Iso-Britannia ja Saksa. Näillä, toisin kuin EU:lla, on toimijuutta sotilaspoliittisella sektorilla, mutta tätä lopulta määrittää Yhdysvaltojen intressit ja toiminta. (Buzan ja Wæver 2003, 372–73.)

2.2.5. Alueellisen turvallisuuskompleksiteorian analyysin tasot

Tässä alaluvussa määritetään tutkielman johtopäätösten kannalta keskeisin, eli analyysin tasot sekä mahdolliset muutokset, joita analyysistä pyritään tunnistamaan. Aloittaen ensimmäisestä, alueellisen turvallisuuskompleksiteorian neljä tasoa ovat valtion sisäinen, valtioiden välinen, alueiden välinen ja globaali taso (Buzan ja Wæver 2003, 51).

Valtion sisäisellä tasolla tarkastellaan mahdollisia valtion sisäisiä heikkouksia ja haavoittuvuuksia. Keskeisenä kysymyksenä on, onko valtion ja kansan välinen suhde vakaa siten, että valtionhallinto kykenee hallitsemaan valtiota. Kuten alaluvussa 2.2.3 mainittiin, kyse on valtion suvereniteetin

sisäisestä haastamisesta. Mahdolliset sisäiset haavoittuvuudet voivat määrittää valtion turvallisuusuhkia, mutta myös tuottaa valtiolle niin sanottuja rakenteellisia uhkia toisista valtioista tai valtiojoukoista, joilla ei välttämättä edes ole vihamielisiä aikeita, vaan kokemus uhasta perustuu omaan haavoittuvuuteen. (Buzan ja Wæver 2003, 51.) Tyypillisiä sisäisen haavoittuvuuden tai uhan muotoja ovat esimerkiksi erilaiset puolisotilaalliset joukot kuten separatistit tai vallankumoukselliset, terroristit, rikollisjärjestöt tai muut ryhmittymät (Buzan, Wæver, ja Wilde 1998, 50–51).

Valtioiden välinen taso on teorian kannalta olennainen, koska alueet määrittyvät pääosin valtioiden välisessä vuorovaikutuksessa, erityisesti sotilaspoliittisen turvallisuuden näkökulmasta. Alueelliset turvallisuuskompleksit muodostuvat valtioiden välisistä kestävästä suhteista, jotka muodostavat maantieteellisesti koherentin turvallisuuskeskinäisriippuvuuden rakenteen, ja jotka voivat olla mitä vain ystävyyden ja vihamielisyyden välillä. Keskinäisriippuvuus ei kuitenkaan riitä turvallisuuskompleksin muodostumiseen, vaan turvallisuuskeskinäisriippuvuuden rakenteen tulee olla riittävän voimakas sekä omalaatuinen siinä mielessä, että se voidaan selkeästi erottaa viereisistä alueista. (Buzan ja Wæver 2003, 45–48.)

Kolmanneksi kansainvälistä turvallisuutta tutkittaessa tulee tarkastella alueiden välistä kanssakäymistä. Ottaen huomioon edellä mainitun, lähtökohtaisesti alueiden väliset turvallisuuskeskinäisriippuvuudet tulee olla suhteellisen vähäisiä, koska juuri niiden vähyys on yksi tekijä määrittämässä turvallisuuskompleksien rajoja. Buzanin ja Wæverin mukaan sellaisissa tilanteissa, joissa kompleksien välillä voi olla voimakastakin yhdensuuntaista turvallisuuskeskinäisriippuvuutta, jos kompleksien välillä vallitsee voimakas asymmetria. Tällainen tilanne on usein, jos viereisessä kompleksissa on alueellinen tai globaali suurvalta. Tällöin suurvalta voi projisoida valtaa naapurikompleksiin ja oletettavasti näin usein toimiikin (Buzan ja Wæver 2003, 59–60). Alueiden välinen tason merkitys on suhteellisen vähäinen, mutta sen painoarvo voi kasvaa paljonkin, jos turvallisuuskeskinäisriippuvuuden rakenteissa tapahtuu suuria muutoksia. (Buzan ja Wæver 2003, 51.)

Neljäntenä analyysin tasona on globaalien valtojen rooli alueella, ja tarkemmin, globaalien valtojen suhde ja kanssakäyminen alueellisten turvallisuusrakenteiden kanssa (Buzan ja Wæver 2003, 51). Globaalien tai suurvaltojen osalta vaikutus alueelliseen turvallisuuteen toimii kahdella tasolla. Näillä on kyky projisoida valtaa oman kompleksinsa ulkopuolelle jopa siinä määrin, että alueen omat turvallisuusdynamiikat tukahtuvat, mistä teoriakirjallisuudessa puhutaan päällystämisenä. Toisaalta globaalit vallat ja suurvallat ovat toimijoita myös globaalilla tasolla, jolloin alueellisen tason turvallisuusdynamiikat kytkeytyvät globaalin tason turvallisuuteen. Siksi turvallisuuskompleksit,

joissa on suurvaltoja, ovatkin alueellisen ja globaalien tason hybridejä komplekseja. (Buzan ja Wæver 2003, 59.)

3. Tutkimusmenetelmä ja -aineisto

Turvallisuuskeskinäisriippuvuuden linjoja tutkitaan tarkastelemalla laadullisen sisällönanalyysin keinoin Suomen valtionhallinnon ulko-, turvallisuus- ja puolustuspoliittisia selontekoja vuosilta 2012-2021. Laadullista sisällönanalyysiä voidaan tehdä usealla eri tavalla ja tässä tutkielmassa hyödynnetään Jouni Tuomen ja Anneli Sarajärven (2018) kuvaamaa laadullisen sisällönanalyysin teoriaohjaavaa sovellutusta. Laadullinen analyysi mahdollistaa aineiston systemaattisen tarkastelun valitusta näkökulmasta katsottuna (Schreier 2012, 3–4). Ensimmäisessä alaluvussa käsitellään tutkimusmenetelmää, sen valintaa ja vaihtoehtoja lähestyä tutkimuskysymystä sekä tutkielman tieteellisiä kriteereitä. Toisessa alaluvussa operationalisoidaan menetelmä tutkielman tarpeisiin. Kolmannessa alaluvussa avataan mitä aineistoa tutkielmassa hyödynnetään, miten ja miksi. Lopuksi aineiston sisältö kuvataan yleisellä tasolla.

3.1. Laadullinen sisällönanalyysi

Ymmärrettäessä turvallisuus turvallistamisteorian mukaisesti, sitä tutkittaessa on keskityttävä diskursseihin ja poliittisiin konstellaatioihin, koska keskeistä on tutkia sitä, kuka turvallistaa, mitä aiheita, missä olosuhteissa ja mikä turvallistamisprosessin vaikutukset ovat (Buzan, Wæver, ja Wilde 1998, 25, 27). Luvussa 2.2 määritetään turvallistajaksi Suomen valtio, jonka sotilaspoliittisen sektorin toimintaa ohjaavat ulko-, turvallisuus- ja puolustuspoliittiset selonteot. Tutkielman ulkopuolelle rajataan kysymykset Suomen valtioneuvoston puhetekojen olosuhteet ja vaikutukset, ja keskitytään Suomen ymmärrykseen omista sotilaspoliittisista turvallisuuden keskinäisriippuvuuden linjoista. Siksi tutkimusmenetelmälle asetettavat vaatimukset on alueelliseen turvallisuuskompleksiteoriaan tukeutuen kyky systemaattisesti tunnistaa ja jäsentää aineistosta yhtäältä sotilaspoliittisen sektorin keskeiset toimijat ja maantieteelliset alueet sekä muodostaa laadullinen kuvaus linjojen sosiaalisesta konstruktiosta sekä linjojen mahdollisista muutoksista. Ottaen huomioon lisäksi aineiston laajuuden ja analyysin luonteen, tutkielman menetelmänä käytetään laadullista sisällönanalyysiä, joka soveltuu erinomaisesti tekstiaineiston analyysiin (Hsieh ja Shannon 2005, 1278).

Sisällönanalyysin Tuomi ja Sarajärvi määrittävät pyrkimyksenä ”kuvata dokumenttien sisältöä sanallisesti”, jolloin tutkimuksen aineisto kuvaa tutkittavaa ilmiötä, ja analyysin avulla luodaan jäsenelty kuvaus tutkittavasta ilmiöstä kadottamatta aineiston sisältämää informaatiota (Tuomi ja Sarajärvi 2018, 103–4). Sisällönanalyysillä on pitkä historia ja se on yleisesti laadullisessa tutkimuksessa käytetty menetelmä analysoimaan kommunikaation merkitystä ja kontekstia (Hsieh ja Shannon 2005, 1278). Kommunikaatio voi olla useissa eri muodoissa, kuten puhuttuna tai kirjoitettuna, kuvana tai videona tai muuna sellaisena, mikä on mahdollista saattaa kirjalliseen

muotoon. Tässä tutkielmassa tukeudutaan jo usean kirjan laadullisesta sisällönanalyysistä kirjoittaneiden Jouni Tuomen ja Anneli Sarajärven uusimpaan painokseen kirjasta *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi* (2018), jossa esitettyä teorialähtöistä sisällönanalyysiä sovelletaan tutkielman tarpeisiin.

Sisällönanalyysi on joustava ja monikäyttöinen menetelmä. Sen hyötynä on menetelmän laaja sovellettavuus eri tutkimuskohteisiin, mikä toisaalta se lisää tutkijan vastuuta eritellä ja perustella yksityiskohtaisesti analyysin eri vaiheet, jotta lukija kykenee seuraamaan analyysiä vaihe vaiheelta. (Tuomi ja Sarajärvi 2018, 108). Huomionarvoista on, että laadullisen tutkimuksen hengessä samaa sovellutusta käyttäen ei välttämättä päädytä eri tutkimuksissa samoihin tuloksiin, mutta tarkan prosessikuvauksen ja analyysin kontekstualisoinnin (mukaan lukien tutkijan oma positio) varmistetaan se, kuinka analyysin tuloksiin on vaikuttanut yhtäältä teoreettinen viitekehys, analyysin sovellutus ja tutkijan oma tulkinta.

Tuomi ja Sarajärvi jakavat menetelmään aineistolähtöiseen, teorialähtöiseen ja teoriaohjaavaan analyysiin. Näiden eroja voidaan kuvata käytettävän päättelyn logiikan eroina, jolloin aineistolähtöinen sisällönanalyysi perustuu induktiiviseen, teorialähtöinen deduktiiviseen ja teoriaohjaava abduktiiviseen päättelyn logiikkaan. (Tuomi ja Sarajärvi 2018, 104.) Kahden ensimmäisen ero on siinä, pyritäänkö tutkimuksessa tutkimaan aineistoa suhteessa olemassa olevaan teoriaan (päättely yleisestä teoriasta yksittäiseen tapaukseen) vai pyritäänkö aineistosta johtamaan yleistettävä teoria (päättely yksittäisestä tapauksesta yleiseen teoriaan). Abduktiivisessa päättelyssä hyödynnetään vaihtelevasti aineistoa sekä tukeudutaan teoreettiseen kehykseen: ”Tutkija pyrkii yhdistelemään näitä toisiinsa pakolla, puolipakolla ja välillä luovastikin – yhdistelyn tuloksena saattaa syntyä aivan uuttakin” (Tuomi ja Sarajärvi 2018, 95).

Tässä tutkielmassa käytetään siis deduktiivista päättelyä, jossa alueellinen turvallisuuskompleksiteoria ja sotilaspoliittinen turvallisuus tarjoavat analyysille teoreettisen kehyksen. Teoria määrittää tutkielman kannalta olennaiset asiat, joita aineistosta pyritään tunnistamaan. Tutkielma voidaan nähdä löyhästi ajateltuna teorieestaavana tutkimuksena, koska yleistä teoriaa testataan yksittäiseen tapaukseen, Suomeen. Se ei kuitenkaan ole sitä siinä mielessä, että teorian pätevyyttä testattaisiin Suomen kontekstissa, vaan tarkoituksena on kartoittaa teorian kehyksessä sitä, miten Suomi yhtenä toimijana osana laajempaa kontekstia omaa toimintaympäristöään hahmottaa. Tutkielman johtopäätöksenä ei siis voisi olla itse teorian, vaan korkeintaan teorian pohjalta tehtyjen johtopäätösten kyseenalaistaminen.

3.2. Menetelmäkuvaus

Tutkimuskysymys jakautuu kahteen osaan, käytännölliseen ja teoreettiseen. Ensimmäisessä osassa analysoidaan ne elementit, joista Suomen sotilaspoliittinen 2010-luvulla on muotoutunut. Toisessa osassa vastausta heijastellaan alueellisen turvallisuuskompleksiteorian pääteoksessa *Regions and Powers* esitettyyn kuvaukseen EU-Euroopan turvallisuuskompleksista ja sen kehityksestä. Analyysin ensimmäisessä vaiheessa valitaan aineisto ja siihen perehdytään (Tuomi ja Sarajärvi 2018, 105). Toisessa vaiheessa teoriasta johdetaan tutkimuskysymyksen kannalta relevantteja kysymyksiä, joiden avulla Suomen näkemyksiä voidaan verrata teoriaan. Kysymykset toimivat analyysin analyysirunkona, eli ohjaavana työkaluna kerätä aineistosta katkelmia, jotka vastaavat aineistolle esitettyihin kysymyksiin (Tuomi ja Sarajärvi 2018, 110). Analyysirungon ulkopuolelle jätetään kaikki muu, tosin tarvittaessa niistä on tutkijan arvion pohjalta mahdollista muodostaa uusia luokkia.

Kolmannessa vaiheessa määriteltyjä kysymyksiä kysytään aineistolta ja siitä poimitaan alkuperäisilmauksia eli *katkelmia* (Tuomi ja Sarajärvi 2018, 106). Neljänneksi katkelmat *pelkistetään* siten, että katkelmien sisältö esitettyjen kysymysten kannalta säilyy ja muu poistetaan (Tuomi ja Sarajärvi 2018, 106). Pelkistettyjä alkuperäisilmauksia kutsutaan *tiivistelmiksi*. Tuomi & Sarajärvi erottelevat aineiston tiivistämisen ja sitä seuraavan koodaamiseen omiksi analyysivaiheiksi. Tässä tutkimuksessa tiivistelmät muodostivat riittävän kattavan ja tarkkarajaisen joukon alkuperäiskatkelmia, joten tiivistelmiä käytetään suoraan koodien asemesta. Keskeisenä tekijänä on selontekojen vakiintunut terminologia ja sanamuodot. Viidenneksi tiivistelmät *luokitellaan* alaluokkiin, jotka tämän jälkeen *teemoitetaan*. Alaluokat muodostetaan suoraan aineistosta saaduista vastauksista analyysirungon kysymyksiin. Lopulta alaluokista muodostetaan abduktiivisesti teorian pohjalta yläluokat, jotka myös teemoitetaan. Toisin kuin Tuomen ja Sarajärven kuvaamassa prosessissa,

tutkielman analyysin vastaus koostuu sekä ylä- että alaluokista. Yläluokat kuvaavat yleisemmin Suomen ymmärrystä omasta toimintaympäristöstään ja alaluokat ovat yksityiskohtaisempia *turvallisuuskeskinäisriippuvuuden linjoja*, joista turvallisuuskompleksit muodostuvat.

Aineistolta kysyttävät asiat muodostetaan teoriakirjallisuudesta, joka määrittää sotilaspoliittisen sektorin merkittävät tekijät. Näitä ovat sosiaalinen konstruktio Suomen ja muiden toimijoiden välillä, sotilaalliset suorituskyvyt, maantiede, historia ja poliittinen ideologia. Nämä on kuvattu tarkemmin alaluvussa 2.2.3. Lisäksi valtion asemoitumista tulee tarkastella sen toimijuuden näkökulmasta. Näistä keskeisistä asioista johdetaan seuraavat aineistolle esitettävät kysymykset:

1. Miten aineistossa konstruoidaan sotilaspoliittisia toimijoita?
2. Miten aineistossa kuvataan Suomen sekä muiden valtioiden sotilaallisia suorituskykyjä ja mitä merkityksiä niille annetaan?
3. Miten aineistossa kuvataan maantieteellisiä alueita ja mitä merkityksiä niille annetaan?
4. Miten aineistossa kuvataan historiallisia tapahtumia, toimijoita tai ilmiöitä ja mitä sotilaspoliittisia merkityksiä niille annetaan nykypäivän kontekstissa?
5. Miten aineistossa kuvataan valtioiden välistä hierarkiaa sekä niiden tunnustamista?
6. Miten aineistossa kuvataan Suomen omaa sotilaspoliittista toimijuutta?

Aineistolle esitettävät kysymykset muodostavat samalla Tuomen ja Sarajärven terminologian mukaisen analyysirungon. Tämän tutkielman kohdalla on kuitenkin kuvaavampaa hyödyntää Margrit Schreierin käyttämää termiä pääkategoriat tai pääulottuvuudet, koska analyysin myöhemmissä vaiheissa kysymysten vastaukset yhdistetään toimijoiden ja maantieteellisten alueiden alle (Schreier 2012, 58).

Kun aineistolta esitetyt kysymykset on määritelty, aineisto tiivistetään etsimällä siitä katkelmat, jotka vastaavat kohdassa 2 esitettyihin kysymyksiin. Katkelmat vaihtelevat pituudeltaan yhdestä virkkeestä korkeintaan yhteen kappaleeseen. Katkelman pituuteen vaikuttaa se, vaatiiko kysymyksiin vastaava virke kontekstikseen sitä ympäröiviä virkkeitä. Katkelmat pyritään lähtökohtaisesti pitämään mahdollisimman lyhyinä. Sosiaaliset konstruktiot toimijoista löytyvät tunnistamalla kohdat, joissa mainitaan joko valtio tai sellainen kansainvälinen järjestö, joihin katkelmassa liitetään sotilaspoliittista toimijuutta. Katkelmat sotilaallisista suorituskyvyistä etsitään aineistosta tunnistamalla suorat maininnat¹⁵ niistä. Maantieteeseen viittaavat katkelmat tunnistetaan viittauksista maantieteellisiin alueisiin, joille annetaan sotilaspoliittista merkitystä. On hyvä huomioda, että osa alueeseen viittaavista termeistä voivat sisältää myös toimijan. Esimerkiksi Viro, Pohjoismaat tai Eurooppa ovat maantieteellisiä alueita, mutta ne voidaan jossain kontekstissa mieltää toimijoiksi.

Historiaan liittyviä katkelmia tunnistetaan etsimällä sotilaspoliittisia kuvauksia toimijoista, alueista tai toiminnasta sekä niiden merkityksestä. Keskeistä on pyrkiä tunnistamaan mitä merkitystä historialliset asiat saavat nykyhetkessä. Erityisesti aikaisemmat viholliskuvat tai käydyt sodat vahvistavat nykypäivän uhkakuvia (Buzan, Wæver, ja Wilde 1998, 59–60). Kaikista aineistoon kuuluvista selonteosta jätettiin analysoimatta sisällysluettelo ja esipuhe. Sisällysluetteloita arvioidaan seuraavassa luvussa kunkin alaluvun aluksi. Esipuheen tarkoituksena on avata lukijalle selontekojen tarkoitusta ja sisältöä, joita on jo avattu alaluvussa 3.3. Tiivistelmät tai sitä vastaavat osat sisällytetään aineistoon, vaikka kyseessä onkin tulkinta muusta selonteon sisällöstä. Niissä kuitenkin voi olla sotilaspoliittista merkitystä sisältäviä katkelmia, joita ei muualla selonteossa

---

¹⁵ Katkelmia sotilaallisista suorituskyvyistä koodatessa hyödynnettiin termejä *sotilaallinen suorituskyky*, *-voima*, *-voimavara*, *-keino*, *-keinovalikoima*, *puolustuskyky*, *voimankäyttö* ja *voimapolitiittinen keino* sekä niiden taivutusmuotoja.

mainita. Kun aineistosta on poimittu kaikki katkelmat, jotka vastaavat edellä mainittuihin kysymyksiin, ne redusoidaan tiivistelmiksi. Tiivistelmät ovat katkelmista muodostettuja virkkeitä, joissa kuvataan katkelmassa esiintyvän vastauksen ydinsisältö. Yksittäisestä katkelmasta voi muodostua useampi kuin yksi tiivistelmä.

Seuraavassa vaiheessa katkelmien tiivistelmät jaotellaan alaluokkiin. Alaluokat muodostetaan teoriaohjaavasti toimijoihin sekä maantieteellisiin alaluokkiin. Luokitteluvaiheessa luetaan rinnan sekä tiivistelmää että alkuperäistä katkelmaa. Toimija-alaluokkiin sisällytetään toimijaan liitettävät sotilaallisiin suorituskykyihin, historiaan sekä poliittiseen ideologiaan viittaavat tiivistelmät. Näin toimitaan, koska teorian keskiössä on valtion välinen sosiaalinen konstruktio, johon edellä mainitut ulottuvuudet linkittyvät vahvasti. Moni tiivistelmä sopii useaan alaluokkaan, joten systemaattisen luokittelun varmistamiseksi tiivistelmiä tarkastellaan ensin, kuuluuko se johonkin toimija-alaluokkaan ja vasta tämän jälkeen arvioidaan sen sijoittamista maantiede-alaluokkaan. Esimerkiksi tiivistelmä ”*Nato vakauttaa Itämeren aluetta*” sisältää toimijakuvauksen sekä viittauksen maantieteeseen. Alaluokkaan Muut sijoitetaan katkelmat, jotka eivät yksistään ole riittäviä muodostamaan omaa alaluokkaansa, mutta joilla on sotilaspoliittista sisältöä. Muut-alaluokka luotiin kustakin selonteosta, jonka jälkeen niiden sisältöjä tarkasteltiin siitä näkökulmasta, muodostuuko niiden sisältämiä katkelmista yhtäältä tutkimusaineiston läpileikkaava pitkäaikainen huomio siitä, tapahtuuko jonkin asian kohdalla selvästi havaittavaa muutosta tai jonkin asian merkitys korostuu tai vähenee voimakkaasti tutkittavalla aikajanalla. Muut-alaluokkien tarkastelu toteutettiin luokitteluvaiheen lopuksi.

Alaluokat ovat Suomen turvallisuuskeskinäisriippuvuuden linjat, eli ne turvallisuussuhteet, jotka osaltaan ovat rakentamassa EU-Euroopan turvallisuuskompleksia ja määrittämässä Suomen sotilaspoliittisen toimintaympäristön. Alaluokat teemoitellaan kuhunkin luokkaan sijoitettuihin tiivistelmiin sekä niiden takana oleviin alkuperäiskatkelmiin perustuen. Teemoittelun tarkoituksena on kuvata tietty teema – tässä tutkielmassa sotilaspoliittinen toimija tai maantieteellinen alue – mahdollisimman tiivistelmiä edustavasti. Teemoitteluvaiheessa tutkijan omalla tulkinnalla on suuri painoarvo. Kun alaluokat on teemoiteltu, ne yhdistetään yläluokkiin. Yläluokat muodostetaan tarkastelemalla alaluokkien teemoitteluissa toistuvia toimijoiden tai maantieteellisten alueiden sosiaalisia konstruktioita.

Vaikka tutkielman tutkimusmenetelmä on laadullinen sisällönanalyysi, aineistoa kvantifioidaan analyysin eri vaiheissa. Tuomen ja Sarajärven mukaan kvantifointi voi tarkoittaa esimerkiksi sitä, kuinka usein sama asia esiintyy aineistoissa (Tuomi ja Sarajärvi 2018, 123). Tässä analyysissä kvantifioidaan ensin kustakin asiakirjasta poimitut katkelmat (Taulukko 1) sekä niistä johdetut

tiivistelmät (Taulukko 2). Kolmanneksi kvantifioidaan kunkin toimijan tai maantieteellisen alueen esiintymismäärät kussakin aineistossa (Taulukko 3). Aineiston kvantifiointilla tuetaan laadullista analyysiä alaluokkien teemoitteluvaiheessa, koska komplekseja muodostavien turvallisuuskeskinäisriippuvuuden linjojen suhteellinen merkityksellisyys on koko teorian keskiössä; alueelliset turvallisuuskompleksit määrittyvät toimijoiden välisten turvallisuuskeskinäisriippuvuuksien suhteellisen intensiteetin kautta, sekä toimijaryhmän ja sen ulkopuolisten toimijoiden välisen turvallisuuskeskinäisriippuvuuden olemattomuuden kautta (Buzan ja Wæver 2003, 48). Toisin sanoen olennaista on tunnistaa toimijoista tehdyt sotilaspoliittiset luonnehdinnat, mutta yhtä tärkeää on pyrkiä tunnistamaan kuinka merkityksellinen kyseinen turvallisuussuhde on, ja siitä määrällinen analyysi laadullisen rinnalla tukee hyvin.

3.3. Aineisto

Koska tutkimuskohteena on Suomen ymmärrys, aineiston tulee olla Suomea legitiimisti edustamaan kykenevien tahojen tuottamaa. Toiseksi aineiston tulee käsitellä Suomen sotilaspoliittista ympäristöä. Kolmanneksi ei riitä, että aineistossa on sotilaspoliittisten toimijoiden ja maantieteellisten alueiden kuvauksia, vaan aineistolla tulee olla yhteys valtion toimintaan. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että aineiston tulee edustaa valtion virallisia näkemyksiä sekä sitä, että aineistolla on valtion toimintaa ohjaava luonne. Näiden vaatimusten valossa aineistotyyppiä valikoitui valtioneuvoston selonteot. Selonteot ovat valtiojohdon selvityksiä ”valtakunnan hallintoa tai kansainvälisiä suhteita koskevasta asiasta” (Eduskunta 2021b). Tutkielman kannalta keskeisiä selonteon tyyppiä ovat kaikki kansainvälisiä suhteita koskevat selonteot, joita ovat selonteot ulko- ja turvallisuuspolitiikasta, puolustuspolitiikasta sekä aiemmin julkaissut edellä mainittujen yhdistelmä, selonteko turvallisuus- ja puolustuspolitiikasta. Selonteot edustavat valtion virallisia näkemyksiä toisista toimijoista, valtion omasta toimijuudesta sekä laajemmin turvallisuusympäristön tilasta.

Tutkielman tarkastelujakso on rajattu edeltävän vuosikymmenen alusta nykyhetkeen, jotta aineisto kattaa riittävän pitkän ajanjakson. Tällä tavoin aineistoa voidaan kasvattaa määrällisesti, jolloin siitä piirtyvä kuva toimintaympäristöstä on laadukkaampi. Lisäksi riittävän pitkällä tarkastelujaksolla voidaan tunnistaa pysyvyyttä tai mahdollista muutosta Suomen turvallisuussuhteissa. Ulko-, turvallisuus- ja puolustuspoliittisia selontekoja on julkaistu vuoden 2010 jälkeen yhteensä viisi. Nämä muodostavat tämän tutkielman aineiston. Asiakirjat ovat Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2012 (Valtioneuvosto 2012), Valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteko (Valtioneuvosto 2016), Valtioneuvoston puolustusselonteko (Valtioneuvosto 2017), Valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteko (Valtioneuvosto 2020) sekä uusimpana Valtioneuvoston puolustusselonteko 2021 (Valtioneuvosto 2021). Asiakirjat lyhennetään tutkielmassa kronologisessa

järjestyksessä TPP 2012, UTP 2016, PP 2017, UTP 2020 ja PP 2021. Aineisto on vapaasti saatavilla valtioneuvoston ja puolustusministeriön internetsivuilta.

TPP 2012 on 118-sivuinen asiakirja, joka ”muodostaa perustan Suomen politiikan ohjaamiselle ja toiminnan vahvistamiselle maan etujen ja tavoitteiden edistämiseksi muuttuvassa kansainvälisessä tilanteessa” (Valtioneuvosto 2012, 7). Selonteon aluksi sisällysluettelon jälkeen on esipuhe ja selonteon tiivistelmä. Selonteon pääsisältö jakautuu kahden pääluvun alle, *Turvallisuuspoliittinen toimintaympäristö* ja *Turvallisuus- ja puolustuspoliittinen linjaus*. Ensimmäisessä kuvataan Suomen toimintaympäristöä ensin globaalilla tasolla (*Turvallisuus globaalissa muutoksessa*), Euroopan tasolla (*Euroopan turvallisuuden kehitys ja keskeiset toimijat*) sekä alueellisella tasolla (*Turvallisuuskehitys Suomen lähialueilla*). Toinen pääluku on kaksiosainen, joista ensimmäisessä annetaan *Turvallisuuspoliittiset linjaukset* ja toinen ohjaa puolustuksen kehittämistä (*Suomen puolustuksen kehittäminen*). (Valtioneuvosto 2012, 3–5.) Leipätekstin lisäksi selonteossa on 24 tietolaatikkoa, jossa kuvataan tarkemmin yksittäistä aihetta, kuten suojeluvastuun periaatetta tai EU:n yhteisvastuulauseketta.

Valtioneuvosto julkaisi turvallisuus- ja puolustusselontekoja vuodesta 1995 vuoteen 2012 saakka, kunnes pääministeri Juha Sipilän hallitusohjelmassa linjattiin, että hallitus tulee laatimaan ulko- ja turvallisuuspoliittisen selonteon, jonka jälkeen laaditaan erillinen puolustusselonteko (Valtioneuvosto 2015, 34). Myös Sanna Marinin hallitus on seurannut tätä linjaa (Valtioneuvosto 2019, 59). Sipilän hallitus julkaisi ulko- ja turvallisuuspoliittisen selonteon vuonna 2016 ja puolustuspoliittisen selonteon 2017. UTP 2016 on 36-sivuinen asiakirja, joka on ”Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan ohjaamisen perusta. Selonteossa arvioidaan ”Suomen toimintaympäristö ja sen muutostekijöitä” (Valtioneuvosto 2016, 7). Suomen- ja ruotsinkielisten kuvailulehtien ja sisällysluettelon jälkeen on selonteon ensimmäinen luku on johdanto, toisessa luvussa esitetään visio Suomesta ulko- ja turvallisuuspoliittisena toimijana vuonna 2025 ja kolmannessa määritetään Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan päämäärä. (Valtioneuvosto 2016, 7–9). Neljännessä luvussa kuvataan Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan toimintaympäristöä alaotsikkojen *Maailmanlaajuiset kehityssuunnat*, *Suomen lähialueen tilanne*, *Valtiot ja muut kansainväliset toimijat*, *Sääntöpohjainen kansainvälinen yhteisö* alla. Luvussa viisi kuvataan Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan painopisteet ja tavoitteet ja luku sisältää 15 alalukua. (Valtioneuvosto 2016, 5.)

Sipilän hallitus julkaisi puolustuselonteon vuonna 2017, joka on kuvailulehden jälkeen jaettu tiivistelmään ja viiteen lukuun: Johdanto, Sotilaallinen toimintaympäristö, Puolustuksen nykytila, Puolustuskyvyn ylläpito ja kehittäminen sekä Yhteenvedo. 35-sivuisen selonteon lopussa on aiemmista selonteista poiketen lista käsitteistä ja niiden määritelmät, joka jätetään analysoitavan

aineiston ulkopuolelle. Puolustuselonteossa avataan ulko- ja turvallisuuspoliittisen sekä puolustuspoliittisen selonteon välistä suhdetta:

”Ulko- ja turvallisuuspoliittisessa selonteossa arvioidaan Suomen toimintaympäristöä sekä esitetään Suomen ulko- ja turvallisuus politiikan painopisteet ja tavoitteet. Puolustuselonteko ottaa huomioon sotilaallisen toimintaympäristön muutokset” (Valtioneuvosto 2017, 5).

Jää lukijan arvioitavaksi, kuvataanko ulko- ja turvallisuuspoliittisessa selonteossa sotilaallisen toimintaympäristön muutoksia vai tehdäänkö sitä ainoastaan puolustuspoliittisessa selonteossa. Kysymykseen palataan tämän luvun lopussa.

50-sivuinen Sanna Marinin hallituksen ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteko on jaettu neljään lukuun: Johdanto, Ulko- ja turvallisuuspolitiikan perusta ja päämäärä, Suurvaltakilpailun leimaama toimintaympäristö sekä Tavoitteet ja painopisteet – Suomen turvallisuuden lujittaminen. UTP 2020:ssa Suomen toimintaympäristö jäsenetään edellisen UTP:n tavoin globaalien ilmiöiden, kansainvälisen järjestelmän sekä Suomen lähialueiden kautta sillä erotuksella, että vuonna 2016 eriytetyt *Valtiot ja muut kansainväliset toimijat* on vuonna 2020 sisällytetty osaksi toimintaympäristön alalukuja. Myös ulko- ja turvallisuuspolitiikan painopisteet ja tavoitteet jäsenetään hieman aikaisemmasta poiketen. UTP 2020:ssa on neljä alalukua, joiden alla on vielä 3-5 alalukua kussakin. Pääalaluvut – jotka voidaan nähdä Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan painopisteinä – ovat *Ulko- ja turvallisuuspoliittisen yhteistyön edistäminen, Monenkeskisen yhteistyön vahvistaminen, Globaalin vastuun kantaminen ja Rauhan rakentaminen*.

UTP 2020:ta täydentävä puolustuselonteko julkaistiin syyskuussa 2021. 63-sivuisessa asiakirjassa toistettiin puolustuselonteon suhde ulko- ja turvallisuuspoliittiseen selontekoon. Vuoden 2021 puolustuselonteko on rakenteellisesti yhtenevä vuoden 2021 selonteon kanssa, tosin Yhteenvetoluvun jälkeen on lisätty neljä liitettä: ”Vuoden 2017 puolustuselonteon resurssitaso”, ”Pysyvä rakenteellinen yhteistyö ja Euroopan puolustusrahasto”, ”Maaryhmät” sekä ”Käsitteitä, määritelmiä ja selitteitä”. Liitteistä ensimmäinen kuvaa vuoden 2017 puolustuselonteon resurssitasoa sekä kuluneen neljän vuoden aikana tapahtuneet muutokset. Kolme seuraavaa liitettä avaavat tarkemmin EU:n Pysyvää rakenteellista yhteistyötä, Euroopan puolustusrahastoa, kolmea maaryhmää (Joint Expeditionary Force (JEF), Euroopan interventioaloite (European Intervention Initiative, EI2) ja Kehysvaltioryhmä (Framework Nations Concept, FNC). Liitteet jätetään aineiston ulkopuolelle vuoden 2017 puolustuselonteon tapaan.

Molemmissa puolustuselonteoissa todetaan näitä edeltävien ulko- ja turvallisuuspoliittisten selontekojen arvioivan Suomen toimintaympäristöä, kun taas puolustuselontekojen tarkastelevan

sotilaallisen toimintaympäristön muutoksia. Tämä on tutkielman kannalta haaste. Turvallisuus muodostuu toimintaympäristössä ja sotilaspoliittinen turvallisuus osana valtion turvallisuutta yleisellä tasolla. Toisaalta on olemassa turvallisuuteen liittymätöntä toimintaympäristöä sekä turvallisuuteen liittyvää toimintaympäristöä, joka ei kuitenkaan ole sotilaspoliittista turvallisuutta. Haaste muodostuu näiden kolmen tason erottamisesta toisistaan. Puhuttaessa toimintaympäristöstä, haasteeksi muodostuu kuinka tunnistaa mahdollinen kytkös turvallisuuteen. Kuinka tunnistaa turvallisuusympäristöstä sotilaspoliittiselle sektorille kuuluvat kysymykset tilanteessa, jossa asiaa välttämättä lainkaan määritellä?

Selvää on, että ulko- ja turvallisuuspoliittinen analyysi voi sisältää sotilaspoliittisen ulottuvuuden, mutta useassa kohdassa sen tunnistaminen on haasteellista. Tärkeimpänä työkaluna haasteeseen on tarkastella alkuperäisen katkelman kontekstia; minkä otsikon alle katkelma sijoittuu ja mitä katkelmaa ennen tai jälkeen siitä todetaan? Useimmissa tapauksissa kontekstia tarkastelemalla voidaan päätellä jo paljon. Esimerkiksi katkelma ”Ruotsi on Suomen tärkein kahdensivlinen kumppani” saa sotilaspoliittisen merkityksen katkelman jälkeisistä virkkeistä:

”Ruotsi on Suomen tärkein kahdensivlinen kumppani. Sotilasliittoon kuulumattomat Suomi ja Ruotsi jakavat yhteisen arvion turvallisuusympäristön kehityksestä, mikä luo vahvan pohjan yhteistyölle. Suomi jatkaa ulko- ja turvallisuuspoliittisen sekä puolustusyhteistyön syventämistä Ruotsin kanssa ilman ennalta määriteltyjä rajoitteita.”
(Valtioneuvosto 2020, 28.)

Konteksti ei kuitenkaan avaa merkityksiä, minkä vuoksi on tärkeää tunnistaa tutkijan oman tulkinnan vaikuttavan arvioon siitä, mikä ymmärretään sotilaspoliittiseksi toimintaympäristöksi. On ilmeistä, ettei alaluvussa 3.2 esitettyä menetelmäkuvausta täydellisesti seuraamalla välttämättä päädy samoihin tulkintoihin siitä, milloin katkelmassa viitataan sotilaspoliittiseen ulottuvuuteen ja milloin ei. Siksi niinkään olennaista ei ole taulukoissa 1–4 esitettävät luvut, vaan niiden keskinäinen suhde. Kun analyysi toteutetaan systemaattisesti läpi aineiston tutkijan arvioidessa määritellyillä kriteereillä katkelmien sotilaspoliittista merkitystä, päästään tilanteeseen, jossa analyysin tuloksia voidaan tarkastella luotettavasti analyysin sisällä; jos jostain toimijasta olevaa katkelmaa ei tulkita sotilaspoliittiseksi, samaa kuvausta toisesta toimijasta ei todeta sotilaspoliittiseksi ja päinvastoin.

4. Analyysi turvallisuuskeskinäisriippuvuuksien linjoista

Analyysi aloitetaan aineiston rajaamisella ja pääkategorioiden muodostamisella. Pääkategoriat ovat teoriasta johdetut aineistolle esitettävät kysymykset. Taulukossa 1 on kuvattu rivillä kaikki aineistosta poimitut katkelmat. Taulukossa 2 on katkelmista johdettujen tiivistelmien määrät kysymyksittäin. Yhdestä katkelmasta voi muodostua useampia tiivistelmiä, minkä vuoksi katkelmien ja tiivistelmien määrät eivät täsmää.

Asiakirja	TPP 2012	UTP 2016	PP 2017	UTP 2020	PP 2021
Poimitut katkelmat	165	64	53	83	71

Taulukko 1: Aineistosta poimitut alkuperäiset katkelmat.

Asiakirja	TPP 2012	UTP 2016	PP 2017	UTP 2020	PP 2021
Kysymys 1	76	50	25	45	33
Kysymys 2	89	9	16	13	17
Kysymys 3	19	13	9	24	19
Kysymys 4	4	4	2	4	1
Kysymys 5	1	0	1	1	1
Kysymys 6	73	30	32	36	23
Tiivistelmiä yhteensä:	262	136	85	123	94

Taulukko 2: Tiivistelmien esiintymismäärät aineistossa kysymyksittäin.

Poimitettujen katkelmien määrää tarkasteltaessa TPP 2012:sta on poimittu muita enemmän katkelmia, mikä selittyy muutoksella ulko-, turvallisuus- ja puolustuspoliittisten selonteiden julkaisuissa Sipilän hallitusohjelmassa. Erot kaventuvat, kun UTP 2016:n ja PP 2017:n sekä UTP 2020:n ja PP 2021:n poimintoja tarkastellaan yhdessä. TPP 2012 sisältää 165 katkelmaa, UTP 2016 ja PP 2017 yhdessä sisältävät 117 katkelmaa, ja UTP 2020 ja PP 2021 yhdessä 154 katkelmaa.

Kysymyskohtaisesti tarkasteltuna eniten tiivistelmiä muodostui kysymyksistä 1¹⁶, 2¹⁷, 3¹⁸ ja 6¹⁹. Ottaen huomioon selonteiden luonteen toimintaympäristöä ja sen toimijoita kuvaavina asiakirjoina, ensimmäinen kysymys tuotti odotetusti eniten tiivistelmiä. Toiseksi eniten muodostui tiivistelmiä kysymykseen 6. Selonteiden toisena päätehtävänä on ohjata ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa, joten Suomen toimijuuteen liittyvät tiivistelmät ovat yhtä lailla odotetusti kattavasti edustettuina. Kysymyksiin 2 ja 3 koskien sotilaallisia suorituskykyjä ja maantiedettä muodostui keskimäärin yhtä paljon tiivistelmiä. Huomionarvoista on TPP 2012:sta poimitut tiivistelmät kysymykseen 2, joita on muihin kysymyksiin suhteutettuna selvästi enemmän kuin muiden asiakirjojen ja erityisesti muiden puolustusselonteiden kohdalla. Tähän ylliedustukseen ei tunnustettu selvää syytä, mutta yksi

¹⁶ Miten aineistossa konstruoidaan sotilaspoliittisia toimijoita?

¹⁷ Miten aineistossa kuvataan Suomen sekä muiden valtioiden sotilaallisia suorituskykyjä ja mitä merkityksiä niille annetaan?

¹⁸ Miten aineistossa kuvataan maantieteellisiä alueita ja mitä merkityksiä niille annetaan?

¹⁹ Miten aineistossa kuvataan Suomen omaa sotilaspoliittista toimijuutta?

mahdollinen tekijä on, että TPP 2012:ssa kuvattiin useamman toimijan sotilaallisia suorituskykyjä kuin missään muussa asiakirjassa.

Kysymyksiin 4²⁰ ja 5²¹ muodostui läpi tutkimusaineiston selvästi vähemmän tiivistelmiä muihin kysymyksiin verrattuna. Vähiten muodostui kysymykseen 5, eli kysymykseen *Miten aineistossa kuvataan valtioiden välistä hierarkiaa sekä niiden tunnustamista?* Kysymykseen löytyi vain viisi tiivistelmää kolmesta aiheesta: Taiwanin tunnustaminen valtioksi, Krimin niemimaan liittäminen laittomasti osaksi Venäjää ja Venäjän sotilaallisten suorituskykyjen merkityksellistäminen. Taiwan mainitaan TPP 2012:ssa. Krimin laitton liittäminen Venäjään mainitaan asiakirjoissa PS 2017, UTP 2020 ja PP 2021. Huomionarvoista on, että Krimin liittäminen *de facto* sekä Venäjän näkökulmasta *de jure*²² tapahtui jo vuonna 2014, mutta UTP 2016:ssa ei todettu tapahtumaa laittomaksi vaikka Suomi oli sen jo tapahtumien aikaan tuominut (Valtioneuvosto 2014).

Mainintoja valtioiden välisestä hierarkiasta, valtion tunnustamisesta tai suvereniteetin kiistämisestä oli aineistossa siis hyvin vähän muihin ulottuvuuksiin verrattuna. Tämä voi johtua ulkopoliittisesta pragmaattisuudesta – Suomi katsoo kansainvälisen aseman olevan sellainen, ettei ole sille edullista tuoda näitä esiin. Toisaalta tiivistelmien vähyys valtioiden tunnustamattomuudesta tai hierarkian osoittamisesta on merkki siitä, että Suomi on sisäistänyt lockelaisen kansainvälisen anarkian kulttuurin, jossa sodankäynti on mahdollista, mutta toisaalta rajoittunutta siinä mielessä, ettei valtion *tappamista* nähdä vaihtoehtona vaikka sotia ja konflikteja valtioiden välillä voikin tapahtua (Wendt 1999, 283). Lockelaisessa anarkiassa valtiot tunnustavat toiset suvereneina, jolloin suvereniteetista muodostuu yhteisesti jaettu instituutio, jonka ytimenä on jaettu odotus siitä, etteivät valtiot pyri tuhoamaan toisiaan vaan pyrkivät rajoittamaan itseään (Wendt 1999, 280–81). Molemmista lockelaisen anarkian kriteereistä voidaan tehdä havainnot aineistossa, jossa yhtäältä Suomi korostaa kansainvälisen oikeuden kunnioittamista – toisin sanoen valtioiden suvereniteetin kunnioittamista Yhdistyneiden kansakuntien perussopimuksen mukaisesti (Valtioneuvosto 2012, 20, 2016, 19, 2020, 34). Toisaalta jokaisessa asiakirjassa todettiin, ettei sotilaallisen voimankäyttöä tai sillä uhkaamista voida sulkea pois (Valtioneuvosto 2012, 36, 2016, 13, 2017, 14, 2020, 25, 2021, 24).

Kysymykseen 4 muodostui yhteensä 17 tiivistelmää tasaisesti läpi aineiston pois lukien PP 2021, josta löytyi vain yksi tiivistelmä. Kuten aiemmin on todettu, historialla voi olla sotilaspoliittisella

---

²⁰ Miten aineistossa kuvataan historiallisia tapahtumia, toimijoita tai ilmiöitä ja mitä sotilaspoliittisia merkityksiä niille annetaan nykypäivän kontekstissa?

²¹ Miten aineistossa kuvataan valtioiden välistä hierarkiaa sekä niiden tunnustamista?

²² Venäjä järjesti Krimin niemimaalla kansanäänestyksen Krimin liittämisestä Venäjään maaliskuussa 2014, jossa äänesti äänestysviranomaisten mukaan 82,7 prosenttia äänioikeutetuista, ja joista 96,77 prosenttia äänestivät Venäjään liittymisen puolesta (Morello, Constable, ja Faiola 2014). Vaalien legitimitetti Ukrainan perustuslain ja kansainvälisen oikeuden näkökulmista on kuitenkin kyseenalaistettu laajasti.

sektorilla ratkaisevaakin vaikutusta nykyhetken ymmärrykseen keskinäisriippuvuuden linjoista. Se, miten historia vaikuttaa selonteissa tuotettujen suhteiden merkitysten taustalla ei mahdu tutkimusasetelmaan, mutta on eittämättä olennainen tekijä Suomelle:

”Pienen valtion harjoittaman turvallisuuspolitiikan taustalla eivät vaikuta ainoastaan vallitseva turvallisuuspoliittinen toimintaympäristö, vaan myös historialliset kokemukset niin sotilaallisesta uhasta kuin aikaisemmin harjoitetun politiikan onnistumisesta tai epäonnistumisestakin.” (Blomberg 2016, 28).

Turvallisuuskeskinäisriippuvuuksien linjoihin sisältyvien Suomen uhkakuvien rakentumista tutkinut Jarno Limnéll toteaa, että ”Uhkakuvien rakentamisessa ja arvioinneissa menneisyys on aina läsnä”. Näin oli esimerkiksi vuoden 2004 turvallisuuspoliittisen selonteon valmistelussa, jossa Limnéllin tekemissä valmistelutyöryhmän haastatteluissa ”sotilaallisia uhkamalleja vahvistettiin useasti puitteistamalla ne historian kokemuksiin” (Limnéll 2009, 211, 321). Yhtenä syynä historiallisten tiivistelmien vähyyteen voi olla selonteon luonne ja tarkoitus, minkä vuoksi nykyisyyden merkityksellistäminen historian kautta ei ole tarkoituksenmukaista. Toinen selittävä tekijä voi kuitenkin olla ainakin joidenkin turvallisuussuhteiden institutionalisoituminen. Tällöin historiaa ei tarvitse toistaa, koska turvallistamisprosessin yleisö on jo sisäistänyt toimijaan liittyvän turvallisuusdynamiikan. Tällöin siitä mitä sanotaan eksplisiittisesti, voi tulla käsitys, että asia on normaalin politiikan piirissä. (Buzan, Wæver, ja Wilde 1998, 28–29.)

4.1. Tiivistelmien kategorisointi alaluokiksi

Seuraavaksi katkelmista johdetut tiivistelmät kategorisoidaan kolmen pääkategorian alle, jotka ovat sotilaspoliittiset toimijat, maantieteellinen alue ja Suomi. Sotilaspoliittiset toimijat -kategorian alle sijoittuvat valtiot, kansainväliset järjestöt sekä muut valtioryhmät. Maantieteellisten alueiden alle sijoitetaan nimensä mukaisesti maantieteelliset alueet, joihin liitetään aineistossa sotilaspoliittista merkitystä. Suomen toimijuus -kategoria johdettu teoriakirjallisuudesta: mitä Suomen sotilaspoliittinen toimijuus kertoo Suomen asemasta suhteessa EU-Euroopan kompleksiin ja mahdollisesti sen viereiseen Jälki-Neuvostoliiton kompleksiin. Tiivistelmien kategorisointi on kuvattu taulukossa 3, joka on tutkielman liitteenä 1. Tutkielman menetelmää käyttämällä voidaan päätyä eri lukuihin kuin taulukossa 3 on esitetty. Tämä ei kuitenkaan ole ongelma analyysin jatkamiselle, koska olennaista tutkielman kannalta taulukon luvuissa ei ole niiden absoluuttinen arvo, vaan arvojen keskinäinen suhde. Tiivistelmien kategorisointi on toteutettu systemaattisesti soveltaen aiemmin kuvattuja kriteerejä samalla tavalla kuhunkin alkuperäiseen katkelmaan ja niistä johdettuihin tiivistelmiin. Riippuen asetetuista kriteereistä lukuarvot voivat vaihdella eri tutkijoiden tekeminä johtuen tutkijan subjektiivisuuden vaikutuksesta tulkintaan, mutta arvojen välisten suhteiden tulisi säilyä kutakuinkin ennallaan.

Analysoitavia asiakirjoja on siis yhteensä viisi, joista ensimmäinen sisältää niin ulko-, turvallisuus- kuin puolustuspoliittisen ulottuvuuden. Tämä kokonaisuus jaettiin valtioneuvoston päätöksellä kahteen erilliseen selontekoon siten, että julkaisujärjestyksessä tarkasteltuna toinen ja kolmas sekä neljäs ja viides asiakirja muodostavat yhtenäiset ulko-, turvallisuus- ja puolustuspoliittiset kokonaisuudet. Siksi tässä vaiheessa analyysiä toinen ja kolmas sekä neljäs ja viides asiakirja yhdistetään kahdeksi kokonaisuudeksi, jotta analyysiin saadaan muodostettua vertailukelpoiset ajalliset tarkastelupisteet. Vuoden TPP 2012 on siis näistä ensimmäinen, UTP 2016 ja PP 2017 toinen, ja UTP 2020 ja PP 2021 ovat kolmas piste. Keskimmäisestä käytetään tutkielmassa jatkossa lyhennettä UTPP 16-17 ja jälkimmäisestä UTPP 20-21. Tällä tavoin muutosta kyetään tarkastelemaan tasaisesti noin neljän vuoden välein olevien tarkastelupisteiden kautta. Näin Taulukon 3 numeerisista arvoista saadaan keskenään vertailukelpoisia. Tutkielman liitteenä 2 olevassa taulukossa 4 tiivistelmien yhdistäminen on toteutettu.

4.2. Alaluokkien teemoittelu

Tässä alaluvussa nämä alaluokat teemoitellaan siten, että määrällisesti aineistossa korostuneet turvallisuuskeskinäisriippuvuuden linjat kuvataan yksityiskohtaisemmin. Kaikkien aineistoissa esiintyneet teemoitellaan, mutta jokaisesta ei muodosteta omaa alaluokkaansa. Alaluokat teemoitellaan kuvaamalla alaluokka kunkin tarkastelupisteen kohdalla. Teemoittamisessa tarkastellaan alaluokkaa kuvaavat tiivistelmät tukeutuen alkuperäisiin katkelmiin sekä Suomen toimijuutta kuvaaviin tiivistelmiin.

4.2.1. Valtio toimijat

Aloittaen valtiotoimijoista, eniten tiivistelmiä muodostuu Venäjältä (84 tiivistelmää), jonka jälkeen ovat Yhdysvallat (48), Ruotsi (19) ja Kiina (16). Nämä neljä valtiota korostuvat aineistossa selvästi; viidenneksi eniten tiivistelmiä on Isolla-Britannialla, mutta puolet vähemmän, kuin Kiinaa koskevia tiivistelmiä (8). Seuraavaksi eniten tiivistelmiä oli Ranskalla (7). Norjasta, Saksasta ja Virosta muodostui kustakin yhteensä viisi tiivistelmää, ja seuraavaksi Liettua neljä. Valtioista Tanska, Islanti, Iran, Pohjois-Korea, Puola, Pakistan, Latvia, Afganistan, Turkki, Israel ja Taiwan oli kustakin vain 1–3 tiivistelmää. Edellä kuvatusta tuloksesta voidaan tehdä kaksi johtopäätöstä. Ensiksi kaikki edellä mainitut valtiot ovat Suomen sotilaspoliittisen toimintaympäristön kannalta jollain tavalla merkityksellisiä. Toiseksi voidaan todeta, että keskeisimmät valtiotoimijat ovat Venäjä, Yhdysvallat, Ruotsi ja Kiina. Näiden jälkeen merkityksellisimmät ovat Iso-Britannia, Ranska, Norja, Saksa, Viro ja Liettua.

Venäjä

TPP 2012 kuvaa Venäjän sotilaalliseksi suurvallaksi, jonka sotilaallisessa uhka-arviossa keskeisimmät uhat ovat Yhdysvallat ja Aasian suunta. Arktisen alueen turvallisuuspoliittinen merkitys Venäjälle on kasvussa. Venäjä pitää Naton laajentumista sotilaallisena uhkana itselleen ja se on valmis käyttämään sotilaallisia suorituskykyjä ennaltaehkäisevästi ja alueensa ulkopuolella. Venäjän jo nykyiset huomattavat puolustusmenot ovat kasvussa ja sen sotilaallinen varustautuminen on merkittävä tekijä Suomen turvallisuusympäristössä. Suomea kiinnostaa Venäjän asevoimien tila. Venäjä kehittää erityisesti Pietarin, Kaliningradin, Kuolan niemimaan ja arktisen alueen suorituskykyjä, joiden osalta painotetaan korkeaa valmiutta, voimanprojisointikykyä ja kykyä toimia lähialueilla. Euroopalla on merkitystä Venäjän turvallisuuseduille. Se pyrkii säilyttämään vaikutusvaltaansa naapurialueillaan, millä on vaikutusta Euroopan turvallisuuteen. Venäjän ja Yhdysvaltojen ja sitä kautta myös Naton suhteiden kehittyminen edistää Suomen lähiympäristön vakautta. Venäjä ja Nato ovat kumppaneita, jotka tekevät laaja-alaista yhteistyötä Venäjä on EU:n strateginen kumppani.

UTPP 16-17:n mukaan Venäjä ajattelee voimapolitiittisesti ja epävakauttaa Suomen toimintaympäristöä. Venäjän sisäinen vakaus on Suomelle tärkeää, mutta se on tällä hetkellä epävakaa, eristäytynyt ja sen toiminta on ennakoimatonta. Venäjä tavoittelee globaalia vaikutusvaltaa ja suurvalta-asemaa pyrkien strategiseen tasapainoon Yhdysvaltojen kanssa. Lisäksi Venäjä kyseenalaistaa nykyistä turvallisuusjärjestystä, josta lännellä ja Venäjällä on voimakkaasti eriävät näkemykset. Venäjä tavoittelee etupiirijakoon perustuvaa turvallisuusrakennetta ja se ymmärtää kansainväliset suhteet geopolitiittisena nollasummapelejä. Venäjä katsoo, että länsi on asettunut sitä vastaan ja että Nato ylläpitää jännitteitä. Venäjän sotilaalliset suorituskyvyt ovat kasvaneet ja se on valmis käyttämään laajaa sotilaallista ja ei-sotilaallista keinovalikoimaa. Venäjä kykenee tekemään sotilaallisten suorituskykyjen käyttöä koskien nopeasti strategisen tason päätöksiä ja käyttämään niitä koordinoitusti. Sillä on kyky laajamittaiseen sotilaalliseen kriisiin ja se valmistautuu käyttämään sotilaallisia suorituskykyjä rajoitetun alueen valtaamiseksi ja kohdevaltion suvereniteetin kiistämiseksi. Venäjä valtasi Krimin niemimaan Ukrainalta ja synnytti konfliktin Itä-Ukrainassa. Venäjä pyrkii haastamaan Naton kykyä puolustaa Baltian maita ja Itä-Eurooppaa. Lisäksi se on lisännyt sotilaallista läsnäoloaan Arktisella alueella, missä se kehittää toimintakykyään. Suomi ylläpitää vuoropuhelua ja rakentaa yhteistyötä Venäjän kanssa. EU:n yhteiset linjaukset ohjaavat Suomen Venäjä-suhteita.

UTPP 20-21 mukaan Venäjä heikentää Suomen lähialueen ja Euroopan turvallisuutta ja kiristää turvallisuuspoliittista tilannetta. Venäjän toiminnan vaikutukset lisää sotilaallista toimintaa Itämeren alueella, missä se on synnyttänyt negatiivisen kierteen. Venäjän tavoitteena on edelleen

etupiirijakoon perustuva turvallisuus rakenne Euroopassa ja se pyrkii heikentämään läntisten toimijoiden yhtenäisyyttä. Venäjän turvallisuusajattelussa näkyy strategisen syvyyden tavoittelu ja yhtenäinen puolustusvyöhyke, joka ulottuu arktiselta alueelta Mustanmeren kautta Välimerelle. Venäjä ylläpitää konfliktia Itä-Ukrainassa ja se käyttää sotilaallista voimaa kansainvälisen oikeuden vastaisesti. Keväällä 2021 Venäjä keskitti vahvan sotilaallisen voiman Ukrainan rajalle. Lisäksi aikaisempi toiminta Georgiassa ja Syyriassa osoittaa, että sen kynnyks sota laallisen voimankäyttöön ja sillä painostamiseen poliittisten päämäärien tavoittelemiseksi on madaltunut. Venäjä käyttää merkittävästi voimavarojaan sotilaallisten suorituskykyjen ja niiden käyttö säilyy keskeisenä Venäjän keinovalikoimassa. Venäjä on laittomasti liittänyt Krimin itseensä. Toimiva naapurussuhde Venäjän kanssa on Suomelle tärkeä ja Suomi ylläpitää tiiviitä suhteita Venäjän kanssa aloilla, jotka ovat Suomen ja EU:n kannalta keskeisiä. Se, miten Venäjä asemoituu suhteessa Yhdysvaltoihin ja Kiinaan on Suomelle merkityksellistä.

Yhdysvallat

TPP 2012 kuvaa Yhdysvallat maailman vaikutusvaltaisimpana valtiona, jolla on ylivoimainen sotilaallinen johtoasema. Yhdysvallat kykenee käyttämään sotilaallista voimaa globaalisti ja sen suorituskykyjen käytön painopiste on siirtynyt kylmän sodan päättymisen jälkeen Aasian ja Tyynenmeren suunnalle. Yhdysvallat on vahvana toimijana sitoutunut Euroopan turvallisuuden takaamiseen osallistumalla laajasti turvallisuusyhteistyöhön. Eurooppa on tukeutunut Yhdysvaltojen suorituskykyihin eurooppalaisten Natomaiden sotilaallisten suorituskykyjen vähentyessä. Tosin Eurooppaan sijoitetuilla Yhdysvaltojen ydinaseilla ei yleisesti nähdä suurta sotilaallista merkitystä. Yhdysvallat on EU:n strateginen kumppani. Suomi harjoittaa laaja-alaista yhteistyötä Yhdysvaltojen kanssa ja pitää yhteistyötä tärkeänä. Suomi toivoo Yhdysvaltojen sitoutumista yhteistyöhön jatkossakin.

UTPP 16-17 sisältää huomattavasti ensimmäistä ja kolmatta tarkastelupistettä vähemmän tiivistelmiä Yhdysvalloista. Se kuvataan johtavana valtana, joka tavoittelee lisää globaalia vaikutusvaltaa. Yhdysvallat siirtää sotilaallisia suorituskykyjä Baltian maihin ja Itä-Eurooppaan. Yhdysvaltojen sitoutuminen Natoon ja sotilaallinen panostus Eurooppaan on olennaista Suomen turvallisuuden kannalta, ja se on myös tärkeä yhteistyökumppani, jonka kanssa Suomi syventää puolustusyhteistyötä. UTPP 20-21:n mukaan Yhdysvallat on yhä johtava suurvalta ja sen sitoutuminen Euroopan puolustukseen on keskeistä koko Euroopan turvallisuudelle ja Suomelle. Yhdysvallat on lisännyt läsnäoloaan Baltian maissa ja Puolassa, mikä on lisännyt Itämeren alueen vakautta. Yhdysvalloilla ja Iranilla on käynnissä vastakkainasettelu, jolla on vaikutusta alueen vakauteen. Yhdysvaltojen toiminta alueella on aiempaa vaikeammin ennakoitavissa. Yhdysvallat on

Suomelle tärkeä ja läheinen puolustusyhteistyökumppani. Suomi myötävaikuttaa siihen, että EU:n ja Yhdysvaltain kumppanuussuhde jatkuu tiiviinä.

Ruotsi

TPP 2012:ssa on Ruotsista vain kuusi tiivistelmää, joiden mukaan Ruotsi on todennut, ettei aio jäädä passiiviseksi, jos Suomea kohtaisi hyökkäys. Ruotsilla on tiivis suhde Naton kanssa, mutta se ei toistaiseksi suunnittele jäsenyyden hakemista. Suomella on läheinen turvallisuuspoliittinen suhde Ruotsiin. Se odottaa vastavuoroisuutta Suomelta, jos Ruotsia kohtaisi hyökkäys. Ruotsin puolustusmenot ovat kasvussa, mutta samalla Ruotsi vähentää puolustusvoimien kokonaisvahvuutta ja painottaa sotilaallista kriisinhallintaa suorituskykyjen kehittämisessä. Ruotsin painopisteen muutokseen Nato suhtautuu myönteisesti.

UTPP 16-17 toteaa, että Suomella ja Ruotsilla on yhteinen arvopohja ja että Ruotsi on Suomelle erityisen tärkeä yhteistyökumppani. Valtiolla on pitkä historiaa edistää yhteistyön kehittämistä ja puolustusyhteistyö vahvistaa Suomen ja Ruotsin puolustusta, minkä lisäksi puolustusyhteistyö vakauttaa Itämeren aluetta ja vahvistaa alueen turvallisuutta. Suomella, Ruotsilla ja Natolla on yhteinen turvallisuusympäristö. Suomi syventää erityisasemassa olevaa Ruotsin kanssa tehtävää puolustusyhteistyötä. Ruotsi siirtää sotilaallisten suorituskykyjen painopistettä oman alueen puolustamiseen. UTPP 20-21:n mukaan Ruotsilla on edelleen erityisasema Suomen läheisimpänä puolustusyhteistyökumppanina. Valtiot jakavat yhteisen arvion turvallisuusympäristön kehityksestä, mikä luo vahvan pohjan yhteistyölle, jota syvennetään ilman ennakkoon asetettuja rajoituksia. Yhteistyö tähtää Itämeren alueen turvallisuuden sekä Suomen ja Ruotsin puolustuksen vahvistamiseen. Puolustusyhteistyötä Ruotsin kanssa syvennetään kahdenvälisesti sekä kolmenvälisesti Norjan sekä Yhdysvaltojen kanssa.

Suomen suhdetta Ruotsiin kuvataan läpi aineiston kumppanuutena, joka on syventynyt koko tarkastelujakson ajan lähtien turvallisuuspoliittisesta kumppanuudesta päätyen laajaan puolustusyhteistyöhön, jota syvennetään ilman ennakkoon asetettuja rajoituksia. Verrattuna ensimmäistä tarkastelupistettä toiseen ja kolmanteen, Suomi–Ruotsi-suhteen merkityksellistäminen syventyy. Toisessa ja kolmannessa tarkastelupisteessä valtioiden pitkällä historialla perustellaan yhteistyön hyviä edellytyksiä. Valtioiden todetaan myös jakavan yhteisen toimintaympäristön sekä arvion sen kehityksestä. Yhteistyön nähdään vakauttavan Itämeren aluetta.

Kiina

TPP 2012 arvioi Kiinan sotilaallisesti alueelliseksi suurvallaksi. Se kehittää sotilaallisia suorituskykyjä siten, että niiden kehittämiseen käytettävissä olevat resurssit kasvavat nopeammin kuin Kiinan kansantalous. Kiina kehittää strategista ydinaseistusta ja korkean teknologian suorituskykyjä, kuten ohjusteknologiaa, lentotukialuksia, häivehävittäjiä, avaruusteknologiaa ja kybersuorituskykyjä. Kiina on EU:n strateginen kumppani. UTPP 16-17:n mukaan myös Kiina tavoittelee vaikutusvaltaa pyrkien kasvattamaan poliittista asemaansa Aasiassa ja globaalisti. UTPP 20-21:ssa mainitaan Kiina useammin kuin kahdessa ensimmäisessä tarkastelupisteessä. Tiivistelmissä todetaan, että Kiina on noussut nopeasti ja määrätietoisesti globaaliksi toimijaksi muuttaen suurvaltojen keskinäistä dynamiikkaa ja se pyrkii muuttamaan nykyistä sääntöpohjaista kansainvälistä järjestelmää. Se on onnistunut vahvistamaan asemaansa erityisesti Keski-Aasiassa. Kiina on vahvistunut sotilaallisesti ja erityisesti ydinasesuorituskykyjen osalta. Kiinan ja Yhdysvaltojen jännitteinen suhde pakottaa Suomen pohtimaan omaa asemoitumistaan, minkä lisäksi Kiinan suhde Venäjään on Suomelle merkityksellistä. Suomi haluaa rajoittaa Kiinan ydinaseiden kehittämistä.

Muut

Iso-Britanniasta on TPP 2012:ssa todetaan ainoastaan, että ydinasevaltio Ison-Britannian sotilasmenot vähenevät. UTPP 16-17:ssa Isoa-Britanniaa kuvataan Suomelle tärkeänä puolustusyhteistyökumppanina. Kahdessa ensimmäisessä tarkastelupisteessä muodostui molemmissa vain yksi tiivistelmä. Kolmannessa määrä nousi huomattavasti kuuteen tiivistelmään. UTPP 20-21 toteaa, että se on merkittävä sotilaallinen toimija, jolla on suuri vaikutus Euroopan puolustukseen. Suomi haluaa mahdollisimman tiivistä puolustusyhteistyötä EU:n ja Ison-Britannian kanssa, jonka ero EU:sta heikensi unionia sotilaallisena toimijana. Lisäksi Ison-Britannian johtamalla JEF-joukolla on huomattava rooli Euroopan maiden puolustusyhteistyössä. Keskeisin huomio Ison-Britannian merkityksellistämistä on, että se on tärkeä puolustusyhteistyökumppani Suomelle, ja sen tärkeys Suomelle on kasvanut selvästi tarkastelujakson aikana lähtien siitä, ettei Ison-Britannian merkitystä Suomelle kuvattu lainkaan TPP 2012:ssa siihen, että Ison-Britannialla on sotilaallisesti tärkeä niin Euroopalle kuin Suomellekin.

Ranska kuvataan TPP 2012:ssa lähinnä sen sotilaallisten suorituskykyjen ja resurssien kautta. Sillä todetaan olevan maailman viidenneksi suurimmat sotilasmenot, mutta niitä on leikattu vuodesta 2008 alkaen. Ranskan sotilaallinen voima ja erityisesti raskas aseistus, on vähentynyt Euroopassa kylmän sodan päättymisen jälkeen. UTPP 16-17 toteaa Ranskan osalta ainoastaan, että se on tärkeä kahdensivulinen puolustusyhteistyökumppani Suomelle. UTPP 20-21 ulko- ja turvallisuuspoliittisessa selonteossa Ranskaa ei sotilaspoliittisesti mainita, mutta vuoden 2021 puolustusselonteossa Ranska

nähdään merkittävän sotilaallisena toimijana, jolla on suuri vaikutus Euroopan puolustukseen. Ranskalla on tärkeä rooli EU:n puolustusyhteistyön syventämisessä ja sen johtamalla Euroopan interventioaloitteella on merkittävä rooli Euroopan maiden puolustusyhteistyössä. Ranska on tärkeä kumppani Suomelle. Kuten Ison-Britannian kohdalla, Ranskan merkitys Suomelle vahvistuu tarkastelujakson aikana. Ranskan sotilaspoliittista merkitystä kuvataan vasta toisessa tarkastelupisteessä ja sen merkitys vahvistuu edelleen kolmannessa.

Saksa mainitaan ensimmäisen kerran vasta UTPP 16-17:ssa, jossa sen todetaan olevan Ison-Britannian ja Ranskan tapaan tärkeä puolustusyhteistyökumppani. Myös Saksaa merkityksellistetään kolmannessa tarkastelupisteessä selvästi aiempaa enemmän. UTPP 20-21:ssa sen todetaan olevan merkittävä sotilaallinen toimija, jolla on suuri vaikutus Euroopan puolustukseen ja olennainen rooli EU:n puolustusyhteistyön syventämisessä. Saksa on tärkeä kumppani Suomelle. TPP 2012 toteaa Viron puolustusmenojen olevan kasvussa, ja että sen turvallisuuspolitiikka perustuu Nato-jäsenyyteen. Seuraavassa tarkastelupisteessä todetaan Viron turvallisuuden olevan tärkeä puolustusyhteistyökumppani, jonka turvallisuus on Suomelle tärkeää. Sama todetaan myös UTPP 20-21:ssa, jossa lisäksi puolustusyhteistyötä kuvataan tiiviiksi. Seuraavaksi merkityksellisin valtiotoimija on Liettua, jonka osalta TPP 2012:n tiivistelmät ovat identtiset Viron kanssa. UTPP 16-17:ssa todettiin myös Liettuan olevan tärkeä puolustusyhteistyökumppani Suomelle ja UTPP 20-21:ssa todettiin yhteistyön olevan tiivistä. Suomi jatkaa puolustusyhteistyötä molempien kanssa.

Saksaa lukuun ottamatta kaikki edellä mainitut valtiot mainitaan läpi koko aineiston. Liettuan jälkeen yhtäkään valtiota ei mainita kuin korkeintaan kahdessa tarkastelupisteessä. Suurin osa mainitaan vain kerran. Siksi jäljellä olevat aineistossa mainitut valtiot²³ kuvataan osin koostettuna. Viron ja Liettuan lisäksi Tanskan, Latvian ja Islannin turvallisuuspolitiikka perustuu Nato-jäsenyyteen. Viron, Latvian ja Liettuan turvallisuus on Suomelle tärkeää. Tanska on vähentänyt puolustusmenoja ja painottaa sotilaallista kriisinhallintaa suorituskykyjen kehittämisessä. Tanska ja Puola ovat tärkeitä puolustusyhteistyökumppaneita Suomelle. Islannilla ei ole omia asevoimia ja se haluaisi syventää yhteistyötä Suomen kanssa Islannin ilmavalvonnan osalta. Iran mainitaan Islannin tapaan ainoastaan TPP 2012:ssa, jossa todetaan Iranin ydinaseohjelman epävakauttavan Lähi-Itää. Kansainvälisen yhteisön mukaan kehitys on huolestuttavaa ja Iranilla on velvollisuus poistaa tämä huoli.

TPP 2012:ssa todetaan Turkista, että sen lähentyminen EU:n kanssa vahvistaa Euroopan turvallisuusympäristöä. UTPP 16-17 ei mainitse Turkia, mutta UTPP 20-21:n mukaan Turkin ulko- ja turvallisuuspoliittinen toiminta sekä alueelliset suurvaltapyrkimykset herättävät huolta Suomessa.

---

²³ Tanska, Islanti, Iran, Latvia, Turkki, Pohjois-Korea, Puola, Pakistan, Afganistan, Israel, Syyria ja Taiwan.

Turkin nähdään kytkeytyvän kiinteästi Euroopan turvallisuuteen. Pohjois-Korean todetaan pyrkivän kehittämään ydinaseita ja tämä pyritään estämään. Pakistanin ydinaseet herättävät myös huolta johtuen maan sisäisestä epävakauksesta. Molemmat valtiot mainitaan vain TPP 2012:ssa, jossa on myös Afganistania ja Israelia koskevat tiivistelmät. Selonteko toteaa, että Afganistanilla on vaikutusta Euroopan laajaan turvallisuuteen. Israelin ja palestiinalaisten välillä sotilaallisten suorituskykyjen käytön todennäköisyyden arvioidaan kasvaneen. Iranin ydinaseohjelman lisäksi Lähi-Itää epävakauttaa Syyrian konflikti.

Taiwanista löytyy aineistossa yksi tiivistelmä *Väite, että Taiwan ei ole valtio, on laajasti tunnustettu, myös EU:n taholta*. Tiivistelmä on johdettu katkelmasta

”Kiinan ulkopoliitikassa niin sanottu yhden Kiinan politiikan korostaminen on keskeinen elementti ja koskee erityisesti Taiwania. Kansainvälisesti yhden Kiinan politiikka on laajasti tunnustettu, myös EU:n taholta (Valtioneuvosto 2012, 29).

Yhden Kiinan politiikkaa ei määritetä selonteossa, mutta Suomen eduskunnan internetsivuilla todetaan, että ”Kiinan tasavalta (Taiwan) julistautui itsenäiseksi valtioksi vuonna 1912, mutta Kiinan kansantasavallan vaatiman ’yhden Kiinan politiikan’ vuoksi Kiinan tasavallan tunnustaa nykyään enää noin 20 valtiota” (Eduskunta 2021a). Toisin sanoen yhden Kiinan politiikan tavoitteena on vähentää Taiwanin suvereenina valtiona tunnustavien toisten valtioiden määrää, ja tämä politiikka on yleisesti tunnustettu.

4.2.2. Valtiojoukot

Valtiojoukoista Pohjois-Atlantin liitosta (Nato) (42), Euroopan unionista (EU) (21) ja Pohjoismaista (16) muodostuu eniten mainintoja. Yhdistettäessä Pohjoismaiden ja Pohjoismaisen puolustusyhteistyöfoorumi Nordefcon tiivistelmät yhteen, Pohjoismaista muodostuu yhteensä 20 tiivistelmää, mikä on lähes yhtä paljon kuin EU:sta. Näiden lisäksi tiivistelmiä muodostui Yhdistyneistä kansakunnista (YK) (7), Baltian maista (4) ja Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestöstä (Etyj) (4). Vuoden 2021 puolustuselonteossa mainitaan ensimmäistä kertaa myös niin kutsutut maaryhmät, joita ovat Kehysvaltioryhmä (Engl. Framework Nations Concept, FNC), Euroopan interventioaloite (Engl. European Intervention Initiative, EI2) sekä Joint Expeditionary Force (JEF), jolle ei toistaiseksi ole suomenkielistä käännöstä. Kukin maaryhmistä mainitaan PP 2021:ssa kerran. Valtiojoukoista määrällisesti merkityksellisin on siis Nato, josta on kaksinkertainen määrä tiivistelmiä seuraavana olevaan EU:hun ja Pohjoismaihin verrattuna. Näiden kolmen jälkeen on selvä kuilu, kun neljänneksi eniten mainintoja kerännyt YK sai alle puolet EU:n ja Pohjoismaiden tiivistelmistä. Baltian maista ja Etyj:stä on yksittäisiä mainintoja. Suomi on liittynyt

FNC:hen ja JEF:iin vuonna 2017 ja EI2:een vuonna 2018, mikä selittää niiden maininnan ensimmäistä kertaa vasta PP 2021:ssä.

Pohjois-Atlantin liitto (Nato)

Valtiosjoukoista eniten mainittiin Pohjois-Atlantin liittoa. Siihen viitatuista katkelmista johdettiin 42 tiivistelmää, mikä on kaksinkertainen määrä toiseksi eniten mainittuun valtiosjoukkoon Euroopan unioniin. TPP 2012:ssa Nato kuvataan keskeisimpänä Euroopan turvallisuutta vakauttavana ja edistävänä toimijana. Sen yhteistyön kehittyminen EU:n, YK:n, Etyjin sekä muiden kansainvälisten ja alueellisten järjestöjen kanssa on Suomen kannalta myönteistä. Nato on tärkeä kumppani Suomelle, jonka kanssa tehtävää kumppanuuspolitiikkaa Suomi kehittää aktiivisesti ylläpitäen mahdollisuutta hakea Nato-jäsenyyttä. Suomen Nato-suhdetta painotetaan toteamalla, että Suomi on ollut Naton kumppani niin kauan, kuin se on ollut mahdollista. Naton uskotaan myös arvostavan Suomea kumppanina. Naton eurooppalaisten jäsenmaiden sotilaalliset suorituskyvyt ovat puutteelliset ja niiden sotilasmenot ovat vähenemässä. Nato toivoo eurooppalaisten jäsenmaiden aktiivisempaa toimijuutta Naton sotilaallisissa kriisinhallintaoperaatioissa. Nato tekee tiivistä yhteistyötä Suomen lisäksi Ruotsin ja Venäjän kanssa.

UTPP 16-17:ssa on havaittavissa muutos Naton ydintoiminnassa, kun aineistossa todetaan pelotteen ja yhteisen puolustuksen palanneen Naton päätehtäväksi; nyt Nato varautuu sotilaalliseen kriisiin, ei kriisinhallintaan. Nato on yhä Euroopan turvallisuusrakenteelle keskeinen. Se on vakauttava toimija Itämeren alueella, jossa Nato katsoo turvallisuuden heikentyneen. Aineiston arvion mukaan Suomi ja Nato jakavat yhteisen toimintaympäristön. Suomi tiivistää laajaa ja kehittyvää puolustusyhteistyötä Naton kanssa, minkä kehittymiseen vaikuttaa myös itäisten jäsenmaiden puolustuskyvyn vahvistuminen. Yhteistyö Naton kanssa on tärkeää EU:n puolustusyhteistyötä kehittäessä. Suomi ylläpitää mahdollisuutta hakea Nato-jäsenyyttä, mutta päätökseen vaikuttaa Suomen turvallisuusympäristön kehittyminen.

UTPP 20-21 vahvistaa Naton painopisteen muutosta todeten sen keskittyvän kollektiiviseen puolustukseen, minkä vuoksi sen jäsenmaat vahvistavat puolustustaan ja pelotetaan. Nato on lisännyt toimintaa ja läsnäoloa Baltian maissa ja Puolassa, mikä on lisännyt Itämeren alueen vakautta. Naton laajentuminen Länsi-Balkanille on lisännyt vakautta myös tällä alueella. Natolla on Euroopan turvallisuuden kannalta edelleen keskeinen merkitys. Vahva ja yhtenäinen Nato on Euroopan ja Suomen intresseissä. Nato huomioi aiempaa enemmän Pohjois-Atlantin meriyhteyksien turvaamisen ja pohjoiset alueet, jonka turvallisuudesta käytävä vuoropuhelu Naton kanssa on Suomen intresseissä. Nato ja sen jäsenmaat jatkavat sotilaallisten suorituskykyjen kehittämistä. EU:n ja Naton yhteistyön

tiivistäminen on yhä tärkeämpää. Mahdollisuus hakea Nato-jäsenyyttä on Suomen turvallisuuden kannalta tärkeä.

Euroopan unioni (EU)

Euroopan unionista (EU) muodostui 21 tiivistelmää, mikä on vähän verrattuna siihen, kuinka paljon EU:sta kirjoitetaan selonteoissa. EU nähdään TPP 2012:ssa toimijana, jolla on turvallisuuspoliittista merkitystä Euroopan vakaudelle. EU:n puolustusyhteistyö tukee laajan turvallisuusyhteisön muodostumista Eurooppaan. Suomi on sitoutunut EU:n yhteisten turvallisuus- ja puolustuspolitiikan kehittämiseen. Suomi katsoo, että EU-jäsenyys edellyttää sen jäsenmaita antaa tarvittaessa apua, jos jokin jäsenvaltio joutuu alueeseensa kohdistuvan aseellisen hyökkäyksen kohteeksi.

UTPP 16-17:ssa EU nähdään keskeisenä Euroopan turvallisuusrakenteena, joka on vahva toimija yhteisessä turvallisuus- ja puolustuspolitiikassa. Tämä parantaa eurooppalaisen puolustuskyvyn perustaa. Unionilla on myös rooli jäsenmaiden alueen puolustamisessa. Suomi edistää EU:n puolustusyhteistyötä, mikä osaltaan kehittää Suomen puolustuskyvyn kehittämistä. Lissabonin sopimuksen 42(7) artikla ja sopimuksen Euroopan unionin toiminnasta 222 artikla vahvistavat unionia turvallisuusyhteisönä ja lisäävät EU:n jäsenvaltioiden keskinäistä solidaarisuutta. Suomi katsoo, että EU-jäsenyys estää Suomen jättäytymisen ulkopuolelle, jos sen lähialueella tai muualla Euroopassa turvallisuus olisi uhattuna. EU:n yhteistyön kehittäminen Naton kanssa on Suomen etujen mukaista.

UTPP 20-21:n mukaan EU on keskeinen Euroopan turvallisuusrakenne ja laaja-alainen turvallisuuspoliittinen toimija, jonka laajentumispolitiikalla on edistetty turvallisuutta ja vakautta Euroopassa. EU turvallisuusyhteisönä vahvistaa myös Suomen turvallisuutta ja Suomi edistää EU:n puolustusyhteistyön kehittämistä. Lissabonin sopimuksen 42(7) artikla ja sopimuksen Euroopan unionin toiminnasta 222 artikla vahvistavat unioni turvallisuusyhteisönä ja lisäävät EU:n jäsenvaltioiden keskinäistä solidaarisuutta.

Pohjoismaat ja Nordefco

Pohjoismaiden sotilaspoliittisesta ulottuvuudesta aineistossa puhutaan Pohjoismaista sellaisenaan sekä Pohjoismaiden puolustusyhteistyöorganisaatio Nordefcon kautta. Nordefcosta, joka on lyhenne sanoista *Nordic Defence Cooperation*, muodostetut tiivistelmät yhdistetään Pohjoismaista muodostettujen tiivistelmien kanssa, koska molemmat viittaavat valtiojoukkoon, johon kuuluvat Suomen lisäksi Islanti, Norja, Ruotsi ja Tanska. Pohjoismaista muodostui 16 tiivistelmää ja se

mainittiin jokaisessa tarkastelupisteessä. Nordefcosta on neljä tiivistelmää, joista kaksi TPP 2012:ssa ja kaksi UTPP 20-21:ssa.

TPP 2012:ssa Pohjoismaista todetaan, että niiden yhteinen turvallisuusympäristö, maantieteellinen läheisyys, tavoitteet ja toimintakulttuurit mahdollistavat ja kannustavat laaja-alaiseen puolustusyhteistyöhön. Pohjoismainen suorituskykyjen kehittäminen täydentää Naton ja EU:n puitteissa tehtävää suorituskyky-yhteistyötä. Pohjoismainen puolustusyhteistyö, joka on jo vakiintunutta kriisinhallintaoperaatioissa, vahvistaa Pohjoismaiden toimijuutta. Pohjoismaat ovat Suomelle tärkeitä yhteistyökumppaneita ja Nordefco on Suomen keskeisin monenvälinen puolustusyhteistyörakenne. Suomi haluaa syventää luontevana pitämäänsä pohjoismaista puolustusyhteistyötä, mikä vahvistaa Suomen toimijuutta lähialueillaan. UTPP 16-17 toteaa ainoastaan, että Pohjoismailla on keskeinen merkitys Suomen turvallisuudelle. Suomi kehittää pohjoismaista puolustusyhteistyötä.

UTPP 20-21 toteaa aiempien tarkastelupisteiden mukaisesti, että pohjoismainen puolustusyhteistyö on tiivistä ja aiempaa tärkeämpää. Pohjoismailla ja Baltian mailla on yhteisiä turvallisuushaasteita. Vuoden 2021 puolustuselonteossa todetaan yhteistyön tiivistyneen. Sen tavoitteeksi määritellään Pohjoismaiden puolustuskyvyn vahvistaminen sekä yhteistyökyky niin rauhan, kriisin kuin konfliktinkin aikana. Suomi osallistuu puolustusyhteistyöhön aktiivisesti ja haluaa kehittää sitä edelleen. Suomi yhdessä muiden Pohjoismaiden kanssa vahvistavat suhteitaan Yhdysvaltoihin ja jatkavat säännöllistä dialogia Baltian maiden kanssa.

Muut

Nato, EU ja Pohjoismaat olivat hyvin korostuneita suhteessa muihin valtiojoukkoihin. Vain näistä muodostui tiivistelmiä jokaisessa tarkastelupisteessä. Näiden kolmen lisäksi aineistossa muodostui tiivistelmiä Yhdistyneistä kansakunnista (YK), Baltian maista, Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestöstä (Etyj), Kehysvaltioryhmästä (FNC), Euroopan interventioaloitteesta (EI2) sekä Ison-Britannian johtamasta Joint Expeditionary Forcesta.

YK mainitaan kahdessa ensimmäisessä tarkastelupisteessä. TPP 2012 toteaa YK:n turvallisuusneuvoston merkityksen kasvaneen konfliktien ehkäisemisessä ja ratkaisemisessa. Sillä on ratkaiseva asema kaikkia valtioita sitovien kansainvälisten ratkaisujen oikeuttajana. Kansainvälisen oikeuden näkökulmasta vain YK:n turvallisuusneuvosto voi valtuuttaa sotilaallisten suorituskykyjen käytön itsepuolustuksen lisäksi. Suomi pyrkii vahvistamaan YK-järjestelmän toimintakykyä. UTPP 16-17 toteaa YK:n turvallisuusneuvoston olevan voimaton, jos sen pysyvillä jäsenillä on osallisuus tai intressi konfliktissa. Silti toisen maailmansodan jälkeen YK:ssa luotu normisto ja instituutiot

nähdään muodostavan edelleen vahvan pohjan sotilaallisen voimankäytön ja sen välineiden hallinnalle.

Baltian maista on yhteensä neljä tiivistelmää. TPP 2012:n mukaan Baltian maiden kasvava osallistuminen pohjoismaiseen ja Itämeren alueen turvallisuusyhteistyöhön on myönteistä. Baltian maat ovat Suomelle läheisiä kumppaneita puolustuspoliittisen dialogin syventämisessä. UTPP 20-21 toteaa Baltian maiden jatkaneen kansallisen puolustuskykynsä ja Naton yhteisen puolustuksen vahvistamista. Suomi yhdessä muiden Pohjoismaiden kanssa jatkavat säännöllistä dialogia Baltian maiden kanssa. Suomi tukee Pohjoismaiden ja Baltian maiden välistä puolustusyhteistyötä niin sanotussa Pohjoisessa ryhmässä²⁴. Eurooppalaisista turvallisuuteen keskittyvistä järjestöistä EU:n lisäksi Etyj mainittiin sotilaspoliittisessa kontekstissa kahdesti toisessa ja kolmannessa tarkastelupisteessä, joissa Etyjin todetaan olevan maantieteellisesti laaja turvallisuuden järjestö, joka on Euroopan yksi keskeisistä turvallisuusrakenteista. Kolmannessa tarkastelupisteessä mainitaan ensimmäistä kertaa kolme niin kutsuttua maaryhmää, joihin Suomi on liittynyt toisen tarkastelupisteen jälkeen. Nämä ovat Saksan johtama kehysvaltioryhmä, Ranskan johtama Euroopan interventioaloite ja Ison-Britannian johtama Joint Expeditionary Force. Kukin mainitaan kerran UTPP 20-21:ssä, jossa todetaan, että monikansalliset maaryhmät, kuten JEF, EI2 ja FNC ovat tärkeä osa Suomen puolustusyhteistyön verkostoa.

4.2.3. Maantieteelliset alueet

Sotilaspoliittista merkitystä aineistossa annetaan yhteensä 13 maantieteelliselle alueelle. Tiivistelmiä muodostuu Itämeren alueelle (23), Arktiselle alueelle (18), Eurooppaan (10), Pohjois-Eurooppaan (9) ja Lähi-Itään (6). Muita merkityksellisiä alueita ovat Pohjois-Atlanti (4), Pohjoinen alue (3), Keski-Aasia (3), Kuolan niemimaa (2), Afrikka (2), Euroatlanttinen alue (1), Euraasia (1) ja Gotlanti (1). Yksi huomio alueiden listauksessa on se, että mainittujen alueiden voidaan nähdä olevan osittain päällekkäisiä. Esimerkiksi Eurooppaan kuuluu Pohjois-Eurooppa, johon voidaan tulkita kuuluvan Itämeren alue, johon vielä voidaan tulkita kuuluvan Gotlanti. Toisaalta Euroopan voidaan katsoa kuuluvan laajempaan Euroatlanttiseen alueeseen tai Euraasiaan. Lisäksi on huomionarvoista, että selonteoissa käytetään kahta läheistä termiä Pohjois-Eurooppa ja Pohjoinen alue. On mahdollista, että näillä viitataan samaan maantieteelliseen alueeseen, mutta tästä ei voida varmistua määritelmien puuttuessa. Alueiden määrittelemättömyydestä johtuen jokaista käsitellään tässä vaiheessa erillisenä alueena, vaikka osa tai mahdollisesti kaikki alueet ovat jonkin toisen sotilaspoliittisesti

---

²⁴ Engl. Northern Group. Pohjoinen ryhmä on vuonna 2010 Ison-Britannian perustama puolustusasioiden keskustelufoorumi, johon osallistuu Ison-Britannian lisäksi Tanska, Viro, Suomi, Saksa, Islanti, Latvia, Liettua, Alankomaat, Norja ja Ruotsi.

merkityksellisen alueen kanssa päällekkäinen. Yläluokkien muodostamisen yhteydessä alueita kootaan sotilaspoliittisesti koherenteiksi kokonaisuuksiksi.

Itämeren alue

TPP 2012 toteaa, että yhteistyön vakiintuminen Itämeren alueella vahvistaa Suomen vakautta ja edistää laajaa turvallisuutta. Itämeren alue on Venäjälle keskeinen valtion toimintakyvyn kannalta. Suomi edistää Itämeren alueen yhteistyötä. UTPP 16-17 toteaa, että Itämeren alueella jännite on kasvanut, turvallisuustilanne heikentynyt ja sotilaallinen toiminta lisääntynyt, mikä vaikuttaa Suomeen. Itämeren sotilasstrateginen merkitys on kasvanut. Myös Nato katsoo, että turvallisuustilanne on heikentynyt. Aluetta vakauttavat Nato sekä Suomen ja Ruotsin välinen puolustusyhteistyö. Suomen Nato-jäsenyydellä olisi perustavanlaatuinen vaikutus Itämeren alueen turvallisuuspoliittiseen tilanteeseen.

UTPP 20-21:n mukaan Itämeren alueen sotilasstrateginen merkitys on kasvussa. Itämeren alueen valtiot jatkavat puolustusmenojensa lisäämistä, valmiutensa parantamista ja puolustusyhteistyön tiivistämistä. Itämeren alueen turvallisuuskysymykset korostuvat puolustuspoliittisessa yhteistyössä. Kansainvälisen turvallisuuden jännitteet heijastuvat Itämeren alueelle sotilaallisen toiminnan lisääntymisenä. Suomelle Itämeren alueen turvallisuuden ja vakauden lisääminen on keskeistä. Alueen vakauttamiseksi Suomi tekee yhteistyötä Baltian maiden ja muiden Itämeren alueen valtioiden kanssa sekä vahvistaa poliittista vuoropuhelua Naton kanssa. Lisäksi Naton ja Yhdysvaltojen kasvanut toiminta Baltian maissa ja Puolassa on vakauttanut aluetta. Itämeren alue on keskeinen osa Venäjän tavoittelemaa strategista syvyyttä. Itämeren alue yhdessä Pohjois-Atlantin ja pohjoisten merialueiden kanssa muodostavat turvallisuuspoliittisen kokonaisuuden. Puolustusyhteistyö Ruotsin kanssa tähtää Itämeren alueen turvallisuuden vahvistamiseen.

Arktinen alue

TPP 2012:n mukaan arktisen alueen sotilaspoliittinen merkitys sekä harjoitustoiminta alueella kasvaa. Arktisen alueen rantavaltiot päivittävät sotilaallisia suorituskykyjään alueelle paremmin soveltuviksi. Arktinen alue on kuitenkin vakaa ja sotilaallinen konflikti alueella on epätodennäköinen. Arktinen alue on Venäjälle tärkeä turvallisuuspoliittisesti ja alue on Venäjän intressipiirissä. UTPP 16-17 toteaa, että arktinen alue on säilynyt toistaiseksi vakaana vaikka sotilaallinen läsnäolo alueella on kasvanut. Venäjä on lisännyt viime vuosina sotilaallista läsnäoloa ja aktiivisuutta arktisella alueella. Se kehittää sotilaallisten suorituskykyjen toimintakykyä alueella toimimiseen. Suomi edistää kahdenvälisesti ja monenkeskisesti arktisen toimintaympäristön vakautta ja turvallisuutta.

UTPP 20-21:n mukaan arktisen alueen strateginen merkitys on kasvanut ja arktisten lähialueiden turvallisuuskysymykset korostuvat puolustuspoliittisessa yhteistyössä. Alueen merkitys suurvaltakilpailussa on korostunut. Jännitteet ovat lisääntyneet alueella, ja sinne heijastuu alueen ulkopuoliset sotilaalliset jännitteet. Arktisen alueen turvallisuuden ja vakauden lisääminen on keskeistä sen geopoliittisen merkityksen kasvaessa Suomelle. Sotilaallisen toiminnan lisääntyminen arktisella alueella vaikuttaa Suomen puolustuksen toimintaympäristöön.

Eurooppa

Euroopan merkityksellistämisen arviointi maantieteellisenä alueena on haastavin, koska yhtäältä Eurooppa ei ole selkeästi määriteltävä alue, minkä lisäksi sillä on myös toimijuutta. Eurooppa esitettiin usein toiminnan kohteena, jolloin nämä tiivistelmät liitettiin toimijaan, ei maantieteeseen. Lopulta Euroopasta muodostui kymmenen tiivistelmää. TPP 2012:n osalta Euroopasta maantieteellisenä alueena Suomelle todetaan, että yleiseurooppalainen kriisi voi ulottua Suomeen turvallisuuspoliittisena uhkana. Euroopan sotilaallisista suorituskyvyistä todetaan, että ne ovat riittämättömät ja niiden painopiste on siirtynyt nopeasti liikuteltaviin ja monikäyttöisiin suorituskykyihin. UTPP 16-17:n mukaan Euroopan turvallisuustilanne on heikentynyt ja se vaikuttaa Suomeen. Suomi ei voisi olla ulkopuolinen, jos Euroopassa turvallisuus olisi uhattuna. Lisäksi Euroopan lähialueiden turvallisuuspoliittinen merkitys kasvaa. UTPP 20-21:n mukaan Euroopan lähialueiden turvallisuustilanne on epävakaa ja vaikeasti ennakoitavissa. Venäjän, Yhdysvaltojen ja Kiinan välinen kilpailuasema ja jännitteiden lisääntyminen vaikuttavat Euroopan lähialueiden turvallisuustilanteeseen. Solidaarisuudella on Suomelle vahva turvallisuuspoliittinen merkitys ja Suomi kantaa vastuuta Euroopan turvallisuudesta yhdessä muiden EU:n jäsenvaltioiden kanssa.

Muut

Pohjois-Eurooppa mainitaan ensimmäisessä ja kolmannessa tarkastelupisteessä. TPP 2012:n mukaan Pohjoismainen puolustuspoliittinen yhteistyö vakauttaa Pohjois-Eurooppaa. Alueen valtiot ovat Suomelle erityisen tärkeitä kumppaneita. UTPP 20-21:n mukaan Pohjois-Euroopan turvallisuuden ja vakauden lisääminen on keskeistä. Alueen strateginen merkitys on kasvanut ja mahdollisessa Euroopan laajuisessa konfliktissa Pohjois-Eurooppa muodostaisi sotilasstrategisesti tarkasteltuna kokonaisuuden. Yhdysvallat on merkittävin alueen ulkopuolinen toimija. Pohjois-Eurooppa on keskeinen osa Venäjän tavoittelemaa strategista syvyyttä. Lähi-itä mainitaan TPP 2012:ssa kerran, kun sillä todetaan olevan vaikutusta Euroopan laajaan turvallisuuteen. UTPP 16-17 jatkaa tästä: ”Konfliktit Lähi-idässä muuttavat Euroopan turvallisuusasemaa”. Neljä kuudesta Lähi-itää koskevasta tiivistelmästä muodostui kolmannen tarkastelupisteen kohdalla, jossa alueella todetaan

olevan turvallisuuspoliittista merkitystä. Lähi-idän alueen valtiolla on jännitteitä ja ristiriitoja. Alueen kehityskulut vaikuttavat suoraan Euroopan turvallisuuteen.

Pohjois-Atlantti mainitaan ainoastaan UTPP 20-21:ssa, jossa siellä todetaan olevan jännitteitä. Pohjois-Atlantin meriyhteyksien merkitys on kasvussa ja sotilaallinen toiminta alueella on lisääntynyt. Selontekojen arvion mukaan Pohjois-Atlantti, pohjoiset merialueet ja Itämeren alue muodostavat turvallisuuspoliittisen kokonaisuuden. Nato huomioi aikaisempaa enemmän Pohjois-Atlantin meriyhteyksien turvaamisen. Pohjoinen alue mainitaan Pohjois-Euroopan tapaan ensimmäisessä ja kolmannessa tarkastelupisteessä. TPP 2012 toteaa yhteistyön vakiintuneen pohjoisilla alueilla. Tämä yhteistyö vahvistaa Suomen vakautta ja edistää laajaa turvallisuutta. UTPP 20-21:n mukaan Suomen intressissä on käydä Naton kanssa vuoropuhelua myös pohjoisen alueen turvallisuudesta ja sen pitämisestä jännitteiden ulkopuolella. Myös Keski-Aasia mainitaan vain ensimmäisessä ja kolmannessa tarkastelupisteessä. TPP 2012:n mukaan Keski-Aasian mailla on Suomelle geopoliittista merkitystä. UTPP 20-21:n mukaan Keski-Aasian strateginen merkitys on kasvanut EU:lle. Venäjällä on ollut historiallisesti vahva rooli Keski-Aasiassa.

Valtioiden sisäisistä alueista mainitaan Venäjällä sijaitseva Kuolan niemimaa ja Itämerellä sijaitseva Ruotsille kuuluva saari Gotlanti. Ensimmäinen mainittiin aineistossa kahdesti, joiden mukaan Kuolan niemimaa on Venäjälle sotilaallisesti tärkeä, ja se kehittää alueen sotilaallisia suorituskykyjä. Afrikka mainittiin UTPP 20-21:ssa kahdesti. Afrikan mantereen strateginen merkitys on kasvanut ja alueen epävakaus vaikuttaa aiempaa suuremmin Euroopan ja Suomen turvallisuuteen. Euroatlanttinen alue mainitaan kerran TPP 2012:ssa, jossa nähdään turvallisuusyhteisön muodostamisen euroatlanttinen-auraasialainen -alueelle tavoitteelliseksi. Edellisen tiivistelmän lisäksi Euraasiasta jatketaan TPP 2012:ssa: *Venäjä pyrkii integroimaan Euraasiaa sen johdolla.* Viimeisenä alueellisena tiivistelmänä on Gotlanti, jonne on UTPP 16-17:n mukaan sijoitettu pysyvästi sotilaallisia suorituskykyjä.

4.2.4. Suomi toimijana

Suomen toimijuus-kategoriolla on tarkoitus tukea toimijoiden merkityksellistämistä ja vastata alueellisen turvallisuuskompleksiteorian näkökulmasta kysymykseen Suomen asemoitumisesta suhteessa EU-Euroopan kompleksiin. Yhtäältä aineistossa esiintyvä toiminnan kuvaaminen tukee arviota toiminnan kohteesta. Esimerkiksi katkelmasta ”Yhteistyön syventämistä Ruotsin kanssa jatketaan ilman ennalta määriteltyjä rajoitteita” on johdettu tiivistelmä *Suomi syventää puolustusyhteistyötä Ruotsin kanssa ilman määriteltyjä rajoitteita* ei suoraan merkityksellistä Ruotsi-suhdetta, mutta vahvistaa epäsuorasti tulkintaa Ruotsista tärkeänä puolustusyhteistyökumppanina

(Valtioneuvosto 2020, 28). Toimijuus-kategorioiden tiivistelmät liitetään osaksi alaluokkia niiltä osin kun ne koskevat toimijaa tai maantieteellistä aluetta.

TPP 2012:n mukaan Suomen turvallisuus- ja puolustuspoliittista toimintalinjaa luonnehtivat jatkuvuus, avoimuus ja vahva sitoutuminen eurooppalaiseen ja kansainväliseen yhteistyöhön. Suomi vaikuttaa vahvasti Euroopan unionissa ja osallistuu sen yhteisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan kehittämiseen. EU-jäsenyys on Suomelle perustavaa laatua oleva turvallisuuspoliittinen valinta. Suomi osallistuu aktiivisesti Naton kumppanuuteen, pohjoismaiseen puolustusyhteistyöhön, sotilaalliseen kriisinhallintaan sekä globaalien ja lähialueidensa turvallisuusrakenteiden vahvistamiseen. Suomi edistää laajan turvallisuusyhteisön muodostumista Eurooppaan ja pyrkii YK-järjestelmän vahvistamiseen. Suomi pyrkii laaja-alaiseen yhteistyöhön Yhdysvaltojen kanssa ja sillä on läheinen turvallisuuspoliittinen suhde Ruotsiin. Suomi syventää suhteitaan Venäjän kanssa ja sitä kiinnostaa Venäjän asevoimien tila.

UTPP 16-17:n mukaan Suomi on aktiivinen ulko- ja turvallisuuspoliittinen toimija, joka harjoittaa aktiivista vakauserityisyyttä sekä kattavaa yhteistyötä sotilaallisten uhkien ennaltaehkäisemiseksi ja aseellisen hyökkäyksen torjumiseksi. Kansainväliseen sotilaalliseen harjoitustoimintaan Suomi osallistuu harkintansa mukaan, kuitenkin samalla varautuen antamaan tarvittaessa sotilaallista apua. Se tiivistää yhteistyötä Ruotsin, Naton, Pohjoismaiden ja Yhdysvaltojen kanssa sekä edistää EU:n puolustusyhteistyön kehittämistä. Suomi ylläpitää mahdollisuutta hakea Nato-jäsenyyttä. Jäsenyyden harkintaan vaikuttaa Suomen turvallisuusympäristön muutokset. EU-jäsenyys estää Suomen jättäytymisen ulkopuolelle, jos Euroopassa tai sen lähialueilla turvallisuus olisi uhattuna. Suomi ylläpitää ja rakentaa yhteistyötä Venäjän kanssa, mutta EU:n yhteiset linjaukset ohjaavat Suomen Venäjä-suhteita. Suomelle erityisesti lähiympäristön sotilaalliset suorituskyvyt ovat merkittäviä. Suomi kehittää sotilaallisia suorituskykyjään ja sotilaallisen avun vastaanottokyvyn edellyttämät toimet huomioidaan laaja-alaisesti. Suomi kehittää laajan yhteistyöverkoston avulla järjestelyjä, joita voidaan hyödyntää kaiken mahdollisen avun saamiseksi mahdollisen kriisin alkuvaiheesta alkaen. Suomi on tärkeä arktisen alueen toimija.

UTPP 20-21 toistaa useita toisen tarkastelupisteen kohtia. EU-jäsenyys estää Suomen jättäytymisen ulkopuolelle jos Euroopassa tai Suomen lähialueilla turvallisuus on uhattuna. Suomi harjoittaa aktiivista vakauserityisyyttä sotilaallisten uhkien ehkäisemiseksi ja jännitteiden vähentämiseksi. Suomen nykyisessä toimintaympäristössä ja sen kehityspotentiaalissa valossa Suomella ei ole mahdollisuutta eikä halua eristäytyä. Suomi tekee tiivistä yhteistyötä Pohjoismaiden ja erityisesti Ruotsin kanssa, jonka kanssa tehtävälle yhteistyölle ei ole asetettu ennalta rajoitteita. Suomi lisää ja syventää yhteistyötä Norjan kanssa. Suomi jatkaa puolustusyhteistyötä Yhdysvaltojen kanssa

kansallisen puolustuksen ja yhteistoimintakyvyn vahvistamiseksi sekä sotilaallisen huoltovarmuuden turvaamiseksi. Suomi myötävaikuttaa siihen, että EU:n ja Yhdysvaltain kumppanuussuhde jatkuu tiiviinä. Yhdysvaltojen ja Kiinan jännitteinen suhde pakottaa Suomen pohtimaan omaa asemoitumistaan. Myös se, miten Venäjä asemoituu suhteessa Yhdysvaltoihin ja Kiinaan on Suomelle merkityksellistä. Suomi haluaa rajoittaa Kiinan ydinasesuorituskykyjen kehittämistä. Mahdollisuus hakea Nato-jäsenyyttä on Suomen turvallisuuden kannalta tärkeää.

4.3. Yläluokkien muodostaminen

Sarajärven ja Tuomen mukaan, kun aineisto on alustavasti ryhmitelty jollain tavalla – tässä tapauksessa turvallisuuskeskinäisriippuvuuksien linjoiksi – pyritään ryhmitelystä aineistosta etsimään tutkimuskysymyksen kannalta merkityksellisiä teemoja (Tuomi ja Sarajärvi 2018, 113). Tämän tutkielman kannalta keskeistä on tunnistaa sosiaalisen konstruktion ja maantieteen näkökulmasta koherentit alueet ja niiden toimijat, koska turvallisuuskompleksi on koherenssi turvallisuuskeskinäisriippuvuuksien linjojen keskittymä, jonka sisällä olevien toimijoiden turvallisuutta ei voida järkevästi ratkaista ilman toisten huomioimista (Buzan ja Wæver 2003, 44). Yläluokat muodostetaan teoriaohjaavasti ryhmittämällä alaluokkia maantieteellisiin sotilaspoliittisesti koherentteihin kokonaisuuksiin.

Näitä muodostuu yhteensä viisi: Yhdysvallat, Venäjä, Itämeren alue, Pohjois-Eurooppa, Arktinen alue, Muu Eurooppa sekä Muut. Itämeren alue, Pohjoinen Eurooppa ja Muu Eurooppa perustuvat maantieteeseen ja sisältävät valtiotoimijoiden lisäksi myös valtiojoukkoja. Aineistosta nousee kuitenkin Yhdysvallat ja Venäjä valtiotoimijoina, jotka ovat keskeisiä toimijoita lähes kaikkialla Suomen sotilaspoliittisessa toimintaympäristössä. Siksi niistä muodostetaan omat yläluokkansa. Viidentenä yläluokkana on Muut alueet, joka koostaa löyhästi ulkopuolelle jääneet alaluokat. On huomionarvoista, että moni alaluokka sopisi useaan eri yläluokkaan ja toisaalta myös yläluokat saattavat olla osin toistensa kanssa päällekkäin. Kuten aikaisemmin on todettu, aineistossa ei määritellä maantieteellisiä alueita, vaan kuvataan ainoastaan valtioita ja niiden toimintaa suhteessa tiettyyn alueeseen, minkä vuoksi alaluokkien ryhmittelyssä yläluokaksi tutkijan tulkinnan painoarvo on suuri.

4.3.1. Yhdysvallat

Yhdysvallat yhdessä Venäjän kanssa ovat keskeisessä roolissa kaikilla Suomelle tärkeillä maantieteellisillä alueilla. Maantieteellisesti katsottuna nämä ovat kuitenkin hyvin erilaisia Venäjän ollessa Suomen naapurimaa Yhdysvaltojen ollessa Pohjois-Atlantin takainen valtio. Yhdysvallat-yläluokkaan lisätään Nato, vaikka sen jäsenistä suurin osa on eurooppalaisia valtioita. Nato on itse

asiassa Norjan kautta Suomen naapurissa, mutta sen sotilaspoliittinen painopiste sijaitsee aineiston perusteella kuitenkin selvästi Yhdysvalloissa. Nato on sotilaspoliittisesti Yhdysvaltoja suurempi toimija ja valtiolla itsellään on Suomelle sotilaspoliittista merkitystä, mutta Nato ilman Yhdysvaltoja olisi olennaisesti heikompi toimija.

Yhdysvallat kuvataan aineistossa johtavana sotilaallisena suurvaltana, jonka sitoutuminen Natoon ja Eurooppaan on tärkeää Suomen sotilaspoliittiselle turvallisuudelle. Sitoutumisen tärkeys on voimistunut koko tarkastelujakson ajan. Ensimmäisessä kahdessa tarkastelupisteessä sitoutumista kuvattiin tärkeänä ja merkityksellisenä, mutta vuoden 2021 puolustuselonteossa todetaan Yhdysvaltojen olevan Pohjois-Euroopan merkittävin alueen ulkopuolinen toimija, ja että sen sitoutuminen Eurooppaan on keskeistä (Valtioneuvosto 2021, 43). Muutosta on tapahtunut sitoutumisen merkityksellistämisen lisäksi Yhdysvaltojen sotilaallisten suorituskykyjen sijoittamisessa, jossa on tapahtunut ensimmäisen tarkastelupisteen jälkeen joukkojen keskittämistä Euroopan maaperälle ja erityisesti Baltian maihin ja Itä-Eurooppaan. Yhdysvallat on Suomelle tärkeä puolustusyhteistyökumppani ja tämän yhteistyön Suomi toivoo syventyvän jatkossa.

Naton osalta aineistossa on havaittavissa kaksi tarkastelujakson läpileikkaavaa teemaa ja kaksi muutosta. Nato on edellisen kymmenen vuoden ajan ollut keskeinen Euroopan turvallisuuden vakauttaja ja edistäjä, johon merkittävä osa Euroopan maista tukeutuu. Suomi on tehnyt jatkuvasti puolustusyhteistyötä Naton kanssa. Muutoksena voidaan havaita Suomen yhteistyön tiivistäminen Naton kanssa. Naton toiminnan painopiste on muuttunut tarkastelujaksolla sotilaallisesta kriisinhallinnasta kollektiiviseen puolustukseen. Naton jäsenmaat ovat kääntäneet laskevan puolustusmenojen trendin ja alkaneet keskittyä kehittämään suorituskykyjä kollektiivista puolustusta varten.

4.3.2. Venäjä

Venäjä-yläluokkaan kuuluu Venäjän valtion lisäksi maantieteellisenä alueena Euraasia ja Kuolan niemimaa, joista jälkimmäinen on Venäjälle sotilasstrategisesti tärkeä alue, jolle on keskitetty Pietarin lisäksi Venäjän luoteiset sotilaalliset suorituskyvyt. Venäjä on Yhdysvaltojen ohella Suomen tärkein sotilaspoliittinen turvallisuuskeskinäisriippuvuuden linja. Näitä kahta kuvataan Suomen kannalta sotilaspoliittisesti monin tavoin samalla tavalla; molemmilla on keskeinen rooli Euroopan turvallisuuden kannalta, molemmat ovat keskeisiä toimijoita Itämeren ja Arktisella alueella, ja kummankin sotilaalliset suorituskyvyt ovat huomattavat. Venäjä kuitenkin merkityksellistetään kaikilla sotilaspoliittisen sektorin ulottuvuuksilla Suomen turvallisuuden näkökulmasta lähes täysin kielteisenä; Venäjä kuvataan ainoana toimijana, joka on Suomelle sotilaspoliittinen uhka. Yhtäältä se

tapahtuu suoraan Venäjän sotilaallisten suorituskykyjen kautta, joita Suomi tulkitsee Venäjän käyttävän aktiivisesti osana omaa turvallisuuspolitiikkaansa. Tästä konkreettisena esimerkkinä on aineiston ainoa tapaus, jossa valtion suvereniteetti kiistetään sotilaallisesti, kun Venäjä valloitti ja liitti Krimin niemimaan itseensä ja ylläpitää Itä-Ukrainan konfliktia. Toisaalta uhkan kuvataan kohdistuvan epäsuorasti, kun Venäjä pyrkii heikentämään eurooppalaista ja läntistä ”turvallisuusjärjestelmää.” Sitä, mitä turvallisuusjärjestelmällä tarkoitetaan, ei aineistossa tarkenneta.

Aineiston läpileikkaavat kuvaukset Venäjästä ovat pyrkimys sotilaalliseksi suurvallaksi, Venäjän ratkaiseva merkitys Suomen ja Euroopan turvallisuudelle, sotilaallisten suorituskykyjen määrätietoinen kehittäminen, toimijuuden vahvistuminen arktisella alueella, Venäjän näkemys Yhdysvalloista ja Natosta sotilaallisena uhkana itselleen sekä Venäjän pyrkimys muodostaa ja ylläpitää etupiirijakoon perustuvaa turvallisuusjärjestystä, jossa Venäjän lähialueet tulee olla sen vaikutusvallan piirissä. Lisäksi Venäjä pyrkii integroimaan Euraasiaa. Suomi kuuluu Venäjän etupiiriin. Muuttuvia tekijöitä ovat Venäjän sotilaallisen voimankäytön ja sillä uhkaamisen kasvu sekä lännen ja Venäjän välisen suhteen heikentyminen.

4.3.3. Itämeren alue

Itämeren alueen voidaan katsoa olevan Suomelle sotilaspoliittisesti tärkein maantieteellinen alue. Yläluokkaan kuuluvat valtiotoimijoista Ruotsi, Norja, Viro, Yhdysvallat ja Venäjä. Valtiojoukkoina alueeseen kuuluvat Pohjoismaat, Nordefco ja Nato, ja maantieteellisistä alueista yläluokalle nimen antava Itämeren alue sekä Gotlannin saari. Katkelmassa vuoden 2021 puolustuselonteosta todetaan, että ”kahdenvälisessä yhteistyössä painotetaan niitä maita, jotka olisivat kriisitilanteessa Suomen puolustuksen näkökulmasta merkittäviä toimijoita Pohjois-Euroopassa ja Itämeren alueella” (Valtioneuvosto 2021, 26). Itämeren alueen merkitys näkyy suurimmassa osassa alaluokkia ja erityisesti Suomen omissa toimissaan; Suomen harjoittama puolustusyhteistyö keskittyy pääosin Itämeren alueen vakauttamiseen. Yläluokan sisällä Ruotsi, Norja, Pohjoismaat ja Nordefco muodostavat yhden temaattisen kokonaisuuden kahden ensimmäisen ollessa Suomen lisäksi Pohjoismaa sekä jäsen pohjoismaisessa puolustusyhteistyöjärjestössä Nordefcossa.

Itämeren alueen sotilasstrateginen merkitys on kasvanut koko tarkastelujakson ajan, josta konkreettisena ilmiönä on Itämeren alueen toimijoiden kasvavat puolustusmenot ja kasvava sotilaallinen läsnäolo alueella. Itämeren alueen merkityksellistämisen läpi tarkastelujakson näkyy Suomen toiminta ja yhteistyö alueen turvallisuuden ja vakauden edistämiseksi. Toiseksi jatkuvuutta edustaa Itämeren tärkeys Venäjälle ja sen toimintakyvylle. Muutoksena näky Itämeren alueen kasvava merkitys Suomen turvallisuudelle, alueella lisääntyneet jännitteet ja sotilaallinen toiminta.

Aineistossa Suomi jakaa valtiot ja valtiojoukot Itämeren aluetta vakauttaviin ja epävakauttaviin toimijoihin. Vakauttavia toimijoita ovat Suomen itsensä lisäksi Ruotsi sekä näiden välinen yhteistyö, Yhdysvallat, Viro, Nordefco ja Nato. Epävakauttavia toimijoita on ainoastaan Venäjä. Itämeren alue on myös Venäjälle tärkeä maantieteellinen alue. Tiivistäen voidaan todeta, että mahdollisesti kaikkein keskeisin Suomen sotilaspoliittisen turvallisuuden kannalta oleva turvallisuuskeskinäisriippuvuuden linja on Yhdysvaltojen ja Venäjän välinen suhde Itämeren alueella. Suomen sotilaspoliittisen turvallisuuden näkökulmasta suhteessa on kuitenkin käynnissä ”negatiivinen kierre”. Suomen mukaan tämän kierteen aloitteellinen toimija on ollut Venäjä ja sen voimapolitiikka (Valtioneuvosto 2020, 21).

Pohjoismaiden ja Nordefcon merkityksellistämässä on havaittavissa aaltoliikettä. Ensimmäisessä tarkastelupisteessä sen todetaan olevan Suomen keskeisin monenvälinen yhteistyöfoorumi, josta ei kuitenkaan UTPP 16-17:ssä mainita juuri mitään, vaikkakin Pohjoismainen yhteistyö kuvataan läpi aineiston tärkeänä Suomelle. Kolmannessa tarkastelupisteessä yhteistyö on kuitenkin tiivistynyt ja kattaa nyt rauhan ja kriisin lisäksi konfliktitilanteet. On huomionarvoista, että Pohjoismaihin ja Nordefcoon kuuluu Ruotsin ja Norjan lisäksi Tanska ja Islanti, joista mainitaan ainoastaan, että niiden turvallisuuspolitiikka perustuu Nato-jäsenyyteen. Tanskan todetaan lisäksi olevan tärkeä puolustusyhteistyökumppani.

Norja ja erityisesti Ruotsi kuvataan laajemmin, joista jälkimmäisen osalta suhde on syventynyt huomattavasti tarkastelujakson aikana, ja jonka kanssa Suomen suhde on luonteeltaan turvallisuusyhteisö. Suomen ja Ruotsin välinen puolustusyhteistyö perustuu keskinäiseen luottamukseen siitä, ettei maiden välisiä kiistoja ratkaista sotilaallisilla suorituskyvyillä, mistä kertoo yhteistyön syventyvän ilman lainkaan ennalta-asetettuja rajoitteita. Aineistossa lisäksi perustellaan yhteistyön syventämistä muun muassa yhteisellä arvopohjalla, historialla ja yhteisellä toimintaympäristöllä, minkä vuoksi kyseisen turvallisuuskeskinäisriippuvuuden linjan Suomen voidaan katsoa sisäistäneen legitiiminä, eikä ainoastaan yhteisiin intresseihin perustuvana suhteena. Norjan osalta arviota suhteen laadusta ei aineiston perustella voida tehdä.

4.3.4. Pohjois-Eurooppa

Pohjoisen alueen tulkitaan tässä viittaavaan samaan alueeseen kuin Pohjois-Eurooppa ja siten sisältyy tähän yläluokkaan. Aineiston perustella ei voida poissulkea sitä, että Suomi ymmärtää Itämeren alueen osaksi laajempaa Pohjois-Eurooppaa, mutta koska ne erotetaan aineistossa toisistaan, myös yläluokkia määritettäessä Itämeren alue ja Pohjois-Eurooppa erotetaan toisistaan. Pohjois-Eurooppa-yläluokkaan sijoittuvat valtiotoimijoista Ruotsi, Norja, Tanska, Iso-Britannia Yhdysvallat ja Venäjä,

sekä valtiojoukkoina Nato, Pohjoismaat, Nordefco ja JEF. Aineisto liittää Pohjois-Eurooppaan Ruotsin, Norjan, ja osin myös Tanskan osana Pohjoismaita ja Nordefcoa. Muita toimijoita Pohjois-Euroopassa lisäksi ovat Yhdysvallat, Venäjä ja Iso-Britannia. Näistä jälkimmäinen liitetään Pohjois-Eurooppaan sen johtaman Joint Expeditionary Force -maaryhmän kautta, jonka toiminta keskittyy alueelle.

Pohjois-Euroopalla on yhteneväisyyksiä Itämeren alueen kanssa siinä, että sen sotilasstrategisen merkityksen katsotaan olevan kasvussa ja alueen vakauttamisen olevan Suomen keskeinen intressi. Toisin kuin Itämeren alue, Pohjois-Eurooppa nähdään sotilasstrategisena kokonaisuutena. Pohjoismaat muodostavat Pohjois-Euroopassa Suomelle tärkeän ja pitkäaikaisen sotilaspoliittisen yhteisön kehyksen, jonka sisällä tehtävää yhteistyötä niin monenvälisesti kuin kahdenvälisesti Suomi haluaa syventää. Pisimmälle yhteistyössä Suomi haluaa edetä Ruotsin kanssa. Yhdysvallat nähdään alueen tärkeimpänä alueen ulkopuolisena toimijana ja samalla aluetta vakauttavana toimijana yhdessä Naton kanssa. Venäjä kytkeytyy alueeseen, koska Suomi katsoo Pohjois-Euroopan kuuluvan siihen laajempaan alueeseen, jolla Venäjä tavoittelee strategista syvyyttä ja pyrkii epävakauttamaan.

4.3.5. Arktinen alue

Itämeren alueen ja Pohjois-Euroopan lisäksi aineistosta nousee erillisenä yläluokkana Arktinen alue, joka sisältää Arktisen alueen alaluokan lisäksi Pohjoisen alueen. Arktisen alueen, kuten Pohjois-Euroopan osalta on haasteellista määrittää tarkemmin mihin maantieteeseen Suomi viittaa Arktisella alueella. Arktisella alueella on neljästä maantieteellisestä yläluokasta vähiten valtiotoimijoita, ainoastaan Yhdysvallat ja Venäjä, jotka Itämeren alueen tavoin lisäävät sotilaallista läsnäoloaan alueella. Arktisen alueen sotilaspoliittinen painoarvo kasvaa ja siten sen merkitys Suomelle. Sotilaallisen toiminnan kasvu vaikuttaa Suomen puolustuksen toimintaympäristöön. Arktinen alue ei kuitenkaan ole osa Venäjälle yhtä merkittävä kuin Itämeren alue sotilasstrategisen syvyyden kannalta. Mahdollisesti osin tästä syystä Arktisen alueiden jännitteet eivät toistaiseksi synny itse alueella, vaan ne heijastelevat pääosin muilla alueilla olevia jännitteitä.

4.3.6. Muu Eurooppa

Muu Eurooppa -yläluokka sisältää maantieteellisistä alueista Euroopan, valtiojoukoista Naton ja Euroopan unionin sekä Ison-Britannian, Ranskan, Saksan, Latvian, Liettuan, Puolan Yhdysvallat ja Venäjän. Ranskan ja Saksan johtamat maaryhmät Euroopan interventioaloite ja Kehysvaltioryhmä kuuluvat myös tähän yläluokkaan. Sana ”Muu” on lisättävä Euroopan eteen, koska aineistossa Eurooppa ja esimerkiksi Itämeren alue ja Pohjois-Eurooppa pidetään käsitteellisesti erillisiä, vaikka mainitut alueet kuuluvatkin Eurooppaan maantieteellisesti. Lisäksi on huomioitava, että Euroopan

unioniin kuuluu 27 valtiota, mukaan lukien Ruotsi, Tanska ja Baltian maat, jotka kuuluvat Muu Eurooppa -yläluokkaan EU-jäsenyytensä myötä. Muu Eurooppa viittaa siis pääosin Pohjois-Euroopan ulkopuoliseen Eurooppaan. Euroopan suurin sotilaspoliittinen merkitys Suomelle on, että se ei katso voivansa tai haluavansa pysytellä ulkopuolella, jos Euroopassa syntyisi sotilaallinen konflikti. Suomen turvallisuus on siis voimakkaasti kytkeytynyt Euroopan turvallisuuteen. Tämä on havaittavissa suoraan katkelmista, joissa asia todetaan suoraan tai epäsuoraan esimerkiksi korostamalla eurooppalaisen solidaarisuuden tärkeyttä. Euroopan sotilaspoliittinen turvallisuus perustuu Natoon, mutta sen katsotaan olevan sotilaallisesti riippuvainen Yhdysvalloista.

Euroopan unionin merkityksellistäminen on pitkälti muuttumatonta läpi aineiston: EU:n turvallisuuspoliittinen merkitys Euroopan vakaudelle ja Suomen turvallisuudelle, EU:n puolustusyhteistyön tärkeys sekä Suomen ymmärrys EU-jäsenyyden tuomasta velvoitteesta auttaa konfliktiin joutunutta jäsenmaata. Lissabonin sopimuksen artikla 42(7) ja sopimuksen Euroopan unionin toiminnasta artikla 222 ovat Suomelle tärkeitä turvallisuuspoliittisesti. Euroopan unionin sotilaspoliittisen merkityksen osalta arviointi on kuitenkin hyvin haasteellista. Yhtäältä sen turvallisuuspoliittista merkitystä korostetaan, vaikka toisaalta sen sotilaspoliittinen merkitys jää pieneksi läpi aineiston.

4.3.7. Muut alueet

Muut alueet -yläluokkaan sijoitetaan ne valtiot, valtiojoukot ja maantieteelliset alueet, jotka eivät sopineet edeltäneisiin yläluokkiin. Yleisimpänä syynä sijoittaa alaluokkia tähän yläluokkaan on tiivistelmien määrällinen tai laadullinen vähyys, mikä estää sen sijoittamisen muihin yläluokkiin. Lisäksi sotilaspoliittisesti irralliseksi jääneet alaluokat sijoitetaan tähän yläluokkaan. Esimerkiksi edellä kuvattujen yläluokkien ulkopuolelle aineiston kannalta tärkein toimija on Kiina. Sen kasvava sotilaspoliittinen merkitys Suomelle on kasvussa, mutta aineiston perusteella sitä ei voida sijoittaa maantieteellisesti Suomen sotilaspoliittiseen toimintaympäristöön alueellisesti, vaan suuntaamattoman ja kasvavan uhkapotentiaalinsa kautta. Kolmanneksi Muut alueet -yläluokkaan sijoitetaan sellaiset alaluokkien joukot, jotka muodostavat sotilaspoliittisesti ja maantieteellisesti tarkasteltuna koherentteja kokonaisuuksia, mutta eivät merkitykseltään riitä muodostamaan omaa toimintaympäristön ulottuvuuttaan.

Yläluokkaan sijoitetaan Iran, Pohjois-Korea, Pakistan, Afganistan, Turkki, Israel, Syyria, Taiwan ja Kiina sekä valtiojoukoista YK ja Etyj. Maantieteellisistä alueista yläluokkaan kuuluvat Euroatlanttinen alue, Pohjois-Atlantti, Lähi-itä, Keski-Aasia ja Afrikka. Näistä jätetään analysoimatta ne alaluokat, joista muodostuu vain yksi tiivistelmä, koska tämä ei riitä sotilaspoliittisen merkityksen

arvioon Suomen sotilaspoliittisen toimintaympäristön näkökulmasta. Esimerkiksi Afganistanista ainoastaan todetaan sillä olevan vaikutusta Euroopan laajaan turvallisuuteen. Valtiotoimijoista analysoimatta jätetään Afganistan ja maantieteellisistä alueista Euroatlanttinen alue.

Kiina on aineiston perusteella tärkein yläluokkaan sijoitettu toimija. Kiinan kuvauksessa aineiston läpileikkaava teema on Kiinan määrätietoinen pyrkimys saavuttaa globaalin suurvallan asema ja jatkuva sotilaallisten suorituskykyjen kehittäminen. Kiina on alueellinen suurvalta, joka panostaa sotilaallisten suorituskykyjen kehittämiseen huomattavia resursseja. Kiina on Suomen kannalta mielenkiintoinen, ettei sille anneta sotilaspoliittista merkitystä suhteessa maantieteeseen, vaan sen kohdalla kyse on nousevan vallan sotilaspoliittisesta potentiaalista tulevaisuudessa. Kuvaavaa on, että Kiinan merkitys Suomelle kehystetään lisäksi Kiinan suhteesta Yhdysvaltoihin ja Venäjään. Se, miten näiden kolmen välinen suhde kehittyy, vaikuttaa Suomen sotilaspoliittiseen turvallisuuteen, minkä vuoksi Suomi joutuu ottamaan tämän huomioon asemoidessaan itseään kansainvälisesti. Toistaiseksi Kiina ei ole Suomelle Yhdysvaltoihin tai Venäjään verrattavissa oleva turvallisuuskeskinäisriippuvuuden linja, mutta sen painoarvo on kasvussa. On odotettavissa, että tulevaisuudessa Kiina tulee vaikuttamaan Suomen sotilaspoliittiseen turvallisuuteen yhä voimakkaammin.

Lähi-itä sekä Israel, Iran ja Syyria muodostavat oman toiminta-alueensa. Sen sotilaspoliittinen merkitys jää aineistossa kuitenkin niin vähäiseksi, ettei oman yläluokan muodostaminen ole perusteltua. Lähi-idän aluetta epävakauttavat yhtäältä Syyrian konflikti, Israelin ja palestiinalaisten välinen konflikti, Iranin ydinaseohjelma sekä muut alueen jännitteet ja konfliktit. Lisäksi Yhdysvaltojen toiminnan alueella on aiempaa vaikeammin ennakoitavaa. Kaikella tällä on Euroopan laajalle turvallisuudelle merkitystä muuttaen Euroopan turvallisuusasemaa, mutta alueen sotilaspoliittista merkitystä Suomelle ei avata aineistossa. Euroopan ja Lähi-Idän välissä sijaitseva Turkki liitetään Euroopan turvallisuuteen vaikuttavana toimijana. Turkin osalta merkityksellistäminen kuitenkin muuttuu aineiston aikana myönteisestä kielteiseksi. Ensimmäisessä tarkastelupisteessä Turkin ja EU:n lähentymisen nähdään vahvistavan Euroopan turvallisuutta. Kolmannessa tarkastelupisteessä Turkki kuitenkin kuvataan valtioksi, jolla on huolestuttavia suurvaltapyrkimyksiä.

Jäljelle jääneet sekä osa aiemmin jo mainituista alaluokista muodostavat ydinasevaltioista koostuvan temaattisen kokonaisuuden. Yhdysvallat, Kiina, Venäjä, Iran, Pohjois-Korea ja Pakistan tunnustetaan ydinasevaltioiksi, mutta vain Yhdysvaltojen ydinaseista ei aineistossa olla huolissaan. Sen sijaan jäljelle jäävien ydinaseet kuvataan kielteisesti huolestuttavana ja epävakauttavana sotilaallisena suorituskykynä. Suomi vastustaa yleisesti ydinaseiden kehittämistä pyrkien edistämään

ydinasesulkusopimusten laajentamista ja tuoden esiin niiden vakauttavan luonteen, erityisesti Yhdysvaltojen ja Venäjän välisissä suhteissa.

YK ja Etyj ovat usein aineistossa toistuvia kansainvälisiä organisaatiota, mutta niiden sotilaspoliittinen merkitys, erityisesti Etyjin osalta jää epäselväksi. YK nähdään sotilaspoliittisesti tärkeänä siinä, että se on Suomelle ainoa kansainvälisoikeudellinen kehys, joka määrittää sallitun ja laittoman sotilaallisen voimankäytön rajat. YK:n perussopimus antaa valtioille oikeuden käyttää sotilaallista voimaa puolustuksellisiin tarkoituksiin ja YK:n turvallisuusneuvoston nähdään olevan ainoa legitiimi taho sallia sotilaallinen voimankäyttö myös muissa tarkoituksissa. Etyj nähdään osana laajaa eurooppalaista turvallisuusjärjestelmää. Etyj on kuvaava esimerkki rajanvedon haasteellisuudesta sotilaspoliittisen ja turvallisuuspoliittisen välillä; vaikka Etyj ei ole sotilaallinen toimija, sillä on ilmeinen sotilaallisen voimankäytön kynnystä korottavaa toimijuutta luottamusta ja turvallisuutta lisäävien toimien sekä asevalvonnan kautta.

Jäljelle jäävät kolme maantieteellistä aluetta Pohjois-Atlantti, Keski-Aasia ja Afrikka. Näistä ensimmäisen liitetään pohjoisiin merialueisiin sekä Itämeren alueeseen kuvaamalla näitä kolmea aluetta turvallisuuspoliittiseksi kokonaisuudeksi. Myös Pohjois-Atlantilla on jännitteitä, minkä vuoksi Nato ottaa Pohjois-Atlantin kautta kulkevien meriyhteyksien turvaamisen aiempaa enemmän huomioon. Keski-Aasian maille annetaan ainoastaan geopoliittista merkitystä ja todetaan Venäjän historiallisesti vahva asema alueella. Myös Afrikan mantereen strateginen merkitys on kasvussa ja sen epävakaus vaikuttaa yhä suuremmin Suomen turvallisuuteen.

5. Suomen sotilaspoliittinen toimintaympäristö

Analyysin johtopäätökset ovat kaksiosaiset. Ensimmäisessä alaluvussa muodostetaan johtopäätökset Suomen sotilaspoliittisesta toimintaympäristöstä, jonka jälkeen analyysin tuloksia heijastellaan alueelliseen turvallisuuskompleksiteoriaan. Viimeisessä alaluvussa arvioidaan edellä mainitun pohjalta tutkielman kontribuutiota alueelliseen sekä Suomen sotilaspoliittisen turvallisuuden tutkimukseen. Aineistosta tunnistettiin 32 valtiota tai valtiojoukkoa sekä 13 maantieteellistä aluetta, joilla on Suomelle sotilaspoliittista merkitystä ja ovat siten Suomen sotilaspoliittisen ulottuvuuden turvallisuuskeskinäisriippuvuuden linjat. Noudattaen aiemmin käytettyä jakoa valtioihin, valtiojoukkoihin, maantieteellisiin alueisiin ja Suomeen toimijana, voidaan analyysin pohjalta Suomen turvallisuuskeskinäisriippuvuuksien linjoista tehdä seuraavat johtopäätökset: Suomen sotilaspoliittisen turvallisuuden kannalta keskeiset toimijat ovat Venäjä, Yhdysvallat ja Ruotsi. Keskeiset valtiojoukot ovat Nato, EU ja Nordefco. Maantieteellisesti tärkeimmät alueet ovat Itämeren alue, Pohjois-Eurooppa ja Arktinen alue, minkä lisäksi muulla Euroopalla on Suomen turvallisuuden kannalta merkitystä. Tämän ulkopuolisista alueista erityisesti Kiina kasvattaa sotilaspoliittista merkitystään, vaikkei vielä toistaiseksi ole esimerkiksi Yhdysvaltoihin verrattavissa oleva globaali valta.

5.1. Suomen keskeiset turvallisuusriippuvuuden linjat

Venäjä on Suomen sotilaspoliittisen toimintaympäristön toinen, joka kuvataan omaa geopoliittista ja suurvalta-asemaansa aktiivisesti edistävänä toimijana. Tämä näkyy erityisesti Itämerellä, Pohjois-Euroopassa ja Arktisella alueella. Venäjän kannalta analyysin pääviesti on, että Venäjä ei pidä nykyistä eurooppalaista turvallisuusjärjestelmää tai -rakennetta sen tavoitteiden mukaisina, ja se toimii aktiivisesti sitä muuttaakseen ja hajottaakseen, tarvittaessa myös sotilaallista voimaa käyttäen. Sen seurauksena Venäjän katsotaan horjuttavan Suomen turvallisuutta, koska Suomi osana Eurooppaa pitää nykyistä järjestelmää tavoitteellisena – tai ainakin Venäjän tarjoamaa etupiirijakoon perustuvaa vaihtoehtoa parempana.

Teorian kieltä käyttäen, Suomi on sotilaspoliittisesti voimakkaan turvallisuuskeskinäisriippuvainen Venäjältä ja sen huomattavista sotilaallisista suorituskyvyistä. Keskinäisriippuvuus on luonteeltaan konfliktimuodostelma ja se on laadultaan pakotettu. Suomen sotilaspoliittinen turvallisuus on voimakkaasti kytkeytynyt siihen, mitä Venäjä aktiivisen kehittämisen kohteena olevilla asevoimillaan tekee tai uhkaa tekevänsä. Suomi joutuu omassa sotilaspoliittisessa toiminnassaan huomioimaan tämän seikan jatkuvasti, koska se ymmärtää olevansa osa Venäjän etupiiriä, ja siten jatkuvasti mahdollisen sotilaallisen painostuksen kohteena. Venäjän sotilaallisen voimankäytön

ennaltaehkäiseminen, kynnyksen korottaminen ja torjuminen on Suomen puolustusyhteistyötä leimaava teema. Turvallsuussuhde Venäjän kanssa on pakotettu, koska Suomi joutuu jatkuvasti pyrkimään asetelmaan, missä Venäjän turvallisuuspoliittisessa ajattelussa mahdollinen sotilaallinen voimankäyttö Suomea kohtaan ei olisi varteenotettava vaihtoehto. Selonteoissa tätä kuvataan ”ennaltaehkäisevän kynnyksen” luomiseksi (Valtioneuvosto 2020, 24).

Suomelle toinen keskeinen sotilaspoliittinen toimija on Yhdysvallat, tosin lähes täysin päinvastaisessa mielessä verrattuna Venäjään. Yhdysvallat kuvataan johtavana globaalina suurvaltana, jolla on ylivoimaiset sotilaalliset suorituskyvyt. Yhdysvallat on ainoa Euroopan ulkopuolinen toimija, joka toimii käytännössä kaikkialla Suomen sotilaspoliittisessa toimintaympäristössä: Arktisella, Itämerellä, Pohjois-Euroopassa ja muualla Euroopassa. Yhdysvallat kuvataan Euroopan turvallisuuden kannalta ratkaisevana tekijänä, jonka sitoutuminen Euroopan puolustuksen on niin Euroopan kuin Suomenkin kannalta olennaista, ja tämän merkitys on tarkastelujakson aikana vahvistunut.

Yhdysvallat on Venäjän ohella Suomen tärkein keskinäisriippuvuuden linja. Se on luonteeltaan turvallisuusregiimi, joka perustuu yhteisiin intresseihin. Suomi tukeutuu Yhdysvaltoihin sotilaallisesti. Yhdysvallat on aktiivinen ja keskeinen toimija koko Suomen sotilaspoliittisessa toimintaympäristössä, ja Yhdysvaltojen sitoutuminen jatkossakin yhteistyöhön on Suomen turvallisuuden kannalta keskeistä. Erityisesti Yhdysvaltojen ja Venäjän välisen suhteen kehittyminen on Suomelle tärkeää. Suomi ei katso muodostavansa turvallisuusyhteisöä Yhdysvaltojen kanssa siinä mielessä, etteikö Yhdysvaltojen kanssa konflikti voisi olla mahdollista, koska Yhdysvallat kuvataan osin myös vaikeasti ennakoitavana toimijana. Siksi linjan laatukin perustuu yhteisiin intresseihin säilyttää nykyinen Euroopan turvallisuusrakenne ja estää Venäjän sotilaallinen voimankäyttö.

Ruotsin ja Suomen turvallisuuskeskinäisriippuvuus perustuu yhteisesti jaettuun turvallisuusympäristöön ja ymmärrykseen maiden välisen puolustusyhteistyön Itämeren aluetta vakauttavaan vaikutukseen. Aineistossa Ruotsi merkityksellistetään kuitenkin sotilaspoliittista ulottuvuutta laajemmin yhteisen historian ja jaetun arvopohjan kautta, mikä lisää yhteistyön legitimitettä. Ruotsille annetaankin erityisasema Suomen puolustusyhteistyökumppaneiden joukossa, mikä näkyy siinä, että ainoastaan Ruotsin kanssa tehtävälle yhteistyölle ei ennalta ole määritetty rajoitteita. Suomen ja Ruotsin välinen suhde on legitiimi turvallisuusyhteisö, koska Suomi kokee yhteistyön perustuvan yhteisiä intressejä syvempään luottamukseen.

Valtiojoukoista keskeisimmät Suomen sotilaspoliittiselle turvallisuudelle ovat Nato, EU ja Nordefco. Nato kuvataan Euroopan turvallisuuden takaajana ja siten myös Suomen kytkemällä Suomen

turvallisuus Euroopan turvallisuuteen. Suomen mukaan se ja Nato jakavat yhteisen toimintaympäristön, millä halutaan vahventaa kuvaa Suomesta osana Euroopan toimintaympäristöä. Läpi aineiston Suomi on ylläpitänyt mahdollisuuttaan hakea Pohjois-Atlantin liiton jäsenyyttä, mikä onkin läheisen ja pitkäikäisen kumppanuuden ohella yksi kantava ja mielenkiintoinen ilmiö Suomen ja Naton välisissä suhteissa.

Euroopan unionin sotilaspoliittisen merkityksen tunnistaminen aineistosta on haasteellista. Yhtäältä sen ulko- ja turvallisuuspoliittinen painoarvo Suomelle on analyysin perusteella ilmeistä, mikä näkyy esimerkiksi Suomen näkemyksessä, että juuri EU-jäsenyys estää Suomea jäämstä ulkopuolelle, jos turvallisuus Suomen lähialueille tai muualla Euroopassa olisi uhattuna (Valtioneuvosto 2020, 10). EU:n puolustusyhteistyö tukee laajan turvallisuusyhteisön muodostumista Eurooppaan. EU on turvallisuustoimija ja poliittinen yhteisö, jonka kehityksessä Suomi toivoo jäsenmaiden kesken rakentuvan sotilaspoliittista solidaarisuutta, vaikka EU itsessään ei merkittävä sotilaspoliittinen toimija olisikaan; EU nähdään Euroopan tärkeimpänä turvallisuustoimijana, kun taas Nato puolustuspoliittisena. EU:n sotilaspoliittinen merkitys rajoittuu Lissabonin sopimuksen 42(7) artiklan mahdollistavan sotilaallisen avun vastaanottamisen ympärille sekä Suomen puolustuskyvyn kehittämiseen EU:n puolustusyhteistyön puitteissa. EU on ”eurooppalaisen puolustusyhteistyön mahdollistaja” (Valtioneuvosto 2017, 9), joka pystyy ”tukemaan Euroopan puolustusta” (Valtioneuvosto 2021, 39). Suomen sitoutuminen tähän yhteisöön on voimakasta.

Kolmas tärkeä valtiojoukko Suomelle on Pohjoismaat ja niiden välinen puolustusyhteistyöfoorumi Nordefco, joka nähdään EU:n tapaan turvallisuuspoliittisesti tärkeänä. Puolustusyhteistyön syventämistä edistää valtioiden samankaltaisuus niin yhteisen toimintaympäristön, arvojen kuin toimintakulttuurien näkökulmasta. Valtiojoukoista Nordefco nähdään tärkeimpänä monenvälisenä puolustusyhteistyörakenteena, jonka puitteissa tehtävää yhteistyötä nähdään luonnollisena jatkumona valtioiden muutoinkin läheisille suhteille.

Maantieteellisesti katsottuna toimintaympäristön keskeisin alue on Itämeren alue, jonka vakaudelle annetaan jopa ratkaiseva merkitys Suomen sotilaspoliittisen turvallisuuden näkökulmasta. Kaikki kolme edellä mainittua toimijaa ovat aktiivisia alueella, minkä lisäksi useat muut valtiot tai valtioryhvät, erityisesti Viro, Iso-Britannia, Nordefco, Nato ja JEF, ovat Suomen kannalta tärkeitä puolustusyhteistyökumppaneita juuri Itämeren alueen kytköksen vuoksi. Olennainen tekijä Itämeren alueen merkityksessä on Yhdysvaltojen ja Venäjän välisen suhteen kehittyminen niin alueella kuin laajemminkin, koska tällä on huomattavaa suoraa ja epäsuoraa vaikutusta Itämeren alueen vakauteen ja siten Suomen turvallisuuteen. Itämeren alueen ja Pohjois-Euroopan voidaan katsoa olevan osittain päällekkäisiä alueita. Aineistossa kuvatun perusteella alueiden erona on Pohjois-Euroopan maa-

alueet, jotka eivät kuulu Itämeren alueeseen. Lisäksi eteläinen Itämeren alue ei välttämättä ole Suomen tulkinnassa enää osa Pohjois-Eurooppaa. Tähän viittaa esimerkiksi Suomen arvio siitä, että Yhdysvaltojen lisääntynyt läsnäolo Puolassa on vakauttanut Itämeren aluetta, ei Pohjois-Eurooppaa. Yhdysvaltojen ja Venäjän lisäksi Suomi näkee pohjoismaisen puolustusyhteistyön ja erityisesti Ruotsin ja Norjan kanssa tehtävän yhteistyön Pohjois-Eurooppaa vakauttavana toimintana.

Arktinen alue muodostaa kolmannen tärkeän alueen Suomen toimintaympäristössä, vaikka sitä ei kuitenkaan suoraan kuvata sotilaspoliittisesti keskeiseksi alueeksi. Yhdysvallat ja erityisesti Venäjä lisäävät sotilaallista läsnäoloaan ja toimintaansa alueella. Sen sotilaspoliittisen merkityksen nähdään kasvavan ja alueen vakauden vaikuttavan Suomeen, mutta sille annetaan selvästi Itämeren aluetta vähäisempi merkitys. Tämä johtuu mahdollisesti Suomen arviosta, ettei Arktinen alue kuulu Venäjän etupiiriin, sen tavoittelemaan sotilasstrategiseen syvyyteen.

Suomen sotilaspoliittiseen toimintaympäristöön kuuluu lisäksi neljäntenä alueena muu Eurooppa, jolle annetaan aineistossa suurta turvallisuuspoliittista painoarvoa. Suomen arvioidaan olevan niin linkittynyt muun Euroopan turvallisuuteen, ettei Suomi voisi tai haluaisi mahdollisen Euroopassa tapahtuvan konfliktin myötä jättäytyä ulkopuolelle. Tämä kytkös muodostuu Suomen EU-jäsenyyden myötä. Kuitenkin sen sotilaspoliittinen painoarvo on aineistossa vähäistä. Tätä osaltaan voi selittää Suomen näkemys Euroopan sotilaallisista suorituskyvyistä, joiden se katsoo olevan riittämättömiä ja painottuneen Suomen turvallisuuden kannalta väärään toimintaan, sotilaalliseen kriisinhallintaan.

5.2. Suomi EU-Euroopan turvallisuuskompleksissa

Palaten tutkielman teoreettiseen viitekehykseen, tässä alaluvussa analyysin tuloksia peilataan teoriakirjallisuuteen. Alaluvun pääkysymys on, miten analyysin johtopäätökset suhteutuvat teorian esittämiin suoriin ja epäsuoriin väitteisiin Suomesta osana EU-Euroopan turvallisuuskompleksia. Buzan ja Wæver toteavat alueellisen turvallisuuskompleksiteorian kehittämisen yhdeksi päätarkoituksiksi toimia analyysityökaluna alueiden väliselle vertailulle (Buzan ja Wæver 2003, 468). Tämä on osaltaan myös tutkielman tarkoitus, tosin ei kahden eri alueen, vaan kompleksin ja sen osa-alueen välillä. Buzan ja Wæver esittävät kahdeksan kysymystä, joiden avulla turvallisuuskomplekseja voidaan vertailla (Buzan ja Wæver 2003, 469–70). Tässä alaluvussa vertailu toteutetaan siten, että kuhunkin kysymykseen esitetään *Regions and Powers* -teoksen tarjoama vastaus ja esitetään analyysiin perustuen päätelmät siitä, miten Suomi tarkastelee EU-Euroopan kompleksia. Tämän jälkeen vastauksia verrataan keskenään.

On huomioitava, etteivät vertailtavat asiat ole yhdenmukaisia, koska Suomi kuvaa omaa toimintaympäristöään, ei koko EU-Euroopan turvallisuuskompleksin aluetta. Toiseksi alueellinen

turvallisuuskompleksiteoria näkee turvallisuuskompleksin muodostuvan sotilaspoliittista useammasta sektorista ja näiden keskinäisistä linkeistä, jotka jäävät tutkielman rajauksen mukaisesti myös johtopäätöksistä pois. Kolmanneksi vertailua tehdessä on huomioitava, että tämän tutkielman ja *Regions and Powers* -teoksen väliin mahtuu noin 20 vuotta. Tänä aikana EU-Euroopan kompleksissa on tapahtunut rakenteellisia muutoksia, joiden vuoksi Buzanin ja Wæverin kompleksi väistämättä poikkeaa analyysistä johdetusta, vaikka turvallisuuskompleksi onkin määritelmällisesti vakaa ja pitkäkestoinen rakenne. Ajan vaikutus huomioidaan tässä rakenteellisten muutosten kautta, mutta teknologinen kehitys ja sen vaikutus sotilaspoliittiseen turvallisuuteen jää analyysin ulkopuolelle.

1. Mihin alueet tulisi sijoittaa skaalalla konfliktinmuodostelmasta (valtatasapainojärjestelmä) turvallisuusregiimiin ja yhä turvallisuusyhteisöön?

Buzanin ja Wæverin EU:n jäsenvaltioiden kesken on muodostunut turvallisuusyhteisö, joka perustuu pelkoon vanhaan Euroopan historian paluusta. ”Perinteiset valtioiden väliset turvallisuushuolet” ovat kyllä olemassa, mutta se ei kohdistu eksplisiittisesti johonkin tiettyyn valtioon. (Buzan ja Wæver 2003, 352–53.) EU-Eurooppa turvallisuusyhteisönä sisältää kaksi erityispiirrettä. Toisin kuin Deutsch näki turvallisuusyhteisöjen muodostuvan valtioiden välisen luottamuksen vahvistuessa, Euroopassa yhteisö on syntynyt samalla, kun valtiot ja niiden rajat ovat alkaneet sumentua. Euroopassa erityislaatuista on suoran turvallisuusjärjestelyn, kuten kollektiivisen puolustuksen organisaation, puute. (Buzan ja Wæver 2003, 375–76.) Analyysin perusteella Suomi on selvästi sisäistänyt kuuluvansa osaksi EU-Euroopan turvallisuuskompleksia. Sen turvallisuuspoliittinen tärkeys ja Suomen turvallisuuden riippuvaisuus Euroopan turvallisuudesta ei jää aineistossa epäselväksi. Lisäksi Suomi katsoo unionin syntyneen maanosan sisäisenä rauhanhankkeena (Valtioneuvosto 2016, 14). Vaikka pelkoa Euroopan historian toisintamisesta ei suoraan mainitakaan, tältä osin Suomi vaikuttaa allekirjoittavan Euroopan voimakkaimman metaturvallistamisen, jonka mukaan välttääkseen sodat ja valtakamppailun, maanosan integraatio on välttämätöntä (Buzan ja Wæver 2003, 356).

2. Minkälaisia alueita vertaillaan: päällystettyjä, jäsentymättömiä, esi- tai proto-komplekseja, vai turvallisuuskomplekseja? Ja jos turvallisuuskomplekseja, sitten standardeja, keskitettyjä vai suurvalta-?

Ensimmäinen vertailtava alue on EU-Euroopan turvallisuuskompleksi siten, kuin se teoksessa *Regions and Powers* kuvataan. Sen mukaan EU-Euroopan ovat läpäisseet Yhdysvallat ja Venäjä, joista ensimmäinen on sotilaspoliittisella sektorilla keskeinen tekijä. EU on laajan turvallisuuden sektorilla hyvinkin vahva toimija. Vaikka Yhdysvaltojen merkitys on EU-Euroopan kompleksille keskeinen, on huomioitava, ettei kyseessä ole kylmän sodan kaltainen tilanne, jossa Yhdysvallat

päällystivät läntistä Eurooppaa. Tämä johtuu Euroopan Nato-jäsenien osittaisesta kyvystä estää Natoa (ja Yhdysvaltoja) toimimasta vastoin heidän intressejään. (Buzan ja Wæver 2003, 352, 372–73.) Kysymys EU-Euroopan kompleksin rakenteesta on teorian mukaan haasteellinen määrittää ja onkin jatkuvan debatin kohteena (Buzan ja Wæver 2003, 352). Kirjassa se määritellään keskitetyksi kompleksiksi, joka institutionaalisen integraation kautta on jotain turvallisuusyhteisön ja itsenäistä toimijuutta omaavan suurvallan välillä (Buzan ja Wæver 2003, 56).

Verraten tätä analyysin tuloksiin, kuvaus siitä, että Yhdysvallat ja Venäjä läpäisevät EU-Euroopan sotilaspoliittisen sektorin on täysin yhdenmukainen aineiston kanssa. Yhdysvallat nähdään keskeisenä toimijana takaamassa Euroopan turvallisuutta ja nykyistä turvallisuusjärjestystä, jota Venäjä pyrkii aktiivisesti heikentämään. Yhdysvallat siis läpäisee EU-Euroopan kompleksin, eikä viitteitä sen päällystämisestä, eli kompleksin sisäisen dynamiikan tukahduttamisesta ole viitteitä. Teoriakirjallisuudessa Venäjä nähdään sotilaspoliittisesti suhteellisen vähämerkityksellisenä toimijana. Historiallisista kokemuksista tehtäviin tulkintoihin nojaten Buzan ja Wæver ennakoivat Venäjän uhkaa turvallistettavan Itä-Euroopan valtioissa ainakin jonkin aikaa kunnes Venäjän hiipuva valta on vähentynyt riittävästi (Buzan ja Wæver 2003, 366). Tosin Saksa oli huolissaan Venäjän sisäisen kehittymisen vaikutuksesta turvallisuuteen pitkällä aikavälillä (Buzan ja Wæver 2003, 430). Venäjän suhteen aineisto antaa päinvastaisen kuvan. Sen läpäisevä vaikutus Suomen ja Euroopan turvallisuudelle on huomattava, koska Venäjä on läpi viime vuosikymmenen vahvistunut sotilaspoliittista merkitystään Suomen lähiympäristössä ja EU-Euroopan kompleksissa.

3. Mitkä ovat hallitsevat yksiköt, joiden välillä turvallistamisdynamiikat ilmenevät?

Niin teorian kuin analyysin lähtökohtana on, että sotilaspoliittisen sektorin hallitsevat yksiköt ovat valtiot. Näiden lisäksi sotilaspoliittista toimijuutta on valtiojoukoilla, kuten kansainvälisillä organisaatioilla, puolustusyhteistyörakenteilla tai muilla valtioryhmittymillä. Sotilaspoliittiseen turvallisuuteen liittyy myös valtion sisäinen voimankäyttö, jota voi harjoittaa myös ei-valtiolliset ryhmittymät, mutta näistä aineistossa ei Suomen itsensä osalta ollut mainintaa.

4. Mitkä ovat hallitsevat sektorit, jotka ajavat turvallisuusdynamiikkoja?

Tämän kysymyksen kautta aineistoa ei analysoitu, vaan hallitsevaksi ja ainoaksi analyysin kannalta relevantiksi sektoriksi on valittu sotilaspoliittinen. Siksi vertailua sektoreiden välillä ei ole mahdollista tehdä. Sotilaspoliittisen sektorin painoarvoa teoriakirjallisuudessa ja analyysissä voidaan kuitenkin heijastella toisiinsa tarkastellen sitä, kuinka sotilaallisen voimankäytön mahdollisuutta arvioidaan. Buzanin ja Wæverin mukaan Eurooppa on sotilaspoliittisesti turvallisuusyhteisö, jossa sotaa kompleksin sisällä ei nähdä mahdollisena. Sotilaspoliittinen sektori ei silti ole hävinnyt

Euroopasta, mutta ei siksi, että sodan uhka nähtäisiin todellisena, vaan siksi, että sektorin kautta on mahdollista tehdä omaa ulkopoliittikaansa. Tällä Buzan ja Wæver viittaavat ”uuden turvallisuusagendan” yhteydessä tunnistettuun ilmiöön, jossa ei-sotilaallisen turvallisuuden lisäksi Euroopassa on sotilaalliselta sektorilta tunnistettavissa sotilaalliseen turvallisuuteen liittymätöntä sisältöä. (Buzan ja Wæver 2003, 370.) Venäjällä on huomattavaa potentiaalia muodostua tulevaisuudessa merkittäväksi turvallisuuskysymykseksi Euroopalle, vaikka näin ei toistaiseksi olekaan (Buzan ja Wæver 2003, 374). Sotilaspoliittisella sektorilla jännitteitä Euroopan ja Venäjän välillä aiheuttaa se, etteivät ne jaa yhteistä näkemystä Euroopan turvallisuusjärjestelmästä. Suurimmat kipupisteet Venäjälle ovat Naton laajentuminen, Balkanin sodat ja Baltian maat. Nato oli laajentunut kohti Venäjää, kun Puola, Tshekki ja Unkari liittyivät Natoon vuonna 1999. Baltian maiden asemoituminen Venäjän ja EU-Euroopan välissä ei ollut selkeä, kun niiden katsottiin kuuluvan Jälki-Neuvostoliiton kompleksiin, vaikka kaiken muun kuin turvallisuuden osalta ne kuuluivatkin länteen. (Buzan ja Wæver 2003, 429–31.).

Aineiston osalta sektorin merkityksellisyyttä voidaan tarkastella Suomeen kohdistuvan sotilaallisen voimankäytön todennäköisyyden arvioinnin kautta. TPP 2012 toteaa, että ”vaikka sotilaallisten voimakeinojen käyttökelpoisuus politiikan välineenä on vähentynyt, sotilaallisilla suorituskyvyillä on edelleen merkitystä erityisesti alueellisen vaikutusvallan ulottuvuutena” (Valtioneuvosto 2012, 16). UTP 2016 arvioi, että ”sotilaallista voimankäyttöä tai sillä uhkaamista ei voida sulkea pois” (Valtioneuvosto 2016, 13). Vuonna 2020 Suomen arvio oli, että ”kansainvälisen tilanteen kiristymisestä huolimatta Suomeen ei kohdistu välitöntä sotilaallista uhkaa. Sotilaalliseen voimankäyttöön Suomea vastaan tai sillä uhkaamiseen on kuitenkin varauduttava” (Valtioneuvosto 2020, 25). Näille katkelmille yhteinen nimittäjä on, ettei Suomi ole sulkenut pois mahdollisuutta joutua sotilaallisen voimankäytön kohteeksi missään vaiheessa tarkastelujakson aikana. Toinen huomio on, että sotilaallisen voimankäytön todennäköisyys on tarkastelujaksolla kasvanut.

5. Mitkä ovat hallitsevat tasot, joilla turvallisuusdynamikat ilmenevät?

Turvallisuuden tasot ovat teorian mukaan paikallinen, valtioiden välinen, alueiden välinen ja globaali taso. 2000-luvun alussa Euroopassa oli ja on yhä valtioiden sisäisiä sotilaspoliittiseen sektoriin kuuluvia turvallisuuskysymyksiä, kuten puolisotilaallisia joukkoja sekä valtioiden hallintoja haastavia ja väkivaltaan valmiita ryhmiä. Edellisen kysymyksen teoriavastaukseen liittyen, valtioiden välinen taso Euroopassa on läsnä ”pelko historian paluusta” -ajattelun kautta, jolla maanosan integraatiota usein perustellaan. Kyseessä on kuitenkin metaturvallistaminen, jonka päällä on kyetty turvallistamaan muita ilmiöitä, kuten kansallidentiteetin pelko (Buzan ja Wæver 2003, 352–53). Eurooppa lopulta on teorian mukaan turvallisuusyhteisö, jossa sotia ei nähdä mahdollisina. ”Niin

kauan kuin sota nähdään mahdollisuutena, sitä ei tapahdu. Jos siitä tulee mahdotonta, se voi tapahtua” (Buzan ja Wæver 2003, 376).

Alueiden välisellä tasolla EU-Eurooppa pääasiallisesti on kanssakäymisissä Jälki-Neuvostoliiton ja Lähi-Idän kompleksien kanssa. Suhde Venäjään on tärkeä siksi, ettei kompleksien välinen raja ollut vielä tuolloin vakiintunut. Venäjän sisäisellä kehityksellä on mahdollisesti suuri vaikutus Eurooppaan, koska jotkin turvallisuusrakenteet, kuten Etyj ja Euroopan neuvosto kattavat osin myös Jälki-Neuvostoliiton alueen maita. EU-Euroopan globaalien tason toimijuuden arviointi on haasteellinen juuri sen ainutlaatuisen rakenteen vuoksi. Yhtäältä EU on globaalivalta jopa siinä määrin, että Buzan ja Wæver esittävät EU:n, Yhdysvaltojen ja Japanin muodostavan maailman asioita hallinnoivan ”globaalien troikan”. Toisaalta kontekstista riippuen Euroopan vanhat vallat Ranska, Saksa ja Iso-Britannia voidaan nähdä suurvaltoina. (Buzan ja Wæver 2003, 374–75.) Yhdysvallat ja Venäjä ovat kuitenkin läpäisseet EU-Euroopan. Yhdysvallat on johdonmukaisesti ja systemaattisesti läsnä Euroopassa ja sen turvallisuusinstituutioissa ollen keskeinen toimija sotilaspoliittisella sektorilla. Tarkentaen esitettyä kysymystä siten, että mitkä ovat EU-Euroopan turvallisuuskompleksien tasot, joilla sotilaspoliittiset turvallisuusdynamiikat ilmenevät, vastaus on, että selvästi hallitsevaa tasoa ei selvästi ole. Kääntäen voidaan todeta, että metaturvallistamisen vuoksi sotilaspoliittisella sektorilla valtioiden välinen taso on vähämerkityksellisin. Alueiden välisellä tasolla on sotilaspoliittisia turvallisuuskysymyksiä, johon globaali taso kytkeytyy Yhdysvaltojen ja Naton kautta.

Aineiston perusteella valtion sisäinen taso ei ole sotilaspoliittisella sektorilla vaikuttava taso, koska tähän viittaavia sotilaspoliittisia turvallisuuskysymyksiä ei havaittu. Myöskään valtioiden välinen taso ei ole suuressa roolissa sotilaspoliittisella sektorilla. Suomi allekirjoittaa Euroopan metaturvallistamisen, eikä se katso yhdenkään EU-Euroopan kompleksien valtion muodostavan sille sotilaallista uhkaa. Yhdysvaltojen ja Venäjän vuoksi Suomelle alueiden välinen taso on osalta olennaisin. Tällä tasolla pitkälti ainoa sotilaspoliittinen kysymys on Venäjän aktiivinen pyrkimys muuttaa Euroopan turvallisuusjärjestelyitä. Suomi ymmärtää kuuluvansa venäläisessä ajattelussa Venäjän etupiiriin ja on siten mahdollisen sotilaallisen voimankäytön kohteena. Analyysin mukaan Venäjän tavoittelema vaihtoehtoinen turvallisuusjärjestys ei rajoitu vain Suomeen, vaan laajemmin Itämeren alueeseen, Itä-Eurooppaan ja arktiseen alueeseen ja siten koko Eurooppaan. Alueiden välisen tason korostuminen Suomen sotilaspoliittisessa toimintaympäristössä on odotettua, kun Venäjä ymmärretään suurvaltana ja Jälki-Neuvostoliitto keskitettynä kompleksina, koska tällaisilta toimijoilta onkin odotettavissa merkittäviä ja pitkäkestoisia alueiden välisiä turvallisuusdynamiikkoja (Buzan ja Wæver 2003, 60). Globaali taso linkittyy alueiden väliseen tason

Yhdysvaltojen ja Naton kautta, joista erityisesti ensimmäinen nähdään vastavoimana Venäjän toiminnalle ja tavoitteille. Vaikka osittain Yhdysvallat kuvataan aineistona omien tavoitteidensa edistäjänä ja paikoin myös vaikeasti ennakoitavissa olevana toimijana, sen ja Euroopan näkemys Venäjästä ovat samansuuntaisia. Tosin Yhdysvaltojen ja Euroopan intressit näkemysten taustalla eroavat toisistaan. Euroopalle kysymys on valtioiden turvallisuudesta, kun Yhdysvaltojen pyrkimys ylläpitää status quo Euroopan turvallisuusjärjestyksessä perustuu turvallisuuden lisäksi sen suurvaltapolitiittisiin tavoitteisiin.

6. Kuinka vakaita ovat olennaiset rakenteet (anarkia, polaarisuus, ystävyys–vihamielisyys, rajat) ja dynamiikat, jotka määrittävät alueelliset turvallisuuskompleksit, ja mitkä ovat näiden (epä)vakauksien lähteet? Mitä opimme alueiden välisen kanssakäymisen rakenteesta ja sen todennäköisyydestä johtaa ulkoiseen muutokseen?

Buzan ja Wæver haastavat EU-Euroopan kompleksin anarkkista luonnetta kuvaamalla EU:ta maanosan niin voimakkaana valtakeskittymänä, että EU:sta muotoutuessa globaali toimija, alueellinen turvallisuusdynamiikka ei enää tule rakentumaan valtioiden välisellä tasolla (Buzan ja Wæver 2003, 54). Perinteisen turvallisuuden ulottuvuudella EU ei kuitenkaan ole ainoa saati merkittävin instituutio, vaan tärkeinä Euroopalle nähdään myös Nato ja Etyj, joista ensimmäisen ensisijaisuudesta sotilaspoliittisella sektorilla on jaettu ymmärrys. He kuitenkin ennustavat, että pitkällä aikavälillä on nähtävissä Euroopan ottavan Yhdysvalloilta roolia Euroopan vakauttajana ja turvallisuuden takaajana. (Buzan ja Wæver 2003, 371–72.) Yhdysvaltojen läsnäolon vuoksi EU-Euroopan kompleksin sotilaspoliittisen sektorin polaarisuus voidaan nähdä muodostuvan Yhdysvaltojen ja suurten Euroopan valtioiden välille niiden järjestäytyessä niin Natossa kuin EU:ssa. EU ei muodosta sotilaspoliittista valtakeskittymää, vaikkakin sen toimijuuden kasvusta puolustuksen ulottuvuudella on 2000-luvun alussa nähtävissä viitteitä (Buzan ja Wæver 2003, 371).

Ystävyys–vihamielisyys-janalla katsottuna EU-Euroopan kompleksi on metaturvallistaminen pois lukien yksiselitteisesti turvallisuusyhteisö (Buzan ja Wæver 2003, 375). Euroopan valtiot eivät kuvittele tai varaudu toisen EU-jäsenvaltion sotilaallista uhkaa vastaan. Syinä tähän voidaan nähdä maanosan integraatioprojekti ja Yhdysvaltojen rooli Euroopan sotilaallisen turvallisuuden takaajana sekä sen jatkunut läsnäolo Euroopassa toisen maailmansodan jälkeen. Kylmän sodan jälkeen Eurooppa on ollut muutostilassa, jossa mahdollisia komplekseja oli muodostumassa yhdestä jopa kolmeen. Ensimmäisinä vuosina oli viitteitä Etyjin jäsenmaat kattavasta Etyj-kompleksista, josta Venäjä kuitenkin irtautui omaksi kompleksikseen. Myös Balkanista oli muodostumassa oma kompleksinsa. Teorian mukaan Baltian maat ovat EU-Euroopan ja Venäjän välinen rajapinta, joka voi mahdollisesti tuottaa Euroopan superkompleksin, mutta niiden välinen

turvallisuuskeskinäisriippuvuus ei toistaiseksi ole ollut riittävän voimakasta. (Buzan ja Wæver 2003, 343.)

EU-Euroopan kompleksin itäinen raja on asettunut Baltian maiden, Valko-Venäjän ja Ukrainan länsirajaa pitkin (Buzan ja Wæver 2003, 350). Valko-Venäjä ja Ukraina kuuluvat Venäjän johtamaan Jälki-Neuvostoliiton kompleksiin, mutta Baltian maat ovat toistaiseksi insulaattorivaltioita alueiden välissä, vaikka ne ovat pyrkivät kohti EU-Euroopan kompleksia EU- ja Nato-jäsenyyksien avulla. Erityisesti Naton laajeneminen itään sekä Baltian maiden kysymys tuottavat sotilaspoliittista jännitettä EU-Euroopan ja Venäjän välille, mikä kertoo siitä, etteivät länsi ja Venäjä jaa yhteistä näkemystä Euroopan turvallisuusarkkitehtuurista. Venäjä katsoo, että sillä tulisi olla mahdollisuus vaikuttaa Naton laajenemiseen, koska se kokee asian vaikuttavan Venäjän sotilaspoliittiseen turvallisuuteen (Buzan ja Wæver 2003, 429–30).

Kysymykseen siitä, mitä opimme alueiden välisen kanssakäymisen rakenteesta ja sen todennäköisyydestä johtaa ulkoiseen muutokseen, vastauksen voidaan katsoa olevan sotilaspoliittisella sektorilla se, että EU-Euroopan ja Jälki-Neuvostoliiton väliseen kanssakäymiseen liittyy ensimmäisen puolelta pelkoja ja uhkakuvia koskien Venäjän epävakautta ja kehitystä. Venäjässä nähdään potentiaalia sotilaspoliittiselle uhkalle Euroopalle, muttei kuitenkaan sitä toistaiseksi merkittävässä määrin ole. Ratkaisemattomat kysymykset alueiden välisessä kanssakäymisessä ovat Venäjän näkökulmasta Baltian maiden kehitys, Naton laajentuminen sekä Balkanin konflikti. Naton ja Venäjän väliset suhteet ovat kuitenkin parantuneet 2000-luvun alussa. (Buzan ja Wæver 2003, 429–30.) Kaikki kolme kysymystä aiheuttavat EU-Euroopan ja Jälki-Neuvostoliiton välisen rajan muutokselle painetta. Erityisesti Baltian maiden pyrkimys liittyä läntisiin turvallisuusrakenteisiin tulee Buzanin ja Wæverin mukaan todennäköisesti muuttamaan EU-Euroopan ulkoisia rajoja.

Baltian maiden lisäksi kysymys Ukrainasta on tärkeä. Ukrainan tyytymättömyys suhteeseen Venäjän kanssa ilmenee esimerkiksi jäsenyytenä Venäjän valtakeskittymää tasapainottamaan pyrkivässä GUUAM-järjestössä yhdessä Venäjän naapurimaiden Georgian, Uzbekistanin, Azerbaidzhanin ja Moldovan kanssa (Buzan ja Wæver 2003, 413). Venäjän ja Ukrainan välejä kiristävät useat kysymykset, ja koska Ukraina on Venäjälle tärkein Neuvostoliiton vanhoista jäsenistä, konflikti maiden välillä tulevaisuudessa on hyvinkin mahdollinen. Erityisesti Venäjältä Ukrainalle vuonna 1954 lahjoitettu Krimin niemimaa on Venäjälle ensiarvoinen. Buzan ja Wæver arvelevatkin mahdollisen konfliktin liittyvän juuri kyseiseen niemimaahan. (Buzan ja Wæver 2003, 417–18.)

Verraten edellä kuvattua asetelmaa aineistoon, EU:n muodostama ei-valtiollinen valtakeskittymä on edelleen olemassa sotilaspoliittisen sektorin ulkopuolella. Nato ja Etyj ovat säilyneet EU:ta tärkeämpinä sotilaspoliittisina instituutioina ja Yhdysvallat EU-Euroopan jäseniä suurempana turvallisuustoimijana Euroopassa. Buzanin ja Wæverin spekulatio EU:n puolustusulottuvuuden vahvistumisesta ei voida katsoa toteutuneen. Suomen näkökulmasta EU ainoastaan tukee Euroopan puolustusta ja tarjoaa eurooppalaiselle puolustusyhteistyölle toimintakehyksen, mutta EU:n sotilaspoliittinen toimijuus keskittyy edelleen ainoastaan EU:n rajojen ulkopuoliseen kriisinhallintatoimintaan.²⁵ Ystävyys-vihamielisyyss-janalla EU-Euroopan sisällä ei ole tapahtunut muutosta. Suomi ei näe yhdenkään kompleksin valtion uhkaavan itseään, eikä tällaista tilannetta kuvata toisten valtioiden välillä. EU-Euroopan ja Jälki-Neuvostoliiton välinen kanssakäyminen sotilaspoliittisella sektorilla on kasvanut ja merkittävää.

Suurin muutos EU-Euroopan kompleksissa on tapahtunut ulkoisten rajojen suhteen Jälki-Neuvostoliiton kanssa. Buzanin ja Wæverin ennustus Baltian maiden osalta on toteutunut, koska aineiston perusteella Baltian maat EU:n ja Naton jäsenvaltioina kuuluvat yksiselitteisesti EU-Eurooppaan. EU-Euroopan raja on siis siirtynyt Viron, Latvian ja Liettuan itäpuolelle. Toinen käynnissä oleva muutos liittyy Ukrainaan ja sen asemaan Jälki-Neuvostoliiton kompleksissa. Buzanin ja Wæverin ennakoima Ukrainan suuntautuminen länteen ja mahdollinen konflikti Venäjän välillä käynnistyi vuonna 2014. EU-Euroopan kompleksin osalta ulkoinen raja on siis siirtynyt Baltian maiden osalta kohti itää ja on mahdollista, että näin tapahtuu myös Ukrainan osalta. Toisaalta Ukrainan konfliktin ollessa käynnissä, on vaikeaa ennustaa mihin suuntaan tilanne etenee. Toisaalta Venäjä voi onnistua palauttamaan vaikutusvaltaansa, jolloin Ukraina palautuisi osaksi Jälki-Neuvostoliittoa. Kolmas kehitysnäkymä voi olla jäänyt konflikti, joka sitoisi EU-Euroopan ja Venäjän turvallisuutta toisiinsa luoden löyhän Euroopan superkompleksin.

7. Mikä on historian vaikutus, erityisesti valtioiden muodostumisen perinnön osalta? Onko tunnistettavissa historiallisia kehitysmalleja, jotka ovat yhteisiä useille turvallisuuskomplekseille, t.s. dekolonisaatiosta konfliktimuodostelmaan, josta turvallisuusregiimiin?

Historian vaikutus EU-Euroopan kompleksin muodostumisessa on kuvattu lyhyesti Buzanin ja Wæverin teoksessa (Buzan ja Wæver 2003, 345–46). Sitä ei ole tarkoituksenmukaista toistaa tässä, koska tutkielman aineiston vuoksi historian vaikutusta Suomen ymmärrykseen omasta sotilaspoliittisesta toimintaympäristöstä ei voida arvioida. Syynä tähän on historiaan viittaavien katkelmien vähyys aineistossa sekä alaluvussa 3.3 kuvattu aineiston luonne. Selonteot itsessään ovat

---

²⁵ Lissabonin sopimuksen 42(1) artikla rajaa EU:n sotilaallisen voimankäytön EU:n rajojen ulkopuolelle (Consolidated Version of the Treaty on European Union 2012, 26).

työkaluja, joilla Suomi viestii muille valtioille omasta asemastaan maailmassa ja arviostaan maailmasta, joten siihen, miten historia on vaikuttanut aineiston syntyyn ja tekstin muotoiluun ei voida päätellä suoraan tekstistä.

8. Mikä suhde globaalilla tasolla on alueellisen tason dynamiikkaan (ja, viimeaikaisten tapausten osalta, opimme tästä mitään systemaattista kylmän sodan päättymisen jälkeen)?

Kuten todettua, kylmän sodan jälkeisessä maailmassa on Buzanin ja Wæverin mukaan vain yksi supervaltta, Yhdysvallat. Se on toistaiseksi kyseenalaistamattomasti ainoa supervaltta. Yhdysvaltojen ainoa mahdollinen haastaja tulevaisuudessa on Kiina. Yhdysvallat on jollain tavalla läsnä kaikissa kansainvälisen järjestelmän turvallisuuskomplekseissa. Se on onnistunut kylmän sodan aikana ja sen jälkeen institutionalisoimaan asemansa jopa siinä määrin, että Yhdysvallat saatetaan nähdä osin jopa kompleksien jäsenenä. Kylmän sodan vastakkainasettelu Yhdysvaltojen ja Neuvostoliiton välillä pakotti Yhdysvaltoja sitoutumaan Eurooppaan, mutta Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen ei ole selvää, kuinka voimakkaasti Yhdysvallat on sitoutunut EU-Eurooppaan ja sen integraatioprojektiin. (Buzan ja Wæver 2003, 455–58.)

Analyysin perusteella Yhdysvaltojen asemassa EU-Euroopan turvallisuuskompleksin sotilaspoliittisella sektorilla ei voida nähdä tapahtuneen muutoksia. Yhdysvallat näyttäytyy aineistossa keskeisenä toimijana, vaikkakaan sitä ei nähdä EU-Euroopan jäsenenä, päinvastoin. Yhdysvaltojen sitoutumisen tärkeyttä Euroopan turvallisuuteen ja puolustukseen painotetaan läpi aineiston. Tämän painottaminen sisältää ajatuksen siitä, että Yhdysvaltojen sitoutuneisuuden väheneminen heikentäisi Euroopan turvallisuutta, mihin vain kompleksin ulkopuolisena toimijana Yhdysvalloilla on mahdollisuus. Kiinan kehityksen suunta on yhdenmukainen Buzanin ja Wæverin arvion kanssa. Alueellisena suurvaltana aineistossa näyttäytyvä Kiina pyrkii määrätietoisesti kehittämään korkean teknologian sotilaallisia suorituskykyjä sekä ydinaseistustaan ja vahvistamaan asemaansa niin alueellisesti kuin globaalistikin. Se ei kuitenkaan ole vielä merkittävä tekijä Suomen sotilaspoliittisessa toimintaympäristössä vaikkakin ”Kiinan käyttämien vaikuttamiskeinojen mahdolliset vaikutukset turvallisuuteen aiheuttavat kasvavaa huolta” (Valtioneuvosto 2021, 13).

5.3. Johtopäätökset

Mitä tutkielman tulokset ja edellä kuvatut johtopäätökset sitten kertovat meille Suomen ymmärryksestä omasta sotilaspoliittisesta toimintaympäristöstään? Tehdyn analyysin perusteella Suomen sotilaspoliittisesta toimintaympäristöstä piirtyy kuva, jossa Suomen sotilaspoliittinen turvallisuus kietoutuu Venäjän muodostaman sotilaspoliittisen uhkan ympärille. Fred Blomberg esittää, että Venäjä on Suomelle pysyvä uhka ja siten Suomen turvallisuuspolitiikan perusta. Pysyvän

siitä tekee Suomen läheinen sijainti Venäjälle strategisten alueiden läheisyydessä sekä historian kokemukset. Kuolan niemimaa sekä Pietarin ja Moskovan ympärillä olevat alueet ovat Venäjän selviytymisen kannalta ratkaisevia, mikä näkyy sen ulkopoliitikassa. Hän näkee suoran kausaalisuhteen uhkan voimakkuuden ja Venäjän alueellisen vallan välillä. (Blomberg 2016, 490.) Samat elementit näkyvät myös Venäjän kuvauksessa aineistossa. Vaikka tarkastelujakson alussa Venäjän strategiseksi uhkiksi kuvattiin Yhdysvallat ja painopistesuunnaksi Aasia, diskurssi Venäjästä oli selkeä, eikä se muuttunut tarkastelujaksolla: Venäjä haluaa länsirajalleen etupiirin suojatakseen strategiset alueensa ja tätä tavoitettaan varten se kehittää ja on valmis käyttämään sotilaallisia suorituskykyjä, myös Suomea vastaan.

Venäjä on Suomen sotilaspoliittisen toimintaympäristön toinen, jonka muodostamaa uhkaa vastaan alueen kaikki muut toimijat pyrkivät toimimaan. Sosiaalinen konstruktio Venäjästä potentiaalisena uhkana Euroopalle ei välttämättä muualla toimintaympäristössä poikennut Suomen ymmärryksestä, mutta uhkan voimakkuudessa on aineiston mukaan tapahtunut muutosta 2010-luvun jälkeen, jolloin Suomi vielä koki, että Euroopan ja Yhdysvaltojen keskittyminen sotilaalliseen kriisinhallintaan oli väärä ratkaisu; keskeinen sotilaspoliittinen uhka oli valtiollinen sekä lähialueella. Tulkinta sotilaspoliittisten uhkien väistymisestä Euroopasta näkyi myös 2000-luvun jälkeisessä turvallisuustutkimuksessa. Buzanin mukaan Euroopan unionia ei 2010-luvun taitteessa uhannut mikään sotilaspoliittinen kilpailija, vaikka kuvaakin Venäjä-suhdettaan ongelmallisena (Buzan 2011, 15). Kirjassaan Euroopan turvallisuusympäristön kehittymisestä Foucault, Mérand ja Irondelle (2018) kehystävät Euroopan turvallisuuden muuttuneen lähes täysin siitä mitä se ennen kylmän sodan päättymistä oli; heidän mukaan on selvää, että Eurooppa ei ole enää mahdollisen sodan näyttämö (Mérand, Irondelle, ja Foucault 2018, 5).

Suomen ja muiden EU-Euroopan turvallisuuskompleksin toimijoiden välillä oli siis vähintäänkin painotusero siinä, kuinka merkittävä uhka Venäjän katsottiin Euroopan turvallisuudelle olevan. Tarkastelujakson aikana kompleksin muiden toimijoiden sotilaspoliittinen muutos sotilaallisesta kriisinhallinnasta kollektiivisen puolustukseen tukee käsitystä, että tarkastelujakson lopussa ymmärrys EU-Euroopan sotilaspoliittisesta turvallisuudesta on yhdenmukaisempi Suomen ymmärryksen kanssa. Muutoksen syy on ilmeinen. Ensimmäisen ja toisen tarkastelupisteen välillä Venäjä valloitti Krimin niemimaan ja hyökkäsi Itä-Ukrainaan, missä konflikti jatkuu yhä. Hyvin todennäköisesti juuri Ukrainan sodan vuoksi Suomikin katsoo, että sen joutuminen sotilaallisen voimankäytön kohteeksi on aiempaa todennäköisempää.

Kun turvallistamisprosessissa vihollisuudesta tulee turvallisuuskeskinäisriippuvuuden linjan kehys, sotilaallisia uhkia tarkastellaan pitkälti vain mahdollisen hyökkääjän sotilaallisten suorituskykyjen

kautta (Buzan, Wæver, ja Wilde 1998, 58). Näin näyttää tapahtuneen Suomen ja Venäjän välisessä suhteessa tarkastelujakson toisen tarkastelupisteen jälkeen. Analyysin perusteella vastauksena tähän Suomi näkee kolme keskeistä tekijää: puolustuskyvyn ylläpitäminen ja kehittäminen, puolustusyhteistyön aktiivinen syventäminen ja laajentaminen sekä Yhdysvaltojen sitoutuminen Euroopan turvallisuuden takaajaksi. Näistä kaksi jälkimmäistä viittaa vahvasti siihen, että Suomi katsoo tarvitsevänsä tukea tasapainottaakseen sotilaallisten suorituskykyjen välistä kuilua.

Puolustusyhteistyön syventyminen tarkastelujakson aikana onkin toinen keskeinen päätelmä, minkä Suomi itsekin toteaa: ”Suomen puolustusyhteistyötä on viime vuosina aktiivisesti ja määrätietoisesti kehitetty rakentamalla kahden- ja monenvälisen puolustusyhteistyön verkosto” (Valtioneuvosto 2021, 39).

”Puolustusyhteistyö vahvistaa normaali- ja poikkeusolojen puolustuskykyä, parantaa uhkien ennaltaehkäisykykyä sekä edesauttaa poliittisen ja sotilaallisen avun saamista tarvittaessa. [...] Suomi kehittää laajan yhteistyöverkoston avulla järjestelyjä, joita voidaan hyödyntää kaiken mahdollisen avun saamiseksi mahdollisen kriisin alkuvaiheesta alkaen.” (Valtioneuvosto 2017, 15.)

Kahdenvälisen yhteistyön lisäksi puolustusyhteistyön kehittymistä kuvaa hyvin verkostomaisuus ja monenvälisyyden painottuminen. Suomi on syventänyt puolustusyhteistyötään erityisesti Ruotsin, Yhdysvaltojen, Norjan, Iso-Britannian, Ranskan, Saksan sekä Viron kanssa, minkä lisäksi toisen ja kolmannen tarkastelujakson aikana Suomi on liittynyt kolmeen uuteen monenväliseen puolustusyhteistyöverkostoon sekä aloittanut kolmenvälisiä yhteistyöjärjestelyitä. Suomi myös syventää aikaisempaa yhteistyötä Naton kumppanuusohjelman, EU:n ja Nordefcon puitteissa.

Juha-Matti Lehtonen ja Tommi Koivula ovat käyneet läpi Suomen puolustusyhteistyön kehittymistä, ja heidän mukaansa puolustusyhteistyö voidaan nähdä mahdollisten säästöjen lisäksi sotilaallisen ”avun mahdollisuutena”, jolla he viittaavat siihen, että yhteistyötä syventämällä madalletaan kumppaneiden kynnystä tukea Suomea tarvittaessa (Lehtonen ja Koivula 2020, 149). Yhteistyötä tarvitaan siis tasapainottamaan Venäjän sotilaallisia suorituskykyjä, mutta puolustusyhteistyöstä puuttuu lupaus avun annosta. ”Puolustusyhteistyöllä ei kuitenkaan saada Suomelle puolustusliiton jäsenyyteen kuuluvia turvatakuita.” (Valtioneuvosto 2017, 15). Suomi ei siis katso EU:n olevan puolustusliitto, jonka jäsenyys velvoittaisi muita jäsenmaita antamaan sotilaallista apua tarvittaessa, vaikka EU:n kautta Suomella on jo lupaus yhteisestä avunannosta, ja tälle Suomi antaakin arvoa. Suomen turvallisuuspolitiikka tältä osin voidaan katsoa muuttuneen. Muutoksen syiden arvioiminen ja uuden linjan suhteutuminen esimerkiksi Hiski Haukkalan ja Tapani Vaahtorannan (2016) esittämiin Suomen turvallisuuspoliittisiin kolmeen linjaan, pienvaltiorealismiin, liberalistiseen ja globalistiseen koulukuntaan, olisi perusteltu jatkotutkimuksen kohde.

Analyysin perusteella tärkeimmät Venäjää tasapainottavat voimat Suomen sotilaspoliittisessa toimintaympäristössä ovat kuitenkin Yhdysvallat ja Nato. Nämä toimivat Venäjän tapaan kaikilla toimintaympäristön ulottuvuuksilla pyrkien vakauttamaan Eurooppaa. Yhdysvaltojen ja Naton keskeisyys Euroopan turvallisuudelle ei suinkaan ole aikaisemmasta tutkimuksesta poikkeava havainto. Kumpikaan näistä ei kuitenkaan ole aineiston perusteella ensisijainen puolustusyhteistyön kohde. Toki suurin osa Suomelle läheisistä puolustusyhteistyökumppaneista on Naton jäseniä, mutta yksittäisenä valtiona ”avun mahdollisuutta” haetaan yhteistyöstä Ruotsin kanssa, jonka kanssa tehtävälle yhteistyölle ei ole asetettu ennalta rajoitteita. Yhteistyön rajoittamaton syventyminen ja Ruotsille myönnetty turvallisuuspoliittinen erityisasema vaikuttaa kuitenkin olevan ristiriidassa Suomen turvallisuus- ja puolustuspoliittisen eliitin keskuudessa vallitsevan epäluottamuksen kanssa johtuen Ruotsin yksipuolisesta toiminnasta Euroopan unionin liittymispäätöksen yhteydessä. Siksi Tapio Juntunen ja Matti Pesu arvioivatkin yhteistyön syventymisen perustuvan ”minimalistiselle” luottamukselle. (Juntunen ja Pesu 2018, 149–50.) Jää nähtäväksi, kuinka pitkälle Ruotsin kanssa tehtävä puolustusyhteistyö jatkossa todellisuudessa syventyy.

Naton kanssa tehdään tiivistä yhteistyötä kumppanuusohjelman puitteissa, mutta Suomi erikseen alleviivaa, että ”kumppanuusyhteistyö ei sisällä 5 artiklan mukaisia turvatakuita eikä velvoitteita” (Valtioneuvosto 2021, 41). Analyysin tulosten neljäs olennainen havainto onkin edellä kuvattu: Suomen sotilaspoliittisen toimintaympäristön tärkeimmät Venäjän uhkaa vakauttavat toimijat ovat Yhdysvallat ja Nato, mutta nämä eivät ole Suomen läheisimmät puolustusyhteistyökumppanit. Myös tämän suhteen tarkempi jatkotutkimus olisi perusteltua, varsinkin huomioiden Suomen ja Naton tutkimuksen suhteen vähyys (Särkkä 2019, 17).

Yhdistäen alueellisen turvallisuuskompleksiteorian ajankohtaisiin tapahtumiin, tutkielman tulokset herättää pohtimaan, onko jo seitsemän vuotta käynnissä ollut Ukrainan konflikti merkki löyhän Euroopan superkompleksin muodostumisesta. Buzan ja Wæver esittävät kolme kehityskulkua Euroopan superkompleksin muodostumiselle: EU:n dominoima, Venäjän dominoima tai kasvavien jännitteiden ja sitä seuraavan turvallisuuskeskinäisriippuvuuden myötä näistä kahdesta kompleksista fuusiona syntynyt superkompleksi (Buzan ja Wæver 2003, 437–39). Konfliktin viimeisiä vuosia voidaan kuvata jäätyneeksi konfliktiksi, jossa rintamalinja on säilynyt jokseenkin muuttumattomana. Tämän rinnalla Venäjä on kuitenkin lisännyt sotilaallista läsnäoloaan ensin keväällä 2021 ja nyt viimeisimpänä joulukuusta 2021 alkaen. Konflikti ei toistaiseksi ole eskaloitunut, mutta tähän muun muassa Nato on alkanut varautua sijoittamalla omia joukkojaan Ukrainan läheisyyteen (Nato 2022).

Analyysin perusteella Suomen näkökulmasta Ukrainan konflikti on lisännyt sotilaspoliittista jännitettä ja siten voimistanut negatiivista turvallisuuskeskinäisriippuvuutta Suomen ja Euroopan

sekä Venäjän välillä. Näkemys vaikuttaa olevan molemminpuolinen. Venäjän ulkoministeri Sergei Lavrov lähestyi tammikuussa 2022 Suomea selvityspyynnöllä, jonka mukaan ”Venäjä on vakavasti huolissaan sotilaspoliittisen jännityksen kasvusta sen läntisten rajojen välittömässä läheisyydessä”, mikä johtuu Yhdysvaltojen ja Euroopan valtioiden välinpitämättömyydestä Etyjin asiakirjojen sisältämää lupautta siitä, etteivät allekirjoittajamaat vahvista turvallisuuttaan toisten kustannuksella (Yle 2022). Hänen mukaansa Euroopan turvallisuuden vahvistaminen heikentää siis Venäjän omaa turvallisuuttaan samalla, kun Suomi arvioi Venäjän sotilaspoliittisten toimien heikentävän Euroopan ja Suomen turvallisuutta. Buzan ja Wæver arvioivat 2000-luvun alussa, että pitkällä aikavälillä todennäköisimmin Euroopan turvallisuuskompleksi vahvistuu vähitellen, tosin täydellinen fuusioituminen on epätodennäköistä (Buzan ja Wæver 2003, 439).

Analyysin tulos vahvistaa negatiivisen keskinäisriippuvuuden voimistuneen, mutta toistaiseksi Euroopan superkompleksista ei voida vielä puhua, koska Ukraina ei onnistunut Baltian maiden tavoin siirtymään länteen liittymällä Natoon tai Euroopan unioniin. Ukrainan konflikti näyttäytyy enemmän Jälki-Neuvostoliiton sisäisenä turvallisuuskeskinäisriippuvuutena Venäjän ja Ukrainan välillä, jolloin sen vaikutus EU-Euroopan ja Jälki-Neuvostoliiton suhteeseen riippuu EU-Euroopan ja Yhdysvaltojen toimista. Länsi on antanut merkittäväkin poliittista ja sotilaallista tukea Ukrainalle, mutta vasta Venäjän hyökkäyksen vastatoimiksi esitetyt keinot, kuten irrottaa Venäjä SWIFT-pankkijärjestelmästä, voimistaisi EU-Euroopan ja Jälki-Neuvostoliiton negatiivista turvallisuuskeskinäisriippuvuutta siinä määrin, että vähintäänkin löyhän Euroopan superkompleksin muodostuminen olisi todennäköistä.

Lopuksi on mainittava tutkielman tekoon liittyvistä huomioista, rajoitteista ja puutteista. Tärkeimpänä huomiona on tutkielman rajoittuminen käsittelemään ainoastaan sotilaspoliittista turvallisuutta ja toimintaympäristöä. Kyseessä on turvallisuustutkimuksen perinteinen tapa ymmärtää turvallisuutta. Tästä lähtökohdasta alueellinen turvallisuuskompleksiteoria on lähtenyt alun perin liikkeelle, mutta on myöhemmin kehittynyt käsittämään muita turvallisuuden sektoreita. Erityinen haaste teorian soveltamisessa tässä tutkielmassa on, ettei turvallisuuskompleksia tulisi Buzanin ja Wæverin mukaan eristää omiksi sektoreikseen, koska turvallisuuskysymykset ovat laajoja ja monimutkaisia ilmiöitä, jotka harvoin rajoittuvat vain yhteen sektoriin. Sotilaspoliittiseen sektoriin rajoittumisella on kuitenkin omat, johdannossa esitetyt perustelunsa, ja se on ollut kirjoittajan tietoinen valinta. Selontekojen analysointi sisällyttäen kaikki turvallisuuskompleksiteorian sektorit mukaan olisikin mielekäs tutkimuskohde tulevaisuudessa.

Sotilaspoliittista toimintaympäristöä tarkastellaan tutkielmassa turvallisuuden keskinäisriippuvuuden linjojen kautta, joista rakennetaan alueellisia kokonaisuuksia. Turvallisuuskeskinäisriippuvuuden

linjat eivät kuitenkaan täysin ole kyenneet kuvaamaan sitä moninaisuutta, mitä valtioiden välinen kanssakäyminen on. Esimerkiksi valtioiden jäsenyydet kansainvälisissä organisaatioissa, viralliset ja epäviralliset sopimukset sekä käytännön yhteistyö muodostavat verkoston, joka ei voi täysin aueta valitusta aineistosta. Puolustusyhteistyö sisältää usein ei-julkisen ulottuvuutensa, minkä vuoksi julkinen aineisto ei välttämättä koskaan täysin avaa yhteistyön syvyyttä. Selontekojen analyysi tuottaa kuitenkin rajoitettua tietoa Suomen ymmärryksestä sen omasta sotilaspoliittisesta toimintaympäristöstään ja siitä, miten Suomen näkökulmasta EU-Euroopan turvallisuuskompleksi on kehittynyt. Syvempää analyysiä varten tutkimusasetelmaa olisi pitänyt laajentaa, mikä tutkielman resurssien puitteissa ei ollut mahdollista.

Vaihtoehtoisesti tutkimusmenetelmänä olisi voinut käyttää diskurssianalyysiä. Sen etuina suhteessa laadulliseen sisällönanalyysiin on kyky kontekstualisoida aineiston sisältöä selvästi sisällönanalyysiä paremmin (Tuomi ja Sarajärvi 2018). Tämä onkin merkittävin rajoite tutkimusta tehdessä; termejä käytetään eri tavoin asiayhteydestä riippuen ja samaa asiaa kuvataan eri termillä. Tätä haastetta on pyritty tutkimuksen aikana lieventämään, mutta on selvää, että diskurssianalyysi kykenee arvioimaan kirjoitetun tekstin taustalla olevien oletusten ja merkityksen sisältöä sisällönanalyysiä paremmin. Yksistään diskurssianalyysi ei kuitenkaan ole riittävän systemaattinen tutkielman tarpeisiin jo lähtien sisällönanalyysin määrällisen ulottuvuuden tuoman lisäarvon vuoksi. Valitulla menetelmällä kyettiin tunnistamaan laadullisen sisällön lisäksi asioiden esiintymismääriä, joka on yksi elementti arvioidessa tietyn turvallisuuskeskinäisriippuvuuden linjan painoarvoa. Tarkoituksenmukaisin menetelmä olisi mahdollisesti ollut hyödyntää molempia menetelmiä, mikä ei tutkielman resurssien kehityksessä kuitenkaan ollut mahdollista. Perusteltu jatkotutkimuksen kohde onkin analysoida tässä tunnistettujen yksittäisten sotilaspoliittisen turvallisuuskeskinäisriippuvuuden linjojen diskursseja sekä niiden muutosta.

Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan tutkimuksessa tehdään yhä laadukasta perinteistä kansainvälispoliittista ja valtiokeskeistä tutkimusta Suomen sotilaspoliittisesta turvallisuudesta. Trendi kuitenkin vaikuttaa olevan sen keskittyminen vähitellen historioitsijoille ja sotatieteitä opettavaan Maanpuolustuskorkeakouluun (Pesu 2019). Vaikka opetuksen ja tutkimuksen välinen kausaatio ei olekaan suora, Suomen turvallisuuden tutkiminen tapahtuu pitkälti suomalaisen tutkimuksen kautta. Siksi tutkielman tavoitteena on lisäksi osaltaan kontribuoida Suomen ja Euroopan alueelliseen turvallisuustutkimukseen sekä Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittiseen keskusteluun hahmottamalla Suomen ymmärrystä oman sotilaspoliittisen toimintaympäristön laadusta ja muutoksesta 2010-luvulla. Tässä onnistuessaan se pyrkii vastaamaan tutkija Matti Pesun huomioon siitä, että suomalaisessa ulko- ja turvallisuuspoliittisessa tutkimuksessa ”Suomen asema

eurooppalaisessa turvallisuus- ja puolustuspolitiikassa sekä räjähdysmäisesti lisääntynyt puolustusyhteistyö ovat edelleen jääneet liian vähälle huomiolle” (Pesu 2019).

6. Lähdeluettelo

6.1. Primääriaineisto

- Valtioneuvosto. 2012. *Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2012*. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia. Valtioneuvoston selonteko. <http://vnk.fi/julkaisu?pubid=2203>.
- . 2016. *Valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteko*. Helsinki: Valtioneuvosto. Valtioneuvoston selonteko. https://um.fi/documents/35732/48132/hallituksen_ulko_ja_turvallisuuspoliittinen_selonteko/0ff430d7-5ced-4d38-3606-e2349f1b58b5?t=1525861481120.
- . 2017. *Valtioneuvoston puolustusselonteko*. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia. Selonteko. https://www.defmin.fi/files/3683/J05_2017_VN_puolustuselonteko_Su_PLM.pdf.
- . 2020. ”Valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteko”. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162513/VN_2020_30.pdf?sequence=1&isAllowed=y (1. kesäkuuta 2021).
- . 2021. *Valtioneuvoston puolustuselonteko*. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia. Selonteko. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163405/VN_2021_78.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

6.2. Sekundääriaineisto

- Adler, Emanuel. 1997. ”Seizing the Middle Ground:: Constructivism in World Politics”. *European Journal of International Relations* 3(3): 319–63.
- Adler, Emanuel, ja Michael Barnett, toim. 1998. *Security Communities*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Blomberg, Fred, toim. 2016. ”Suomen turvallisuuspoliittinen dilemma”. Teoksessa *Suomen turvallisuuspoliittisen ratkaisun lähtökohtia*, Julkaisusarja 1: Tutkimuksia nro 4,.
- Buzan, Barry. 1983. *People, States, and Fear: The National Security Problem in International Relations*. Brighton: WHEATSHEAFS BOOKS LTD.
- . 1997. ”Rethinking Security after the Cold War”. *Cooperation and Conflict* 32(5): 5–28.
- . 2011. ”A World order without superpowers: Decentred globalism”. *International Relations* 1(25): 1–23.
- Buzan, Barry., ja Lene Hansen. 2009. The evolution of international security studies *The Evolution of International Security Studies*. Cambridge, UK ; Cambridge University Press.
- Buzan, Barry, ja Ole Wæver. 2003. *Regions and Powers : The Structure of International Security*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Buzan, Barry, Ole Wæver, ja Jaap de Wilde. 1998. *Security: A New Framework for Analysis*. Boulder, CO: Lynne Rienner Publishers.
- Collins, Alan. 2013. ”Building a People-Oriented Security Community the ASEAN Way”. *Building a people-oriented security community the ASEAN way*.
- ”Consolidated Version of the Treaty on European Union”. 2012. *Official Journal of the European Union* (C 326/15).
- Cross, S, S Kentera, R Vukadinovic, ja R Nation. 2013. Shaping South East Europe’s Security Community for the Twenty-First Century *Shaping South East Europe’s Security Community for the Twenty-First Century: Trust, Partnership, Integration*. London: Palgrave Macmillan UK.
- Eduskunta. 2021a. ”Valtio käsitteenä”. <https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/kirjasto/aineistot/yhteiskunta/suomi-valtiona/Sivut/Valtio-kasitteena.aspx> (24. syyskuuta 2021).
- . 2021b. ”Valtioneuvoston selonteot”. <https://www.eduskunta.fi/FI/valtiopaivaasiat/Sivut/Valtioneuvoston-selonteot.aspx> (29. elokuuta 2021).
- Fawcett, Louise. 2018. ”Regional organizations”. Teoksessa *Security Studies: An Introduction*, toim. Paul Williams ja Matt McDonald. Abingdon: Routledge, 282–97.
- Fawn, Rick. 2009a. *Globalising the Regional, Regionalising the Global*. West Nyack: Cambridge University Press.
- . 2009b. ”’Regions’ and Their Study: Wherefrom, What for and Whereto?” *Review of international studies* 35(S1): 5–34.

- Fearon, James ym. 2002. "Rationalism v. Constructivism: A Skeptical View". Teoksessa *Handbook of International Relations*,.
- Finnemore, Martha, ja Kathryn Sikkink. 2001. "Taking Stock: The Constructivist Research Program in International Relations and Comparative Politics". *Annual Review of Political Science* 4(1): 391–416.
- Foucault, Martial, Bastien Irondelle, ja Frédéric Mérand, toim. 2018. *European Security Since the Fall of the Berlin Wall*. Toronto: University of Toronto Press.
- Gheciu, Alexandra. 2019. "NATO, Liberal Internationalism, and the Politics of Imagining the Western Security Community". *International Journal (Toronto)* 74(1): 32–46.
- Haukkala, Hiski, ja Tapani Vaahtoranta. 2016. "Suomen turvallisuuspolitiikan linjat ja koulukunnat". Teoksessa *Suomen turvallisuuspoliittisen ratkaisun lähtökohtia*, Julkaisusarja 1: Tutkimuksia, Tampere: Juvenes Print.
- Hay, Colin. 2002. *Political Analysis*. Lontoo: Springer Nature Limited.
- Hopf, Ted. 1998a. "The Promise of Constructivism in International Relations Theory". *International Security* 23(1): 171–200.
- . 1998b. "The Promise of Constructivism in International Relations Theory". *International Security* 23(1): 171–200.
- Hsieh, Hsiu-Fang, ja Sarah Shannon. 2005. "Three Approaches to Qualitative Content Analysis". *Qualitative Health Research* 15(9): 1277–88.
- Jepperson, Ronald L., Alexander Wendt, ja Peter J. Katzenstein. 1996. "Norms, Identity, and Culture in National Security". Teoksessa *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics*, toim. Peter J. Katzenstein. New York: Columbia University Press.
- Juntunen, Tapio, ja Matti Pesu. 2018. "Mistrust within Trust: Finnish–Swedish Defence Cooperation and the Ghosts of the 1990 EC Application Incident". Teoksessa *Trust in International Relations*, Routledge, 129–57.
- Katzenstein, Peter J. 2005. *A World of Regions : Asia and Europe in the American Imperium*. New York: Cornell University Press.
- Kelly, Robert E. 2007. "Security Theory in the 'New Regionalism'". *International Studies Review* 9(2): 197–229.
- Klotz, Audie, ja Cecelia Lynch. 2007. *Strategies for research in constructivist international relations*. Lontoo, New York: Routledge.
- Koslowski, Rey, ja Friedrich V. Kratochwil. 1994. "Understanding Change in International Politics: The Soviet Empire's Demise and the International System". *International Organization* 48(2): 215–47.
- Lake, David. 1997. "Regional Security Complexes: A Systems Approach". Teoksessa *Regional Orders: Building Security in a New World*, University Park: Pennsylvania State University Press.
- Lehtonen, Juha-Matti, ja Tommi Koivula. 2020. "Puolustusyhteistyö: epävarmuus mahdollisuutena". *Tiede ja ase* 1(78): 127–53.
- Limnell, Jarno. 2009. *Suomen uhkakuvapolitiikka 2000-luvun alussa*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.
- Marsh, David. 2009. "Keeping Ideas in their Place: In Praise of Thin Constructivism". *Australian Journal of Political Science* 44(4): 679–96.
- Mérand, Frédéric, Bastien Irondelle, ja Martial Foucault. 2018. "Theorizing Change in the European Security Environment". Teoksessa *European Security Since the Fall of the Berlin Wall*,
- Miller, B. 1998. "Regional Orders: Building Security in a New World". *The American Political Science Review* 92(3): 752–53.
- Morello, Carol, Pamela Constable, ja Anthony Faiola. 2014. "Crimeans Vote to Break Away from Ukraine, Join Russia". *The Washington Post*. https://www.washingtonpost.com/world/2014/03/16/cccec2132-acd4-11e3-a06a-e3230a43d6cb_story.html (15. syyskuuta 2021).
- Nato. 2022. "NATO Allies send more ships, jets to enhance deterrence and defence in eastern Europe". https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_191040.htm (6. helmikuuta 2022).
- NORDEFECO. 2021. "About NORDEFECO". <https://www.nordefco.org/the-basics-about-nordefco> (5. syyskuuta 2021).
- Onuf, Nicholas Greenwood. 2013. *Making sense, making worlds: constructivism in social theory and international relations*. Lontoo, New York: Routledge.
- Pervez, Muhammad Shoaib. 2013. "Security Community in South Asia : India-Pakistan". *Security community in South Asia : India-Pakistan*.

- Pesu, Matti. 2019. ”Essee: Suomeen tarvitaan täysin uudenlainen kansallisen turvallisuuden yhteisö”. <https://ulkopolitiikka.fi/lehti/4-2019/essee-suomeen-tarvitaan-taysin-uudenlainen-kansallisen-turvallisuuden-yhteiso/> (18. tammikuuta 2022).
- Price, Richard, ja Christian Reus-Smit. 1998. ”Dangerous Liaisons?: Critical International Theory and Constructivism”. *European Journal of International Relations* 4(3): 259–94.
- Rieker, Pernille. 2016. *External Governance As Security Community Building External Governance As Security Community Building: The Limits and Potential of the European Neighbourhood Policy*. London: Palgrave Macmillan UK.
- Ruggie, John Gerard. 1995. ”The False Premise of Realism”. *International Security* 20(1): 62–70.
- Schreier, Margrit. 2012. ”Qualitative Content Analysis in Practice”. *Qualitative content analysis in practice*.
- Seliger, Bernhard, ja Werner Pascha. 2011. *Towards a Northeast Asian Security Community Implications for Korea’s Growth and Economic Development Towards a Northeast Asian Security Community Implications for Korea’s Growth and Economic Development*. 1st ed. 2011. New York, NY: Springer New York.
- Simao, Licinia. 2017. *The EU’s Neighbourhood Policy Towards the South Caucasus The EU’s Neighbourhood Policy Towards the South Caucasus: Expanding the European Security Community*. Cham: Springer International Publishing AG.
- Särkkä, Iro. 2019. *Nato-retoriikka Suomen turvallisuuspoliittisessa keskustelussa*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/303982/natoreto.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
- Tasavallan presidentti. 2022. ”Tasavallan presidentti Sauli Niinistön uudenvuodenpuhe 1.1.2022”. <https://www.presidentti.fi/puheet/tasavallan-presidentti-sauli-niiniston-uudenvuodenpuhe-1-1-2022/>.
- Tilly, Charles. 1998. ”International communities, secure or otherwise”. Teoksessa *Security Communities*, toim. Emanuel Adler ja Michael Barnett. Cambridge: Cambridge University Pres, 397–412.
- Tuomi, Jouni, ja Anneli Sarajärvi. 2018. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.
- Valtioneuvosto. 2012. *Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2012*. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia. Valtioneuvoston selonteko. <http://vnk.fi/julkaisu?pubid=2203>.
- . 2014. ”TP-UTVA keskusteli Ukrainan tilanteesta”. <https://valtioneuvosto.fi/-/tp-utva-keskusteli-ukrainan-tilanteesta> (15. syyskuuta 2021).
- . 2015. *Ratkaisujen Suomi: Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma*. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.
https://valtioneuvosto.fi/documents/10184/1427398/Ratkaisujen+Suomi_FI_YHDISTETTY_netti.pdf.
- . 2019. *Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma 10.12.2019: Osallistava ja Osaava Suomi -sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta*. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.
https://valtioneuvosto.fi/documents/10184/1427398/Ratkaisujen+Suomi_FI_YHDISTETTY_netti.pdf.
- Verkkouutiset. 2021. ”Ukrainan rajalla 85000 venäläistä sotilasta – ei enää pieniä vihreitä miehiä”. <https://www.verkkouutiset.fi/ukrainan-rajalla-85-000-venalaista-sotilasta-ei-ena-pienia-vihreita-miehia/#0e3d3959> (22. syyskuuta 2021).
- Wendt, Alexander. 1998. ”On Constitution and Causation in International Relations”. *Review of international studies* 24(5): 101–18.
- . 1999. *Social Theory of International Politics*. Cambridge, U.K.: Cambridge University Press.
<http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&AuthType=cookie,ip,uid&db=nlebk&AN=55674&site=ehost-live&scope=site&authtype=sso&custid=s4778523> (1. maaliskuuta 2020).
- Williams, Michael C, ja Iver B Neumann. 2000. ”From Alliance to Security Community: NATO, Russia, and the Power of Identity”. *Millennium* 29(2): 357–87.
- Wæver, Ole. 1998. ”Insecurity, security, and asecurity in the West European non-war community”. Teoksessa *Security Communities*, toim. Emanuel Adler ja Michael Barnett. Cambridge: Cambridge University Press, 69–118.
- Yle. 2022. ”Venäjän ulkoministeriö julkisti useille Etyj-maille lähetetyn kirjeen – lue tästä Sergei Lavrovin viesti kokonaisuudessaan”. <https://yle.fi/uutiset/3-12297823> (6. helmikuuta 2022).

Taulukko 3: Tiivistelmien kategorisointi jaoteltuna toimijoihin, maantieteellisiin alueisiin ja Suomen toimijuuteen.

Toimijat	TPP 2012	UTP 2016	PP 2017	UTP 2020	PP 2021
Yhdysvallat	27	4	2	8	7
Venäjä	25	25	11	12	11
Kiina	5	2	-	8	1
Ruotsi	6	6	3	2	2
Norja	3	-	1	-	1
Tanska	2	-	1	-	-
Islanti	3	-	-	-	-
Iso-Britannia	1	-	1	2	4
Ranska	2	-	1	-	4
Saksa	-	-	1	-	4
Puola	-	-	1	-	-
Iran	3	-	-	-	-
Pohjois-Korea	2	-	-	-	-
Pakistan	1	-	-	-	-
Viro	2	1	1	-	1
Latvia	1	1	1	-	-
Liettua	1	1	2	1	-
Afganistan	1	-	-	-	-
Turkki	1	-	-	2	-
Israel	1	-	-	-	-
Syyria	1	-	-	-	-
Taiwan	1	-	-	-	-
EU	4	3	4	6	4
Pohjoismaat	9	1	-	4	2
Baltian maat	2	-	-	1	1
YK	5	2	-	-	0
Nordefco	2	-	-	-	2
Nato	17	10	4	7	4
Etyj	-	1	-	1	-
Kehysvaltioryhmä	-	-	-	-	1
Euroopan interventioaloite	-	-	-	-	1
Joint Expeditionary Force	-	-	-	-	1
Maantieteelliset alueet					
Eurooppa	4	3	1	-	2
Pohjois-Eurooppa	4	-	-	2	3
Pohjoinen alue	2	-	-	-	1
Itämeren alue	4	4	7	3	5
Arktinen alue	8	1	-	5	4
Euroatlanttinen alue	1	-	-	-	-
Pohjois-Atlantti	-	-	-	2	2
Euraasia	1	-	-	-	-
Kuolan niemimaa	1	-	1	-	-
Gotlanti	0	-	1	-	-
Lähi-itä	1	1	-	4	-
Keski-Aasia	1	-	-	2	-
Afrikka	-	-	-	2	-
Suomi					
Suomen toimijuus	73	30	32	36	23

Taulukko 4: Taulukon 3 tulokset ilmaistuna kolmen tarkastelupisteen kautta.

Toimijat	TPP 2012	UTPP 16-17	UTPP 20-21
Yhdysvallat	27	6	15
Venäjä	25	36	23
Kiina	5	2	9
Ruotsi	6	9	4
Norja	3	1	1
Tanska	2	1	-
Islanti	3	-	-
Iso-Britannia	1	1	6
Ranska	2	1	4
Saksa	-	1	4
Puola	-	1	-
Iran	3	-	-
Pohjois-Korea	2	-	-
Pakistan	1	-	-
Viro	2	2	1
Latvia	1	2	-
Liettua	1	3	1
Afganistan	1	-	-
Turkki	1	-	2
Israel	1	-	-
Syyria	1	-	-
Taiwan	1	-	-
EU	4	7	10
Pohjoismaat	9	1	6
Baltian maat	2	-	2
YK	5	2	-
Nordefco	2	-	2
Nato	17	14	11
Etyj	-	1	1
Kehysvaltioryhmä	-	-	1
Euroopan interventioaloite	-	-	1
Joint Expeditionary Force	-	-	1
Maantieteelliset alueet			
Eurooppa	4	4	2
Pohjois-Eurooppa	4	-	5
Pohjoinen alue	2	-	1
Itämeren alue	4	11	8
Arktinen alue	8	1	9
Euroatlanttinen alue	1	-	-
Pohjois-Atlantti	-	-	4
Euraasia	1	-	-
Kuolan niemimaa	1	1	-
Gotlanti	0	1	-
Lähi-itä	1	1	4
Keski-Aasia	1	-	2
Afrikka	-	-	2
Suomi			
Suomen toimijuus	73	62	59